ОРДИХАНЕ ЩЭЛИЛ

ПОЭЗИА ЩЭГЭРХWИНЭ БАЖАРВАНИЕ

[illegible]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՍԵԿՏՈՐ

ՕՐԴԻԽԱՆԵ ՋԱԼԻԼ

ՋԱԳԱՐԽՈՒՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊՈԵԶԻԱՆ

ՀՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ—1966

АКАДЕМИА Р'СС ӘРМӘНИСТАНЕЙӘ ӦЛМА

СЕКТОРА Р'ОҺЬЛАТЗАНИЕ

ОРДИХАНЕ ЩӘЛИЛ

ПОЭЗИА ЩӘГӘРХWИНӘ БАЖАРВАНИЕ

НӘШЬРӘТА АКАДЕМИА Р'СС ӘРМӘНИСТАНЕЙӘ ӦЛМА

ЕРЕВАН—1966

Бь qьрара шеwра ӧлмиейә Сектора Р'оhьлатзание йа Академиа ӧлмайә Р'СС Әрмәнистане нәшьр дьбә

ОРДИХАНЕ ДЖАЛИЛ

ГРАЖДАНСКАЯ ПОЭЗИЯ ДЖАГАРХУНА
(На курдском языке)

Издательство Академии Наук Армянской ССР
Ереван — 1966

11301-ц72

ПЕШХӘБӘР

Бьн h'ӧкме шәр'к'арийа щмаә'тед бьндәст зьнщире qултийа империализме hурхаш дьбьн. Щмаә'тед wәлате колоние иро йәк пәй йәке азайи у сәрбәстийа хwәйә hәqи дәст тиньн. Нава we шәр'к'арнеда щики лаиq дьгрә шәр'к'арийа щмаә'та к'ӧрда, щмаә'т, йа кӧ р'ожа проин ль Р'оhьлата Незик у Орт'әда hивйа сафикьрьна пьрса хwәйә hәqиейә.

Ә'дәбиата к'ӧрде Ираqе, Сириае у Иране нава шӧхӧле шәр'к'арийа к'ӧрдайә мьләтиейә-азадариеда, бона h'ьшйаркьрьна щмаә'те, шӧхӧләки п'ьр' мәзьн дькә. Әw буйә нәйньковьнкa we шәр'к'арийа мәзьн.

Ә'дәбиата к'ӧрде хәрищи hәрт'ьм гӧhдарийа хwәндәвана дайә сәр пьрса пешдачуйина we шәр'к'арие. Әwe ӧса жи бәрк' данинә пьрса бьрати у пьсмамтийа щмаә'тед щинар у шәр'к'арийа wанә т'әвайи.

Қ'ӧрдстанеда п'ак заньн ә'франдьнед Пирәмерд, Горан, Ә'ли Қ'әмал Бапир, Бекәс, Дьлдар, Нури шейх Сальh', Абдул Wahаб Нури у ед майин.Хwәндәванед к'ӧрд бь h'ьзкьрьн ә'франдьнед сьлсьләта шаир у нвиск'аред hена т'әзә: Ибраhим Аh'мәд (Бьрае Аh'мәд), Осман Сәбри, Qадри Щан, Дьлзар, hәжар, Қамуран, Мәлә Қ'ерим Р'абат'и дьхуньн. Р'астә, шӧрәта ә'франдьнед вән шаир

у йаиск'ара щӧданә, ле нет у мәрәме wана йәкә: һ'ьшйарбун у сәрхwәбуна щмаә'те, азайи у сәрбәстийа wе.

Нава ә'дәбиата к'ӧрде хәрищида ә'франдьнед Щәгәрхwинә wәт'әнп'әрwарие щики бәрбьч'ә'в дьгрьн. Щәгәрхwин шаире к'ӧрдан һ'ьзкьрийә. Наве wи нә кӧ т'әне Сириае у Ирачеда, ле ӧса жи жь синоре ван һәрдӧ wәлата дәр, ль wәлатед Р'оһьлата Незик у Орт'әда ә'йанә.[1]

Наве Щәгәрхwин ә'йанә ӧса жи бал мә, wәлате Советиеда. Әw ә'йанә бь сайа шьеред хwәйә р'еволйусион, бь сайа нет у мәрәмед wан шьера, ед кӧ дьле һәр к'ӧрдәки пешк'әтида һ'ӧб у һ'ьзкьрьна мәзьн бәрбь wәлате wи, бәрбь мәрьвае пешда тиньн. Әw пешда тиньн ә'йнате мqабьли империализме, колониализме, бьндәстие, к'әдхӧред мьләт.[2]

Щәгәрхwин жь wан шаиранә, ед кӧ т'ьме т'әви щмаә'тенә, wер'а ша дьбьн, wер'а дьстьрен у wер'а жи т'әвайи сәр бьрине мьләт дьк'әwгьрьн.

Щәгәрхwин нәк т'әне ә'франдьнед хwәда газийа шәр'к'арийа мqабьли империализме у бьндәстие кьрйә, ле әwи ӧса жи гӧндада бона һ'ьшйарбуна гӧндийа шӧхӧләки к'ьр' мәзьн кьрийә. Шаир гәлә щара бәр гӧндийа бь к'елмед хwәйә агьр-алави пешда һатйә у пьрсед шәр'к'арийа щмаә'та к'ӧрда гӧндийар'а шьровәкьрийә.

Сала 1954-а Сириаеда пәй wәлгәр'андьна һ'ӧкӧмәта

---

[1] اديب معوّض، الأكراد فى لبنان و سوريا، بيروت، ١٩٤٥، ص ٢٨—٢٩

[2] Сала 1958-а ковара „Звезда Востока"-ейә һәжьмара 9-да (Ташк'ент) бь т'әрщма А. Корсун у М. Р'уденко бь змане ур'ьси шьеред Щәгәрхwинә „Әм у гӧр", „Агьр", „Qалама мьр'а" (кәрик) нәшьр бунә. Хенжь wе, сала 1959-а бь т'әрщма Ш. Әскәров „Алманаха ә'дәбиата к'ӧрда"-да, йа кӧ бь змане адрбеқани бажаре Бак'уеда чап буйә, дӧ шьере Щәгәрхwин: „Т'а к'әнге әме к'әркәр у щотк'аре бәга бьн" у „Һәлфа Әтләси„ (кәрик) нәшьр бунә.

Шишеклир'а, бжарване бажаре Qамьшлие[3] кандидатиа Щәгәрхwин пешда дьк'ьшиньн чаwа wәк'иле хwә бона пар'ламента wәлет.

Органа демократе Сириае у Либанане р'ожнә'ма „Ас Сарха" һәжмарәкә хwәйә сала 1954-а нәшьрбуида qимәтәки бьлид дьдә кьрьна Щәгәрхwинә мәхлуqәтие. Әw дьнвисә, wәки Щәгәрхwин һе хортаниа хwәда мqабьли феодализме шәр' кьрйә у һәма жь р'ожа ә'wьл р'еаксионера wир'а дьжмьнаи к'ьшандьнә. Ле к'ӧрде щаһьлә сәрхwә дора wи щьвнайин, бь wәт'әнһ'ьзи алик'ари дане у әw хwәйкьрьнә.

Р'ожнә'мә дьнвисә, wәки Щәгәрхwин бь һ'әлали алие һ'әжандьна мьләтие-демократие у алие wе шәр'к'арие сәкьнийә, нета к'ижане әwә, кӧ мьләт жь бьн щре колониалие азабә.

Ль Сириае Щәгәрхwин ӧса жи т'әви шӧхӧле пьштоване ә'длайе дьбә. Сала 1949-а жь алие бьнәлие бажаре Щьзире әw чаwа wәк'иле комитеа пьштоване ә'длайейә мьләтие йа Сириае те бжартьне. Пәй чәнд салар'а р'ожнә'ма „Ас Сарха" дьнвисә: „Ван пенщ сале пашwәхтиеда, е кӧ Сириаеда бь wәлгәр'андьна һ'ӧкӧмәта у зордәстиева бәрбьч'ә'вьн, Щәгәрхwин гәлә щара һатйә гьртьне у зерандьне. Әw wәт'әнп'әрwарнер'а т'ьме амьн буйә у т'ьме дьжмьнаи феодализме у империализмер'а к'ьшандйә. Әwи ә'длайи, азайи у сәрбәстийа щмаә'та һ'ьзкьрйә. Лаwе Щьзире Щәгәрхwин нас дькьн чаwа шаирәки демократ, кӧ мqабьли империализме у зордәстие шәр' дькә".[4]

Дӧ мәһа шунда, 12-е мәһа сентйабре р'ожнә'ма „Ас Сарха" мqабьли кьрьнед һ'ӧкӧмәта Сириае шкйат дькә, чьмки әwе изн нәдабу, wәки Qамьшлиеда бжартьн

---

[3] Qамьшли—бажаре к'ӧрдана ль Сириае, сәр һ'ьдуде Сириае у Т'урк'иаейә.

[4] الصرخة، ١٩ تموز ١٩٥٤

бенә дәрбазкьрьне у щмаә'т Щәгәрхwин чаwа wәк'иле хwә бона пар'ламента wәлет бьбьжерә. Һ'ӧкӧмәт мо'на дьгрә, wәки бажаре Qамьшлие незики һ'ьдуде Т'урк'иаейә у пзьн т'ӧнә, кӧ wедәре бжартьн бенә дәрбазкьрьне. Р'ожнә'ма „Ас Сарха" дьнвисә, wәки әw мqабьли кьрьнед ӧса шкйат дькә у сьлаве „гӧр' у гәрм" жь бона Ибраһим Бук'ри у Щәгәрхwин дьшинә, йе кӧ 600 гӧнда гәр'йанә у гӧндийа әw бь дьл qәбул кьрьнә.[5]

Шӧхӧлкьрьна Щәгәрхwинә ә'франдарие у мәхлуqәтие, бона щмаә'та к'ӧрда мәзьнә, ле к'ӧрдзаниеда дәрһәqа wида һе кем һатйә нвисаре.

Сала 1945-а к'ӧрдзане ә'йан Т'ома Буа пәй р'онайндитьна диwана Щәгәрхwинә ә'wльи р'ожнә'ма „Р'ожа т'әзә"-да (Le jour nouvean), йа кӧ бь змане франсьзи бажаре Бейрут'еда бь сәрк'арийа Камуран Али Бәдьрхан нәшьр дьбу, мqаләкә бь сәрньвисара „Шаирәки к'ӧрдан һена т'әзә—Щәгәрхwин" нәшьр дькә.[6]

Ве мqала хwәда Т'ома Буа qимәтәки мәзьн дьдә шьере диwана Щәгәрхwин. Әw дьнвисә; „Ә'дәбиата к'ӧрда гӧл вәдьдә, бона мәрьв ве йәке баwаркә, бәсә wәки әw wап р'ожнә'ма у коваред п'ьр' бьхунә, йе кӧ дәwләтед Р'оһьлата Незик у Орт'ә (хенжь Т'урк'иае)—Либанане, Сириае, Ираqе, Иране у Адрбещанеда [7], ль к'идәре к'ӧрд дьминьн, чап дьбьн.

Ван пела шаирәки демqәмәри эгьн бәрәвока шьеред хwәйә п'ьр'жаир бь тиед латини чап кьрийә. Бь фькра мьн, бәрәвокәкә wайә керһати жь алие шаиред к'ӧрдайә һена т'әзә щара ә'wльнә кӧ чап дьбә".[8]

[5] الصرخة، ١٢ ايلول ١٩٥٤

[6] Le jour nouvean, Beyrouth, 1945, 13 aut, no. 53, p. 4. (In Poete Kurde contemporain: Cegerxwin).

[7] Хӧданньвис дәрһәqа Адрбещана Иранеда дьнвисә.

[8] Le jour nouvean, Beyrouth, 1945, 13 aut, no. 53, p. 4. (In Poete Kurde contemporain: Cegerxwin).

Хенжь Т'ома Буа р'оһьлатзан Васили Никитин жи нава к'ьт'еба хwәйә „Les Kurdes" наве Щәгәрхwин, чаwа шаирәки мә'рифәт у занә бир тинә.[9]

Сала 1952-а к'ӧрдзане советиейи ә'йан Qанате К'ӧрдо мqала хwәйә бь сәрнвисара „Зарубежная курдская литература о положении курдов СССР" (Ә'дәбиата к'ӧрде хәрищи дәрһәqа һ'але к'ӧрде Т'Р'СС-да") у к'ьт'еба хwәйә „Грамматика курдского языка"-да, ед кӧ бь змане ур'ьси нәшьр бунә, хwәндәване советие щара ә'wльи чәнд пьмунед ә'франдьнед Щәгәрхwинр'а дькә нас.[10]

[9] B. Nikitine, Les Kurdes étude sociologigue et historigue, Paris, 1956, p. 285.

[10] К. К. Курдоев, Зарубежная курдская литература о положении курдов в СССР. Ученые записи ЛГУ, № 128, вып. 3, История и филология стран Востока, 1952, стр. 136—150; К. К. Курдоев, Грамматика курдского языка, М—Л., 1957, стр. 6.

КОРТ ДӘРҺӘQА Ә'МЬР
У ШОХОЛКЬРЬНА ЩӘГӘРХWИНДА

Наве Щәгәрхwин ә'сли Шехмусә. Әw жь дйа хwә сала 1903-а ль гӧнде Һәсареда[1] буйә. Де-баве wи бәләнгаз у фәqир бунә. Әwана жи мина гәлә к'ӧрдед майин оцахед кал-бавед хwә һьштьнә у бона ә'бура хwәйә р'оже жь гӧнде П'ек'әнде чунә гӧнде Һәсаре. Ле вьра жи wана р'ожәкә хwәш нәдитйә.

Нәфәре мала Һ'әсән (Һ'әсән наве баве Шехмус бу) нә әwqас й'ьр' бун. Әw бу, к'ӧлфәта wийә Ә'йшан, qиза wийә Асйа у кӧр'е wийи мәзьн—Хәлил бу. Шехмус кӧр'е Һ'әсәни бьч'ук бу. Шехмус һе зар'о бу, чахе баве wи чу р'әһ'мәте у нәфәре мале стӧхар һьшт.

Зар'оти у хортанйа Шехмус һ'аләки гьранда дәрбаз дьбә. Әw бәр дәсте хушка хwәйә Асйае мәзьн дьбә. Зутьрәке Шехмусе бьч'ук тәнгаси у бәләнгазийа ә'мьр дьвинә. Бона пари нан әw мәщбур дьбә бәр дәсте дәwләтийа хӧламтие бькә, щарна жи шьванти у гавантие дькә. Шехмус һе зар'отйа хwәда беисафийа аг'а у бәга дит, р'ӧһ'е дәwләмәнда, р'ӧһ'е мәрие бер'ә'м фә'мкьр.

---

[1] Һәсар—гӧнде к'ӧрдана ль Т'урк'иае жь Һ'ьсьнк'ефе дәрбь р'оавя.

Һәрге дәрһәqа һьнә шаир у нвиск'арада әм дькарьн бежьн, wәки әwана ль к'ижан бажари, ль к'ижан гӧнди у бал к'е хwәндьна хwә стәндьнә, дәрһәqа Шехмуседа әм нькарьн әве йәке бежьн.

Шехмус бьч'укиеда хwә гәләки ль хwәндьне гьртьбу, ле әwи нькарьбу хwәстьна хwә миасәр бькра, чьмки бона wе йәке мәщал wир'а лазьм бун. Т'ӧнәбуне хwә ль Шехмус һәq кьрьбу. Әw бь к'ӧмәкдарийа һәвал-һогьред хwә һ'әрфа һиндьбә.

Сала 1914-а, чахе шәр'е һ'әмдьнйаеи ә'wльн дәстпе бу, Шехмус 11-ә сали бу. Әwи һе ширьнайи у ләзәта ә'мьр нә дибу. Мина де у баве хwә, мина кал у бава әw жи р'йа р'әв у бәзе, р'йа һесирие дьгрә у т'әви гәлә мале к'ӧрда дьчә гӧнде Амуде у ль wьра щиwар дьбә.

Wәхтәке шунда Амуледа дайка Шехмус хәрибиеда wәфат дьбә. Әв qәwьмандьна гәлә дьле Шехмус дәшинә. Әw Амудеда дһа нькарә бьминә, т'әви хушк у бьре хwә жь Амуде вәдгәр'ә те гӧнде хwәйи һ'ьзкьри—Һәсаре. Ле жь тьр'са һ'ӧщумкьрьна әскәре Р'оме нәфәре мала Асйае у Хәлил т'әви Шехмус диса вәдьгәр'ьн тенә Амуде.

Әw салед р'әв у бәзейә гьран жь алие Шехмусда наенә биркьрьне. Әw йәка гәләки һ'ӧкӧми сәр бир у баwарийа шаире мә'рифәт дькә. Жь дәст чәтьнайа Шехмус диса пьвка бәрхвантие дьгрә дәсте хwә у щарна жи һәвана гавантие даве мьле хwә. Зар'отийа хwәда Шехмус бона хәлqе щарна п'аләти жи дькьр, хwәли бещәр дькьр, ле дәwса хәбата хwәйә гьран һәqе кем дьстәнд. Ве тәнгадәwса хәбата хwәйә гьран һәqе кем дьстәнд. Ве тәнгасийа хwәда жи Шехмус т'ӧ щара гӧмана хwә жь хwәндьне нәдьбьр'и. Әwи т'ьме баwар дькьр, wәки р'оке әwе һине хwәндьне бә у wе бькарьбә сәр к'аг'әзе һ'әрфа бьнивисә, wе бьзанбә чь дәфт'әрада һатйә нивисаре. Аwа, һәма әв бу мә'нә, wәки Шехмус щарна бона һинбуна һ'әрфа жь бәр бәрха дьр'әви дьчу мәдрәса гӧнд, бал һәвал-һогьред хwәйә херхаз.

Аwа чь дьнвисә шөхөлкьре щмаә'та к'өрдайи ә'йан мир Щәладет Али Бәдьрхан дәрһәqа wида: „Ле Шехмусе, кө дь к'урайиа дьле wида агьрәки мөqәдәс ведьк'әт, чума хwә бь ве жийине нә даши: жь ньк хwәһа хwә жи дьр'әви у гөнд ль мәдрәсан у хwәндәгәһа дьгәр'ийа.

Гәләк нәк'әтьн наве әw Шехмусе сеwи у шьван бу фәqәһ Шехмус у ч'авеп хwә ль дьнийа заньстийе вәкьр".[2] Wи чахи К'өрдстанеда ә'дәт бу, wәки шагьрта мәдрәсә бьгөһастьна. Әwана чьqас зә'ф мәдрәсе башqә-башqәда бьхwәндьна әwqас бона wан нав у һөрмәт бу. Щәгәрхwин жи мәдрәса хwә дьгөһезә дьчә дьгьһижә Лаһищане. Лаһищан ль К'өрдстана Ирапеда бажаре к'өрдайи ә'йан бу. Wәхтәке шунда Шехмус жь Лаһищане вәдьгәр'ә те К'өрдстана щә'нубе, ль гөнде Т'ьлшире у ль wи гөндида жи әw щиwар дьбә. Вьра жи Шехмус дәсте хwә жь хwәндьне накә. Әw хwәндьна хwә бал сәйда Ь'бейдуллаһ дәст тинә, ле пашwәхтие мәллә Ь'бейдулләһ дьчә р'әһ'мәте у Шехмус ицаза хwә жь бьрайе wи мәллә Фәтьлләһ дьстинә.

Пәй т'әмамкьрьна хwәндьне Шехмус wәхтәке мәллә тие гөнде к'өрдада дькә. Чаwа Щәладет Али Бәдьрхан дьнвисә, әw „дьбу пешньмеже гөндйан, мәһра wан дьбьр'и, зәкат wан дьхьстьнә р'езька шәриәте у бь ви аwайи дьжи". Р'астә, wан сала Шехмус гөнде к'өрда дьгәр'йа у мәлләти дькьр, ле бь хwә бәрә-бәрә дьбу дьжмьне мәлла, дьжмьне к'әдхөре мьләте к'өрд.

Мәлләтийа Шехмус гәләки нәк'ьшанд. Әwи зутьрәке т'әрка мәлләтие да у дәст бь щот'к'арие кьр. Әwи һ'әлали, дьлсаг'и, дьлqәнщи, щәм щот'к'ара, гөндие хәбатк'ар дьдит. Әwи өса жи һ'але гөндиайи гьран дьдит, кө сьбе һ'әта эваре дьхәбьтин, худан дьр'етьн, ле бь дәсте вьк у вала вәдьгәр'ийанә мале хwә.

---

[2] Ceger Xwin, diwana ēwil, Şam, 1945, rūp'ēlē VI–VII.

Шехмус т'әви һьнә к'өрда дьчә Сириае у дө гөнде т'әзә ль wьр ава дькьн. Наве гөндәки „Ч'еләк", ле наве гөнде дьне бь хwәстьна Шехмус „Щәһнәм" датиньн. Щәладет Али Бәдьрхан дьнвисә: „Сәйда, (сәйда—Щәгәрхwинр'а дьготьн—О. Щ.) жь бой Щәһнәме дьгот, ма жь хwә р'а нәwәлейә, мьләте кө нә бь сәр хwәйә масәкана wи нә щәһнәмәйә". Р'астә, наве гөнд Щәһнәм бу, ле нава wе щәһнәмеда чаwа бь хwә шаир дьвежә:

> Дь нав мәда нә мабун нә аг'а у нә к'ехwә,
> Ә'ло, Ч'әло, к'өм бь qөл, мьн т'әв кьрьн wәки хwә.

Гөнде жи бьра т'әв хwәнди у пешк'әти бьн, к'әдхөр бьра нава wанда т'өнәбьн, гьшк wәкә һәв у мина һәв бьжин у бьре һәвбьн. Аwа әв бу хwәстьна шаир, әв бу нет, мәрәмед wи.

Шехмус һе щаһьл бу, ле wе щаһьлийа хwәда әwи гәлә чәтьнайи дитьбун, гөнд у бажаред К'өрдстана Иране, Ираqе у Т'урк'иае гәр'йа бу. „К'өрдстана к'өрда, К'өрдстана лат'-лат'" бәр ч'ә'ве wи бу. Дәрде К'өрдстане дьле wи дьсот. We һене һьнәка заньбу, wәки наве Шехмус дһа Шехмус нинә, wәки әwи жь дәрде мьләт наве хwә кьрйә Щәгәрхwин у буйә шаире мьләте к'өрдайи азайиһ'ьз.

Шехмус ад у qрар кьр, wәки һ'әта-һ'әтайе qөльхи щмаә'та хwәйә зериан, qөльхи азайи у бәхтәwарийа wе бькә. Р'асти жи, жь дитьна кө әwи дьдит дьл-һ'ьнаве wи бубун хун. Дәрде мьләт шаире щаһьл кьрьбу к'ура эгьр.

Шаир һе хорт бу, чахе К'өрдстана Т'урк'иаеда диса дәст бь һ'әжандьна щмаә'та к'өрдайә азадарие бу. Сәрк'ари ль wе һ'әжандьне Шех Сәид дькьр. Р'астә әw һ'әжандьна жь алие нәйаре щмаә'та к'өрдада бь зорәке һатә т'әр'ьбандьне, ле әwе „шоп'әкә п'ьр' гьран у нәбиркьр" бира Щәгәрхwинда һьшт. Әwи бәр ч'ә've хwә дьдит, чаwа бебәхтийа к'әдхөре щмаә'та к'өрда, аг'а у бәга нәдьһьшт, кө шәр'к'арийа щмаә'та к'өрда бьгьһижә мәрәме

xwə. Əwи дит, wəки чаwа гәлә к'өрде бесущ-бегөнә жь алие зәвт'чиед Р'омеда дьhатьнә шәржекьрьн у дардакьрьне, агьр дьданә мале wан у гөнде wанә ә'дьли hьлдьшандьн. Щәгәрхwин дьдит, wәки к'өрде бехwайи—хөдан жь дәсти зөлмк'ара малwеран дьбун, жь wәлат дьр'әвин. Əwи дьдит, wәки кьрьнед дьжмьна, щмаә'та к'өрда т'әхсир нәкьр у р'оh'е wейә р'еволйусион нәшкенәнд. Шаире к'өрдан ә'йан Осман Сәбри дәрhәqа Щәгәрхwинда дьнвисә: „Ван крен нәйар, р'оh'әки нөh дь сәйдайе мәда h'ьшйар кьр у h'ьзкьрьна к'өрд у К'өрдстане хьстә дьле wи".[3]

Бәри хьлазкьрьна мәдрәсе Щәгәрхwин чаwа фәqи дьчә К'өрдстана Иране у Ираqе. Wе р'еwитийа хwәда әwи гәлә qәwьмандьнед нәбиркьри дитьн, кө шоп'әкә гьран дьле wида hьштьн. Диса дәрде мьләт дьле Щәгәрхwинда мина п'еле бә'ре сәр hәвр'а дьчу, дьhат. Шаире wәт'әнh'ьз нә кө т'әне шундамайина щмаә'те дьдит, әwи өса жи әw бет'ьфаqи дьдит, йа кө орт'а qәбила у сәрк'аре wанада hәбу. Awa, бона чь Щәгәрхwин бәре ә'wьл бәга, аг'а, шеха у мәлла гөнәк'ар дькә, е кө щмаә'та к'өрда дьзерандьн у дәрhәqа пешдачуйина wеда нәдьфькьрин. К'әдхөра hәбуна wе щмаә'те мина hәбуна мала хwә дьхwарьн, бона к'еф у к'ефхwәшиед хwә әw hәбун хәрщ дькьрьн.

Хенжь ве йәке, Щәгәрхwин гьрәгьре к'өрда: аг'а, бәга, шеха бона wе йәке гөнәк'ар дькьр, wәки wана дәст дабу дәсте дьжмьне мьләтә дәр, дәст дабун дәсте нәйара у бьбун сильh'а дәсте wан мqабьли щмаә'та хwә. Осман Сәбри дәрhәqа ве йәкеда дьнвисә: „Хирәта Сәйда qәбул нәкьр, кө дь нав wи р'әфе бе бәхт у бе р'умәтда бьминә, р'абу щьббә у шашьк аветьн у wәк щамеран дәстен хwә вәмалан у дак'әт qәда хәбата wәлет". Щәладет Али Бәдьрхан жи аwа дьнвисә: "Сәйда р'аст бь р'аст бәла хwә

[3] Ceger Xwîn, Sewra azadî, dîwana duda, Şam, 1954, rûp'êla 11.

дабу мир у бәг у аг'а у шехан, жь ләwрә, жь хwәр'а дьжмьне хөрт у дьжwар п'әйда дькьрьн. Щарна щиh ле тәнг дьбу. Ле Сәйда, бе п'әрwа, шуре хwә дь сәр сәре wаир'а нәдьwашанд у әшкәрә дьгот wан: „Əз дькьм бь ви шури сәре wә жекьм".

Щәгәрхwин hәвалтийа т'әви мәрие р'әнщбәр, hәвалтийа т'әви мәрьвед хәбатк'ар хwәр'а hөрмәтәкә п'ьр' бьльнд у к'өбари h'әсаб кьрйә. Awa бона чь әw шьера хwәйә „Бь көр'ти жина мьн"-да дьнвисә:

Пьшти ь'лме хwәе п'ьр' бум Додое qөльнгван,
Бум hәвале к'өм бь qөл көр'е П'оте сәрмьйан.

Щәгәрхwин, чаwа шаир, чаwа шәр'к'аре мqабьли империализме, колониализме у зордәстие т'ьме жь алие щмаә'та к'өрдада hатйә h'ьзкьрьне. Əw т'ө щара жь дьжмьна нәтьрсийайә, т'ө щара жь шәр'к'арийа щмаә'тейә гьран хwә шунда нәгьртийә. Бона шөхөлкьрьн у ә'франдьнед хwәйә р'еволйусион, Щәгәрхwин жь алие h'өкөмәтед Сириае у Ираqейә р'еаксионда гәлә щара hатйә гьртьне у к'әтйә зиндана. Фәqәт, дәрhәqа wе йәкеда бәр дәсте мьн qийат т'өнәбунә, hәр т'әне шьерәкә wи hәйә, кө диwана wийә дөдада бь сәрәщәма „Сиh у се р'ож дь зьндане"-да hатйә чапкьрьне. Awa шаир чь дьнвисә ве шьера хwәда:

Бисте нисане, шәвәк тар у р'әш п'ьр' нәхwәш, нәхwәш,
Жандьрмә hатьн к'әтьн мала мә wәк дьз у к'әләш,

Əм дайә бәр хwә,бьрьн зьндане, зьнданәкә тәнг,
Дар бь дәсте wан, чәhр у р'у к'ьрет ч'авсор у пәр'әнг,

Дабәрьзин мә бе тьр'с у бе пьр'с hәми wәкә шер,
Сәр у льнгеи мә дьхьстьн көwчук, ледьдан бь дер,

Ль сəр һəв дьжун, ль сəр һəв ледан, ль сəр һəв qамчи,
Щьһе мə ньр' тəнг, əм пəздə һəвал бе щи у бьр'чи,

Сəрен мə бемрес т'əв зиньрандьн сьмбел у бьру,
Бьрьн кəһрабе т'əв пир у зар'ок т'ьф дьһатə р'у.

Диса дəһ мьров бь дар у qамчи бь бок'е у ледан,
Əм гəвьзандьн дана бəр льнган бь qир' у һалан.

Ль сəр сəрен мə т'əв чуп у һатьн бьзмар у потин,
Һ'əтта һатə хwəр жь сəр ч'авен мə т'əв хwедан у хwин,

Əм жь һьш дьчун т'əве бе һьши бь мə хwəш дьһат,
Танəкен аве бəрп сəр мə дан салон бу фəрат.

Диса шьйари, диса əw ледан əw qамчи у дар,
Əм хьрхьрандьн дь сəр qадер'а əм к'ьшандьн хар.

К'əтьн сəр сəрен мə əw һов у дин гӧрен дəв бь хwин,
Сəрен мə бь хwин, дəстен мə бьрин, к'ьнщен мə ч'ьр'ин,

Гəлəк əм т'и бун, гəлəк бьрчи бун, нə нан у нə ав,
Дьдан р'ьwен мə готьнен к'ьрет һəми п'уч у хав.[4]

---

[4] Ceger Xwîn, Şewra azadî, diwana duda, Şam, 1954, rûp'êla 122-a.
Шьере Щəгəрхwинə ве к'ьт'ебеда чап буйи мьн жь һəрдӧ диwане шаирə ко сала 1945-а у 1954-а нəшьр бунə, һьлдайə. Шьере бəрəвока, бь тине латини чап бунə у хӧданиьвис сəр һ'əрфе **п, т, к, ч**, нишана вергӧле, йа ко сəwтед аспират у африкат **(п', т', к', ч',)** нишан дьдə, дананиийə. Шаир к'ьвш нəкьрийə ӧса жи **һ', р-ье** дӧ дəрп **(р')** у сəwта **ə'**. Һəрwаһа, чахе мьн шьере Щəгəрхwин жь тиiе латини wəлдьгəр'андə сəр тиiе ур'ьси бона р'аст фə'мкьрьна хəбəрeд кӧ əw сəwте жор готи **(п', т', к', ч', һ', р', ə')** теда һəнə, мьн сəр һ'əрфе **п, т, к, ч, һ, р, ə**, вергӧл данийə. Хенжь ве йəке, һьнə хəбəре кӧ щики бь тəһəрəки, щики дьне бь тəһəрəки дьн һатьнə чапкьрьне, мьн жь алие р'астньвисареда əw хəбəрана бь щур'əки ньвисинə.

Щəгəрхwин йəко-йəко шькле һ'але wан гьртийа дьдə, йед кӧ сəр пьрса сəйасəтие һатьбунə гьртьне. Шаир ӧса жи хəбəрдана жəндьрма дьдə жь к'ижане те к'ьвше, wəки бона чь əw мəрьвана һатьнə гьртьн.

Бо һəв дьготьн, эвьн болшевик дьжмьне wəлат,
Т'ьфкьн р'ьwен wан, ван р'ьwен к'ьрет, п'ис у бе халат.

Р'астə, Щəгəрхwин зьнданада гəлə щара һатийə зерандьне, ле əw т'ӧ щара п'ошман нəбуйə у т'ӧ щара шəрм нəкьрийə wəки əw болшевик һ'əсав кьрьнə. Əw дьһа к'ӧбарə, wəки жер'а „болшевик“ дьвен, чьмки болшевик т'ьме һазьрьн ə'мре хwə бона азайа мьлəт бьдьн, чьмки һ'имли болшевик сəрк'арие ль шəр'к'арийа мьqабьли к'əдхӧра у империалиста дькьн, изне хəбатк'ара хwəй дькьн. Шаир шəр'к'арийа щмаə'тейə бона сəрбəстие һьмбəри „агьре волqан“ дькə, йе кӧ„бь т'ьф у п'ьфан найетə кӧштьн“, ле дьле мерхасе щмаə'те „бь дар у qамчи наенə бьрьштьн“.

Əв дар у ледан wəк ньфт у бензин бəрди сəр агьр,
Агьр бь бензин найе мьрандьн бет'ьр дьби гор'.

Щəгəрхwин дьнвисə, wəки шьван у гаван, щотк'ар у п'алə иди һ'ьшйар бунə у щие wан к'əдхӧра əw ч'ə'лə, йа кӧ əwана бона дьжмьне мьлəт к'олайə. К'ӧтасйа шьера хwəда Щəгəрхwин дькə гази, wəки гəрəк щмаə'тед р'оһьлате т'əв, дəсте хwə бьдьнə дəсте һəв у бой азайе р'абьнə п'ийа.

Щəгəрхwин һ'əбсада гəлə һатйə зерандьне у эшандьне, ле əw жь һ'əбсхана т'ьме дһа qалбуйи дəрк'əтийə. Əw т'ӧ щара ниве р'йа шəр'к'арие нəсəкьнинə, р'ӧһ'е wи нəч'ьлмьсийə.

Аwа шаир Осман Сəбри, сала 1954-а, дəрһəqа Щə-

тәрхwинда чь дьнвисә: „Әв бун 23 сал кӧ сәйдайе Щәгәрхwин нас дькьм. Бь h'кме ве насина дьреж, мьн дӧ мәзьйатен ч'ак дь сәйдада дитьнә кӧ hежайи сальхданенә.

1. Щәгәрхwин дәрде мьләте хwә баш насийә. Бәла мьләте к'ӧрд дь мир у п'ашан, бәг у аг'а у шех у мәлланда дьбинә. Бешьк, сәйда дь ве р'амана hанда нәя шашә. Чьма кӧ жь h'әзар салан у вьрда, әв кәсен hан пеши, сәрмьйан у р'ебәрен ви мьләти бун. Щьhе кӧ щан, мал у wәлате wан бьп'арастана, ч'ав дан хwарьна мале wан у әw дил у бьндәст у wәлате wан бь дәст нәйаранва бәрдан. Щьhе кӧ әw бьдана хwәндьн, зана у фер, жирәк бькьрьна, т'әвда нәзан у бер'аман у беарманщ hьштьн. Щьhе кӧ йәкити дь нав мьләтда банина пе, р'ьк у бәрбәри хьстьнә нав к'ӧрдан у hәми кьрьн нәйарен hәв. Бь ви awайи әw у wәлате wан хьстьн бьн дәсте нәйар. Т'әне т'ер дькә кӧ әм бькарьн фькьрәкә баш ль сәр ван кәсан бьдьн хwәндәванан, шех у мәллан бангина хwә жь мьрйан дькьрьн; мир у п'ашан, бәг у аг'а жи бангин жь нәйаре мьләт у wәлет колидар дькьрьн.

Жь ләwрә Щәгәрхwин бедьловани, кем у касьйен wан дьбежә у мьләт сәрwәхти фәнди у хап, бебәхти у дьлр'әшийен wан дькә. Әз баwәрьм кӧ сәйдайе Щәгәрхwин дь вәкьрьна ч'авен к'ӧрден Сурьйе у нивр'ойе Т'ьрк'иеда шоп'әкә мәзьн у hежа hьштйә.

2. Щәгәрхwин дь к'ӧрдитйа хwәда р'аст дӧрӧстә. Әw чәнд р'аст у дӧрӧстә, кӧ дь р'йа wәлат у wәлатьйен хwәда синга хwә жь зивари у бәләнгазиер'а вәкьрйә. Бь ч'ав мьн әв йәка hан к'оча фәдак'арийа даwьйейә.

Жь ве певә, дь р'ожен тәнги у зиварьйеда жи, дьлгәши у щомәрди жь Щәгәрхwин бь дур нәк'әт. Р'ожәке мьн әw дьлтәнг у беhеви нәдит, чь дәма ле qәwьмйә т'әви зиварйа хwә hәр у hәр дәсте алик'арие дьрежи hәвал у hогьрен хwә кьрйә.

Жь ве бь шунда сәйдайе мә дь р'йа wәлат у wәлатйен хwәда гәләк wәст у эш, р'әнщ у зор h'әпс у нәhәqи жи дитьнә. Иро дьбиньм сәйда бь гавен хӧрт у щамер бәрвә арманща хwә дьчә. Бь наве hәвалйе әз wи пироз дькьм у жер'а пешвәчунәкә ч'ак дьхwәзьм".[5]

Наве Щәгәрхwин т'әмамийа К'ӧрдстанеда әйанә. Гьшк wийа чаwа шаирәки wәт'әнh'ьз у шәр'кар нас дькьн, е кӧ сәре хwә данийә бона азакьрьна К'ӧрдстане у бәхтәwарийа wе. Шьеред Щәгәрхwин дьле мәрьва бь h'ӧб у h'ьзкьрьна wәлетва т'ьжә дькә.

К'ӧрдстанеда к'е кӧ гӧндйар'а у хәбатк'арар'а бь кьнезайи хәбәрда у wанар'а цәрhәqа h'ал у азакьрьна К'ӧрдстанеда гьли бькьра әw ә'сәи hәвале Щәгәрхwин h'әсаб дькьрьн у бь дьләки qәнщ wир'а хәбәрдьдан.

Бәшир h'әсән, кӧ бубу мәллайе гӧндәки, бьч'уктийа хwәда хwәстьбу бьбә сәйда у хwә ль хwәндьне гьртьбу. Ле хwәстьна wи миасәр нәбубу. Бәшир h'әсән мәллә бу, ле т'ьме пәй ньмеже дәрhәqа азакьрьна к'ӧрд у К'ӧрдстанеда гьли кьрйә у щарәке жи әwи гӧндийар'а готйә: „Гәли к'ӧрден дәлал, hун нәньhер'ьн к'ӧрд т'ьм дил у р'әбәньн, т'әвгәр'а wан майә бь дәсте бьйанйан". Щмаә'та hазьр жь мәллә пьрсйә: „Ма әм чьwан бькьн сәйдайе дәлал". Мәллә Бәшир h'әсән wанр'а шьровәкьрийә, wәки бона азакьрьна К'ӧрдстане лазьмә, кӧ әwана hәвдӧ h'ьз бькьн, hәвалтие к'ӧрде занәр'а бькьн, жь wәлате хwә h'ьз бькьн у мqабьли дьжмьна т'әвайи шәр'кьн. Щмаә'та hазьр жь Бәшир h'әсәнр'а гӧтйә: „Хwәде занә сәйда, фькьра тә чуйә сәр йа Щәгәрхwин .

h'әми жи дьготьн: тӧ жь р'йа сәйдатйа хwә дәрк'әти. Шех у мәлла ль Амуде п'ьр' hәнә, т'ӧ щар әw готьн жь к'әсир'а нә готьнә. Тьшт кӧ әм жь шехе Амуде дьбиньн; әw дьбежьн "к'ӧрд hәвален Щәгәрхwиньн у к'ӧрд-

[5] Бьнhер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела II—IV.

манщен кӧ ль ду оле дьмәшьн коварен латини нәхԝиньн". [6]

Сала 1945-а бажаре Шамеда чапхана „Т'әрәԛие" диԝана Щәгәрхԝинә ә'ԝльн нәшьр дькә. Чапкрьна әве диԝане шайнкә мәзьн бал хԝәндәване к'ӧрда пешда тинә. Хԝәндәван зува һивйа ԝе диԝане бун, чьмки шьеред диԝана Щәгәрхԝинда нәшьрбуйи, дәрһәԛа һ'але щмаә'теда, дәрһәԛа р'ожа ԝейә сьбеда бун. Щаба нәшьрбуна диԝана Щәгәрхԝин бона щмаә'та к'ӧрда, бона лаԝед ԝейә ԝәт'әнһ'ьз мзьгини бу. Ԛовара „Ронаһи" һәжмара хԝәйә 28-да, кӧ сала 1945-а нәшьрбуйә, ван готьна жь хԝәндәванед хԝәр'а дьнвисә:

МЬЗГИН

Диԝана Щәгәрхԝин к'әтә чапе, к'ьт'ебхана „Һәԝар"-е, ве пашйе диԝана шаире мә е мьли сәйда Щәгәрхԝин хьстйә чапе. Һәр чәнд чап бь хԝә р'уйе чапкәран спи нәкә жи, диԝан бь хԝә р'уйе мьләте к'ӧрд спи у р'умәтә ԝи бльнд дькә.[7]

Диԝана Щәгәрхԝинә ә'ԝьл 164 р'уп'ел бу, к'ижанеда незики 170-е шьере шаире нав у дәнг һатьбунә нәшьркьрьне. Щәгәрхԝин шьере хԝә п'арәвәкьрбу сәр пенщ п'ара: Дь ԝаре ԝәлат у мьләтп'арезьйеда, марш у хԝәшхԝан, намә у р'әшбәләк, шьһерен фәлсәфи, шьһерен әвиндарйе.

Ван һәр пенщ п'арада сьфәте Щәгәрхԝин, чаԝа шаирәки пешк'әти у чаԝа шаирәки кӧ дур у к'ур дьфькрә те ханекьрьне. Әԝ шьерана р'йа Щәгәрхԝинә дәрбазбуйи нишани мә дьдьн.

Шьера бәрәвокейә ә'ԝльн „Агьр у пьрискен дьл у диԝана Щәгәрхԝин" гәлә тьшт хԝәндәванр'а бона р'аст фә'мкьрьна нет у мәрәмед шаир дьвежә:

[6] Ԛovara „Ronahî", hejimara 17, Şam, 1943, rûp'êla 32-a.
[7] Ԛovara „Ronahî", hejimara 28, Şam, 1945, rûp'êla 2-a.

Агьр т'әв агьрә, дури һәр'ьи дьжԝарә,
Нә агьре исалә, ле агьре сәд сале кәвнарә.

Шаире к'ӧрдайи навудәнг Ԛадри Щан пешхәбәра диԝана Щәгәрхԝинда ԛимәтәки п'ьр бльнд дьдә бәрәвока ә'франдьнед ԝийә ә'ԝльн. Әԝ дьнвисә, ԝәки зува диԝанед Мәләе Щьзири у Аһ'мәде Хани жь мәйдане кем бунә. Һ'ьзкьред ә'дәбиата к'ӧрда ль диԝане ӧса дьгәр'йан, ле әԝ диԝана ԝана нькарбу дәстхьста. Ньшкева диԝана Щәгәрхԝинә ә'ԝльн к'әтә мәйдане, хԝәндәвана әԝ диԝана к'ьр'и, хԝәндьн у дьле ԝан гәләки пе шабу. Ԛадри Щан дьнвисә: „Әз баԝар дькьм, кӧ диԝана Щәгәрхԝин дәԝса, кӧ „Мәм у Зин" у диԝана Щьзәри вала һьштьнә әԝе т'ьжә бькә. Хԝәндәванен дәлал, әԝе теда зман у р'ӧһ'е щәнабе Ханне хӧрт у нәзма диԝана Щьзәри ӱ аһәнгдар бьбиньн.

Щәгәрхԝин, пьрсен бьйан жи п'ьр' нәхьстьнә нав шьһрен хԝә, бь зманәки садә у сәлис нвисинә.

Ԛимәта шәһрен ԝи а мәзьн жи әвә, бь р'ӧһ'әки нӧһ ажотйә сәр фькрен кәвнарә у бь зманәки шерин у шә'бн т'әԝш бун у зәрәра ԝан нишан кьрийә".[8]

Сала 1954-а, нәһ сал пәй нәшьрбуна диԝана Щәгәрхԝинә ә'ԝльнр'а, диса бажаре Шамеда диԝана Щәгәрхԝинә дӧда нәшьр дьбә. Әва диԝана һьмбәри йа ә'ԝльн гәләки пеш бу. Әԝ пеш бу нә т'әне бь р'әԛәма п'ьр'анйа шьерава, ле ӧса жи бь т'ематика ә'франднава, бь һостатийа нвисара шьерава.

Пәй нәшьрбуна диԝана ә'ԝльнр'а дьнйаеда гәлә ԛәԝмандьнед мәзьн ԛәԝьмин, гәлә-гәлә тьшт ә'мьрда һатә гӧһастьне. Бь алт'ндарийа Т'фаԛа Советие хлаз бу шәр'е һ'әмдьнйаейи дӧда. Алманйа фашистие лана хԝәда

[8] Ceger Xwin, divana êwil, Şam, 1945, rûp'êla X.

һатə һ'ьлщьр'андьне. Йəк пəй йəке Иеврона Р'оһьлатеда щмаə'та дəwлəтед хwəйə сəрбəстə, демократи сазкьрьн.

Wəлатед Асиае, Африкае у Америка Латиниа шəр'к'арийа щмаə'тед бьндəстə əк'симпериалистие к'əтə р'екə т'əзə. Шəр'к'арийа wан щмаə'та мqабьли империализме у колониализме qəwатəкə дһа т'əзə стəнд.

Ль К'öрдстана Иране у Ираqеда жи qəwьмандьнед мəзьн qəwьмин. Пəй к'öт'абуна шəр'е һ'əмдьниаейи дöдар'а, сала 1946-а ль К'öрдстана Иранеда р'еспублика К'öрдстанейə Демократие һатə сазкьрьне, ле һ'öкöмəта Иранейə р'еаксион зутьрəке бь qəwата əскəр сəрбəсти жь к'öрда стəнд у сəрк'аре wе һ'öкöмəта к'öрда да дардакьрьне. К'öрдстана Ираqеда жи wе һене щмаə'та к'öрда бой дəстанина азайа хwə р'абубу мqабьли һ'öкöмəта Нури Сəидə хунхöр. Сəрк'ари ль wе шəр'к'арие дькьр əwлəде щмаə'та к'öрдайə мерхас Мьстəфə Барзани.

Һьлбəт, qəwьмандьне wайə мəзьн нькарьбун һ'öкöми сəр фькре Щəгəрхwин нəкьрана. Аwа бона чь дишана Щəгəрхwинə сала 1954-а нəшьрбун нəйника пешдачуйина шаире навудəнгə. Дишана шаирə дöда жь 211 р'уп'елайə у сəр се п'ара һатйə п'арəвəкьрьне: Бьр'е wəлати, бьр'е т'əвайи, бьр'е əвини. Нава ван һəрсе п'арада, хwəндəван гəлə шьере wəт'əнһ'ьзие, шəр'к'арие, һ'öб у һ'ьзкьрьне, ед кö пешдачуйина шаир нишан дьдьн, дькарə бьхунə. Осман Сəбри пешхəбəра дишана Щəгəрхwинə дöдада дьнвисə: „Һəрчи əв дишан, жь дишана сəйда а пешьн бь гəлəки хwəштьр у һежатьр дəрк'əтйə. Дь дишана пешинда, сəйда нə һьндə хöрт у нə жи дь арманца хwəда дурбин у йəкр'у бу, ле əв дишан ль сəр арманцəкə хöйа һатйə нвисин у р'у у р'еч'а wи теда хwəш дьйарьн„.[9] Р'астə, дəрһəqа шöхöлкьрьна Щəгəрхwинə р'еволйусионда бəр дəсте мьнда кем qийат һəнə, ле шьере wийə п'ешк'еши шöхöлкьред щмаə'та к'öрдайə сəйасəтие п'ьр'ьн. Əw шьер нə кö т'əне п'əвгьредана шаир wан мəрьвар'а нишан дьдьн, ле əw öса жи нишандьдьн п'əвгьредана Щəгəрхwин т'əви ковар у р'ожнə'мед башqə-башqə, е кö wе һене К'öрдстана Ираqе у Сирнаеда нəшьр дьбун. П'əвгьредана Щəгəрхwин ковареð „Дəнге гити т'əзə", „Гелавеж", „Стер", „Р'ожи ну", „Р'онаһи" у „Һəwар"-ер'а мəһ'кəм буйə.

[9] Ceger Xwîn, Sewra azadî, dîwana duda, Şam, 1954, rûp'êla IV.

Һ'öкме ковара „Һ'əwар"-е бона пешдачуйина у хwəһ'əсандьна Щəгəрхwин гəлəки мəзьн буйə. Əw һе хортанйа хwəда „Һəwар"-ер'а һатьбу гредане у же һ'ьздькьр. Шаир ковара „Һəwар"-е гöлстана заре к'öрда һ'əсабдькьр у шьерəкə хwə п'ешк'еши „Һəwар"-е кьрйə.

Һ'əзар щари пироз бькьн əв Һəwар,
Гəлəк хоб у р'ьндə wəкй гöльзар.

Гöлстане заре мəйə п'ьр' щьwан,
Пəсəндидə кö мьн бəре wе дьхwар.

Чь меwəк шеринə, бəре wе гьһа,
Жь бо бьлбьле дьлнəхwəш бу бьһар.

Һ'əзар бьлбьлен дьлшаwат у бь хwин,
Дь нав бахчəйе wе дькьн аһ у зар.

Һ'əзар аһ у заран дькьн ле əзьм,
Жь wан бьлбьлан е щəгəрхwин у жар.

Һəwар п'ьр' щьwанə, кəч'ə нугьһа,
Гəлəк дилбəр у назьк у наздар.

Чь бьстанəки бəрхwəш у зугьһа,
Һəми сев у хох у бьһок у һьнар.

Ль бәр we һәйә бәхчәванақ мәзьи,
Шаһьншаһ у п'яшайә әw хwәндәв'ар.

Сәрәфраз у щомәрдә әw бәхчәвани,
Дьли һәр кәси wи бәре абьдар.

Qәләи кем у әрзанә пеcәд qьруш,
Бьхwазьи жь Али Щәладет бь г'ар. [10]

Хенжь ве шьере, Щәгәрхwин дö шьере майин жи п'ешк'еши хöдан у к'ьр'йаре ковара „Һәwар"-е дькә („Жь хwәдьйе „Һәwар"-ер'а, „Жь к'ьр'йарен „Һәwар"-ер'а).

Һәвалтийа шöхöлк'аред сәйасәтийе, сәр һ'име йәкитийа фькрдари, нет у мәрәмед wан те мәһ'кәмкьрьне. Һәвалтийа Щәгәрхwин Осман Сәбрир'а, Qадри Щанр'а, Һ'әсән Һ'ьшйарр'а, Һöсейин Әминр'а жь we йәке пешда һатийә, wәки wана т'әва мәрәме азакьрьна щмаә'та к'öрда данә бәр хwә. Чаwа Осман Сәбри, öса жи Qадри Щан шаире к'öрдайә ә'йаньи. Әwана жи мина Щәгәрхwин бона шöхöлкьрьна хwәйә пеш алие һ'öкöмәта Сириае һатьнә гьртьне у зерандьне, жь wәлате хwә һатьнә дәркьрьне. Ле wана гöһ нәдайә ван һ'әму тәнгасйа, т'ьме бь мерани мqабьли зордәстие, нәһәqие шәр'кьрьнә у бь we шәр'к'арийа хwәва, бь нвисаред хwәва qәwат данә һәвал-һогьред хwә. Аwа дәрһәqа Осман Сәбрида Щәгәрхwин чь дьнвисә:

Әре Османо тә агьр да дьле мьн,
Тә п'ьр' кьр дәрд у эш у һәм кöле мьн,

Тә да дәсте мә щарәк дәсте Р'ьстәм,
Тә занар у к'әмәр дайә мьле мьн,

10 Ceger Xwin, dîwana êwil, Şam, 1945, rûp'êla 85-a.

Мьхабьн кö тö чуйи әз т'әне мам,
Ль сәр тә һәр дьналм бьлбьле мьн.[11]

Бона Щәгәрхwин гәләки һ'ьзкьри буйә öса жи Һ'әсән Һ'ьшйар, хортәки щаһьли эгьи у wәлтап'әрwар. Һ'әсән Һ'ьшйар гәлә мьqале wәт'әнһ'ьзие р'öжнә'мә у ковaред к'öрдида нәшьркьрьнә. Һ'öкöмәте әw жи жь шöхöле мьләтие дурхьстйә, жь wәлет дәркьрийә. Аwа Щәгәрхwин бона we йәке чаwа дьк'әwьгьрә:

Әй Һ'әсән, Йәздан дьзани дурьйа тә дьл ма пат,
Бе жьмар дәрд у хәман шин кьр дь дьлда т'ьрһ у к'ат.

Жан у кöл голен мәзьи бордана сәр щобаре дьл,
Каййа эш у хәман иро дь дьлда бун Фәрат.

Әй Һ'әсән! Дьжwарә әв р'ена кö әм тер'а дьчьн,
Әм бь дили у нәзани вьр дьхwәзьн та Хәлат.

Бе нвисна у ньвьшт у хwәндьне чон әм дьжйн,
Сәрхwәбун к'е гьртйә бе к'омал у щәнг у щьват,

Әй Һ'әсән! Һ'ьшйари лак'ьи wәк Щәгәрхwин дьл бь кöл,
Һәр бьжин хортен кö нöһ тен, әw фидәк'аре wәлат.[12]

Сала 1944-а Щәгәрхwин wәхтәке бе хәбат дьминә у кем шьере хwә ль р'öжнә'ма у ковaрада чап дькә. Дәнге шаир нава мәхлуqәтиеда кем те бьһистьн. Wәт'әнп'әрwарәки щаһьл Һ'öсейине Әмин, wан р'öжа ковара „Р'онаһи"-да шьерәкә хwә бь сәрәщәма „Щәгәрхwин" нәшьрдькә. Нава we шьереда Һ'әсәне Әмин бь хәбәре

11 Бьнһер'ә we к'ьт'ебе, р'уп'ела 94-а.
12 Бьнһер'ә we к'ьт'ебе, р'уп'ела 95-а.

шаиртие нә кӧ т'әне һ'ӧб у һ'ьзкьрьна xwә, ле ӧса жи һ'ӧб у һ'ьзкьрьна т'әмамийа щмаә'та к'ӧрда бәрбь шаире xwәйи һ'ьзкьри нишан дьдә. Һ'ӧсейние Әмин дьнвисә:

Щәгәрxwин тӧ п'ьр' xwәндайи, жь р'ьт'ба альмайи,
Щәгәрxwин кьр wәт'әнп'арез, тӧ шаире к'ӧрдайи,
Бь шьһерен xwә тә һ'ьшйар кьр гәләк хорте дь р'азайи,
Бь г'ерәт у һьмета тә, һьн же буиә фәдайи.

Тӧ шаирии п'ьр һежайи, qьйамәте тә тонәх зер'
Тӧ лаиqи ль ог'ура тә xwии бьр'ежьи һәзар мер,
Чь бькьиә иро, майи бедәнг, эди мә жь тә нә ма хер,
Чь qәwьми жь мьтала т'әвда манә сәр бәржер.

Жь нав мәлла тӧ р'абуйи, ә'wьл шашьк тә qәтанд,
Бь шьһерен xwә әшqа мьли, мәqаме баш тә сьтанд,
Шоһрәта xwә ль ьмуме, К'ӧрдстане тә гәр'анд,
Сәд мьхабьн у һәйф иро, тә дәнге xwә вәмьранд.

Тә дии бәрда жь бәр әшqа xwәи мьли тә т'әрк да,
Жь бәр готьи у галгале, шех у мәлла тә р'ьк да,
Пьшти вена бь хәбата жь бо к'ӧрда тә шәwq да,
Әз дьтьр'сьм әв жи бәрда, ве жь мьир'а мәраq да.

Сәр һьлина әй Щәгәрxwин, хәw бь кери тә найе,
Р'абә сәр xwә, qир'а бьдә дәрк'әвә жь т'әнһайе,
Иршад бькә ль нав к'ӧрда, сәр к'еша бу нәрайе,
Ма лаиqә хәлк бьбежьи Щәгәрxwин чу фәнайе.[13]

Хенжь һәрдӧ диwане xwәйә сала 1945-а у сала 1954-а Щәгәрxwин ӧса жи нвисаред xwә „Шим у Гӧлп'әри", ч'ир'ок (сала 1947-а), „Р'әшой дари", ч'ир'ок (сала

[13] Kovara „Ronahî", hejimara 24, Şam, 1944, rûp'êla 2-a.

1956-а), „Готьие пешвйа" (сала 1958-а) бь к'ьт'ебед баш-qә-башqәва нәшьркьрьнә.

Сала 1958-а, чахе 14-е ийуле Ираеqда т'әхт у т'аще Нури Сәидә р'еаксиои һатә wәлгәр'андьне, Щәгәрxwин һатә Бәг'дае. Пәй шор'ьша 14-е ийуле шаире навудәнг бь һ'ӧб у һ'ьзкьрьнәкә п'ьр' мәзьи университета бажар'е Бәг'даеда дәст бь дәрсдарие дькә. Әw бона к'оме xwәндк'аред к'ӧрд дәрсе зман у ә'дәбийата к'ӧрда дьхуиә. Сала 1961-е wьзарәта Ираqейә р'оикайе к'ьт'еба Щәгәрxwинә „Awa у дәстура змане к'ӧрди" бь һ'әрфе ә'рәби, бь змане к'ӧрди нәшьр дькә.

Шаире wәт'әнһ'ьз ль Ираqе, wәхте р'еаксиае гәләки тәигасие дьк'ьшинә, ле диса бе хоф у бе тьрс дьхәбьтә у шәр'к'арие дькә. Щәгәрxwин иһа жи т'әви щмаә'та xwә дәстәкида т'ьвьиг, дәстәкида qәләм мьqабьли зордәстие, бона р'ожа гәшә пашwәхтие р'абуйә шер'.

ПОЭЗИА
ЩӘГӘРХWИНӘ БАЖАРВАНИЕ

Т'ема wәт'ин нава ә'франдьнед Щәгәрхwинда т'емакә мәзьн у сәрәйә. Wәт'ән бона шаир жь р'опайа ч'ә'ва жи ширьнтьрә.

Шаире навудәнг К'ӧрдстане п'ак нас дькә, занә т'ә-бийәта we, гәр'найә дәшт у баниед we, шабуйә бь ч'әм у каниййед авк'әwсәрва. Әwи дитйә, wәки р'астә К'ӧрдстан чаwа щи, чаwа т'опрах һәйә, ле әw К'ӧрдстан нә К'ӧрдс-тана к'ӧрданә, щмаә'т ль wьр нә хwәйе һәбуна хwәйә, нә хwәйе хwәлийа хwәйә, ләма жи шаир т'ьме нвисийә, кӧ р'астә wәлате к'ӧрда ль сәр наве к'ӧрданә, ле к'ӧрд теда бе щинә.

Щәгәрхwин тинә бәр ч'ә'ве хwә ч'йа у бани, мерг у каниe К'ӧрдстана р'әнгин у те сәр we фькре, wәки wәлате к'ӧрда әw букәкә щаһьлә, сәр бәдәwиййа we һәр кәс бәнги дьбә. Бь готьна шаир „К'ӧрдьстан сәрт'аща Сьла-һеддине к'ӧрдә", ә'нйа we р'ожә „дь бьрща асмани", һәр-дӧ бьруйе we мина кәване Р'остәми Зальн, һәрдӧ кәзйед (зӧлфед) we тире qәһрәманинә, р'уе we агьре Зәрдәшт у Мәздәкә, һәрдӧ ч'ә'ве we бука бәдәw мина һәрдӧ даре Һӧрмьзенә, һәрдӧ леве ширьн мина к'ьт'ебе шаире щмаә'-

та к'ӧрдан нәмьр Һащи Qадьрьн, ле змане we мина бән-дәкә ә'франдьнед Аһ'мәде Ханийә, чәна we—ч'йае Щудейә. Шаир аwа бь йәко-йәко бәдәwи у пәсне К'ӧрдс-тана букин, шькьле wейә һ'ӧсьлщәмал дьдә.

Щмаә'та к'ӧрда „Бь нишан у бь нан у хwин р'ьжан-дьн" чуйә, дәсте we бука һ'ӧсьлщәмал гьртйә, qәлән дайә у әw анийә мал. П'ор', п'е, зәнд у базьне we бука дәлал т'әв бь һ'найә „Һ'әми сорьн жь р'әнге әрг'әвани". Шаир бь дьләки шкәсти дыьвисә, wәки әва дӧсьд сал һәйә щма-ә'та к'ӧрда бь we бука хwәйә дәлал ша нәбуйә у дәнге т'ьвьнга, дәнге хорте щаһьл, дәнге бав-бьра, әп у пьсма-ма, ед кӧ бона we бука назьк бь мерхаси һатьнә кӧштьне, чуйә гьһиштйә ә'смана:

Жь Лоран т'ә бь Зазан т'әв бь хәнщәр,
Дьһатьн һәв ль мәйдане бәрани.

Бь т'алан у бь кӧштьн һәм бь сотьн,
Мә коне шә'р ль сәр синге тә дани.

Әмир у бәгләр у п'аша у аг'а,
Қьрьн wеран сәра у бьрщ у хани.

Ль алики тә дәнг у щәнг у һалан,
Ль алики сәдайе г'әwсе сани.

Һәми бунә мьрид у шех у софи,
Бьһьштинә, чькьн нав у ньшани.[1]

Щәгәрхwин нава ве шьера хwәйә „Шам шәкьрә wә-лат шеринтьрә", т'әви бука бәдәw, т'әви wәт'әне хwәйи ә'зиз хәбәр дьдә у газьне хwә ль we дькә, чьмки щмаә'-

[1] Ceger Xwîn, Sewra azadî, dîwana duda, Şam, 1954, rûp'êla 43-ña.

та хәбатк'ар һе һ'ьшйар нәбуйә у лаwед к'ӧрда. „Wәкә шер у пьльнга" чьр'ка һәв дьгрьн, ле „пәнир, р'уви жь мәйдане һьлани". Аwа бона чь әw бука дембәдәwә сәрхwә, буйә мина „п'епука", „жар у мәст" буйә у сәр синге wе „зава манә бьйани", ләма жи бука сеwи „р'әш дайә сәре хwә".

Щәгәрхwин гӧмана хwә набьр'ә у баwарә, wәки р'оке бона әwе буке, р'ожа шайе, бәхтәwарие wе бе у әwе дәwса т'әмәзйа р'әш „пироз к'ьтани" гьредә.

Шьерәкә дьда („Готьна wәлат") wәлат Щәгәрхwинр'а бь дьловани хәбәр дьдә, дьле хwәйи бьрин бәр шаир вәдькә, кӧл у дәрде хwә жер'а дьвежә у гәләки же һиви дькә, wәки әw хәбәре wе зу к'ӧрдар'а бьгьһинә. Wәлат гази хwә ль шаир дькә, wәки жь р'ожа qизтйа хwәда һ'әта р'ожа пиртйе, әwе һе р'оже wайә чәтьн нәдитйә. Жь ч'ә'вед wе һесьр мина ч'әма дьк'ьшьн, гәлә хан у мал хьраб бунә, р'еwи ньқарьн бенә бал wе меван, щмаә'т майә бьндәст, ле ч'арә дәсте wеда т'ӧнә. Wәлате пир жь Щәгәрхwин һиви дькә, wәки Щьзир, Шәһрәзор, Гор, Лоран т'әв qизе wенә, щаһьльн у сәр хwәнә „...п'ьр' шәп'әльн, бәрзәwащьн" у бьра хортед к'ӧрд дәсте хwә жь бәдәwа бәрнәдьн, бьра бь дьле хwә wана жь хwәр'а бьхwазьн, qәләне wан жи „йәкти у хwин у хwәндәгайә".

Ве шьера хwәда Щәгәрхwин зәлал пьрса азайа wәт'ән датинә у әwе азайе йәкбуна щмаә'та к'ӧрдада, шәр'-к'ари у пешдачуйина wеда дьбинә. Навбьр'ибуна К'ӧрдстане гьран һ'ӧкми сәр р'ӧһ'е Щәгәрхwин кьрйә. Һ'але щмаә'тен гьран гәләки дьле wи эшандйә у шаир гәлә щар'а жь хwә у жь һәвал-һогьра, жь бьра-пьзмама у жь дьжмьна пьрсйә: „Чийә? Дьбә К'ӧрдстан Qӧльстанә?".

Щәгәрхwин бь хwә жи щаба wе пьрсе дайә. Р'астә, тәнгаси у бәт'к'арйа К'ӧрдстане дьле wи эшандийә, ле әw бь дьлалави нишан дьдә, wәки К'ӧрдстан—wәлате к'ӧрдане, нә кӧ ахьстанә", нә жи „бәгстанә", әw баг' у гӧлетеда щмаә'тер'а „гӧлстанә", ле нә „харьстанә". Wәт'ән дьле Щәгәрхwинда гәләки баһайә. Әw дьнвисә:

Щамәк жь чьрава канйен wәлате хwә,
Надьм бь ава Зәмзәм у һәйат у К'әwсәр.

Һ'имәк жь кәвьрен зьнар у лат'ен хwә,
Надьм бь әлмас у йаqут, зәр' у гәwһәр,

К'әч у бук у жьн у пирен К'ӧрдьстан,
Надьм бь һор у сӧрбиten бӧһьште йәксәр.[2]

Щәгәрхwин бь р'әнге һәрә к'аw, бь т'әмамийа qәwата qәләма хwәйә шаирнева бәдәwйа К'ӧрдстане, пәсне һәбуна wе дьдә у дьбә моһт'аще wе. Шаир бир накә, хwәндәване хwәр'а бежә, кӧ дьжмьн һе qәwатә, әw дь мәйдане хӧртә у бәге к'ӧрда жи һәвале дьжмьне wенә. Щәгәрхwин гази щмаә'те дькә, wәки лаwе к'ӧрда гьшк дәсте хwә бдьнә дәсте һәв у р'йа шәр'к'арнеда бьвьнә йәк.

Хенжь ван шьера, Щәгәрхwин ӧса жи шьеред майин дәрһәqа wәт'әнда нвисинә, ед кӧ бь бәдәwйа нвисара хwәва, бь нет у фькред хwәва жь алие хwәндәванада бь һ'әwаск'арикә мәзьн тенә qәбулкьрьне. Мәсәлә „Готьна wәлат", „Әй wәлат", „Wәлат п'арези", „Әвина wәлет", „Wәлат дәрде тә дьжwарә", „Дури бь нури", „Әвиндаре wәлатьм", „К'ӧрдьстана к'ӧрдан" у шьеред майин.

Бь дьләки шәwат у бь һостати шьера „Qӧльнге п'әр'шкәсти" һатйә нвисаре. Әw шьер, те qәй бежи пәйһатьна к'ьлама Ә'вдале Зәйнейә, йе кӧ гӧмана хwә жь дьнйа зӧлм у wеран бьр'йә у бь ч'ә'ве кор һәр т'әне qӧльнгер'а

---

2 Бьнһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 157.

хәбәрдьдә. Щәгәрхwин жи qӧльнг хwәр'а кьрйә һәвал, ле qӧльнга Щәгәрхwин п'әр'шкәстйә. Те бежи шаир дьхwазә һ'але щмаә'та к'ӧрда һьмбәри һ'але qӧльнге п'әр'шкәсти бькә. Әва шькьләки символикә, кӧ Щәгәрхwинр'а баш ләв һатийә. Шаире щмаә'та к'ӧрда qӧльнге п'әр'шкәстир'а хәбәр дьдә, wир'а һ'але щмаә'тейи гьран К'ӧрдстанеда гьли дькә.

Әва шьера бь wе мәсәлева дәстпе дьбә, wәки звьстанәкә хwәш, чахе бәрфа сьпи, кӧ ч'йа у бани т'әв гьртьбун у дәнге qәбqәба кәwе нер ль сәр лат'ан дьһат, ньшкева жь ә'змана дәнге qӧльнге п'әр'шкәсти те, е кӧ жь р'әфе хwә qәтийайә, р'йа хwә ӧндакьрйә, „Шоп' у р'е ле бунә ләйлан".

Әв qӧльнг, qӧльнге wәлате мә е жор,
Лис у һелин дьжмьнан т'әв кьрьнә wеран.[3]

Щәгәрхwин дьнвисә, wәки qӧльнге wәлате К'ӧрдстане wаре хwә дәсте дьжмьнава бәрдайә, дьжмьн әw кьрйә бе щи у бе wар. Хенжь wе һесирийе „Неч'ирване меркож" жи дәве т'ьвьнга хwә р'асти qәфәса qӧльнге фәqир кьрйә.

Ль жер у ль жор, ль р'аст у ль ч'әп һаwир,
Тенә qӧльнге мьн бь qер'ен у һалан.

Һәре qӧльнго, жь р'әфе хwә qәтйао бәс,
Әм бь к'ӧва һәр'ьн, кӧштьнә йан зьндан.[4]

Щәгәрхwин дьл дьдә бәр qӧльнге п'әршкәсти, кӧ әw бьра һәр т'әне wе звьстане жи бь тәһәрәки дәрбазкә, дәрк'әвә пайизе у wи чахи вәгәр'ә һәр'ә „Арарат у Сасун

3 Ceger Xwin, diwana êwil, Şam, 1945, rûp'êla 44-a.
4 Бьнһер'ә wе р'уп'еле.

нав к'ӧрдан". Wьр жи „Хортен гәрдангаз", „т'әв дьлкӧльи", тә'зинә, п'ехасьи у бьрчи. Хенжь wе, сәр сәре хорта бәлафьр'ед дьжмьн гӧлла дьбаринын у „ль жер гӧрмина, дәнге т'ьвьнг у т'опан" те. Щәгәрхwин газьне хwә qӧльнге „п'әр'шкәсти" дькә, wәки ль К'ӧрдстане һ'әму дәра даре дараг'ащенә у „Бь wана дальqандинә т'ор'ьнен к'ӧрдан". Шаир ахьрйе жь qӧльнге п'әр'шкәсти дьпьрсә:

Qӧльнго, ма әз чь бежьм, жь мар'а п'ьр' шәрмә,
Кӧ әм бьр'әвьн жь wәлате хwәйә К'ӧрдьстан.[5]

Т'әне дәрһәqа һ'але К'ӧрдстанеда нинә, wәки Щәгәрхwин дьнвисә. Әw ӧса жи дәрһәqа һ'але бынәлиед wеда, һ'але щмаә'теда дьнвисә. Шькле К'ӧрдстане дһа р'аст те бәр ч'ә'ве мә, чахе Щәгәрхwин К'ӧрдстана бындәстда һ'алжийина щмаә'та к'ӧрда бь шьклед р'еалистиева дьдә к'ьвше. Бона нишандайина ви һ'али qәләма Щәгәрхwин т'ӧ чәтьнайе ньзанә. Әw бь шькле зәлал у бьзмане фәр'ьһ'ва һ'але щмаә'та к'ӧрда дьдә к'ьвше.

К'ӧрде сәре ч'йа, кӧ т'ьме бәр баран у зипькенә, кӧ т'ьме шәр'к'арие дькьн бона азайи у хwәхwәтийа хwә, нава шьера Щәгәрхwинә „Әм у гӧр„-да һ'але гӧре сәре ч'йаданьи у дәстәбьраке wаньн, бәләнгазиеда жи „һәвале һәвьн". Фьрqиа орт'а к'ӧрда у гӧра һәр әwә, wәки к'ӧрд „р'оже дькьн qер'ин", ле гӧр „шәв дькьн гази".

Әм к'ӧрд у гӧр йәкьн, йә дәстәбьраке һәвьн,
Әм жи wәкә wә, т'ьм ль сәр ч'йа дьр'әвьн.

Мә жи wәкә wә ди гәрм у сәрм у думан у т'оз,
К'и жь мә һатә кӧштьн wәкә wә ма бе доз.

Шенаhи жь халкер'а, жь мә зьнар у чол,
Дьжмьне wә лаwе Фәндо, дьжмьне мә лаwе Мәг'ол.[6]

5 Бьнһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 45-а.
6 Бьнһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 37-а.

Ле к'ижанә мә'ниа we бәләнгазие, wәки к'öрд жи мина гöра к'әтьнә сәре ч'йа у банйа у вьрда weда дьбәзьн, р'әһ'әтие навиньн. Һәрге дьжмьне гöра сәнә, дьжмьне к'öрда мәрьвед нәхерхазьн, дәwләмәнде беисяфьн. Щәгәрхwин хwәндәванар'а дьве, wәки һәрге хwәстьна гöра пәзә у бона we йәке мәрьв гöрар'а бунә дьжмьн, ле хwәстьна к'öрда һәр wәлате wани ширьн—К'öрдстанә. Аwа һәма бона we йәке жи к'әдхöр бунә дьжмьне мьләт.

Дахwазә мә К'öрдьстанә, дахwаза wә т'ьм пәз,
Һун жи wәкә мә, һәрйәк дьбежи нә т'ö кәс—Әз.

Әм дәсте хwә бьдьн һәв, ль бәр дьжмьн бьбьн йәк,
Qәт зора мә набьн әв дьжмьн у әв сәг.

Һәв у мьров жь хwәр'а дәстәбьрак у һәвал,
Әм у һун бе мал манә, ләwрә бе хwалтьк у хwал.

К'öрд у гöр һәрдәм дьгәр'ьн, буна к'әләш у дьз
Бәләнгазьн, п'ьр' шәрмә бо Әһрәман у Һьрмьз.

Гöр бәләнгаз, гәрдәнхwар, дьлбьрин,
К'öрд бе ч'арә, гьш бимеьн щәгәрхwин![7]

Һәрге шьера жорготида һ'але к'öрда мина һ'але гöранә, ле шьерәкә дьнеда („Шотк'ар у зәви") Щәгәрхwин нишан дьдә we фә'мдари у фькьрдарийа гöндийа, йа кö бона стәндьна хwәлие, бона азабуна жь бьн нире qулʼтиа мьлк'әдара бал wан һәйә.

Аwа гöндәки к'öрда. Бьнәлнед we т'әв бь дьләки шкәсти, нәр'ази нава гöндда дьгәр'ьн, дәсте т'әва жь к'ар у бар буйә. Мер у жьн жь дәст т'öнәбуне у бәләнгазие

7 Бьнһер'ә we р'уп'еле.

һовр'а тә'л хәбәр дьдьн. дәсте к'öлфәта т'әва бәр сурәте wанә у һесьра дьбариньн, чьмки дһа хwәли дәсте wанда нәмайә, wәки р'акьн у пе ә'бура зар'е хwә бькьн. We дәме каләмераки к'öрд гöндийар'а дьвежә, wәки әw р'абьн мал-һ'але хwә т'әв баркьн у һәр'ьн щики дьн. Ле Фата „Сәр бь р'ьшк" жь wи каләмери дьпьрсә, чька әwе к'öда һәр'ьн, нә ахьр һәр дәра жи әw һ'ал, әw һ'әwалә.

Фате го,—Бәс кале дин, әме баркьн һәр'ьн к'ö?
Ль һәр дәре wьлойә хwәди һасьн, хwәди гöнд,
Ә'рда нәма бьдьн мә жь вьр һ'әта бьчи Һьнд.[8]

Щәгәрхwин хәбәрдана гöндийада we фькьре нишан дьдә, йа ко бона достанина хwәлие у изьнед хwәйә һәqие гöнди пешда дьк'ьшиньн. Һьнәк дьвежьн, wәки лазьмә гöнди хwәр'а кәр' у лал бал дәwләмәнда, бәр дәсте wан бьхәвьтьн, хбламтие бькьн, кö гöне дәwләмәнда ль wан бе у әw хwәлие бьдьнә к'әсива. Ле һьнәкә майнин жи, ед мина „Фата п'иси сәр бь р'ьшк" пьрсе пешда дьк'ьшиньн, wәки лазьмә гöнди бь дәсте зоре жь дәрәбәга у дәwләтйа һәqе хwә, хwәлийа хwә бьстиньн у тьр'са wан гәрәке т'öнәбә, чьмки гöнди сеьдьн, ле әw дöдöнә.

Фате гота,—Һ'әмо бәс, хwәли ль сәре wә бин ло,
Бьра һохе wә бажон һун се сад у әw дьдо,
Т'әв р'әһежьн дарe хwә әме һәми һәр'ьн щот,
Бьра әм бенә кöштьн сәр сәра бе малкәмот.[9]

We пьрседа Фате т'әне нинә, Соро жи сәр нета wейә.

Соро р'абу wәкә шер готә,—Фате аферьм,
Әв готьне тә р'астьн бь ләләш у бь ельм.

8 Ceger Xwîn, Sewra azadî, dîwana duda, Şam, 1954, rûp'êla 102-a.
9 Бьнһер'ә we р'уп'еле.

Һ'ата нәйенә кӧштьн әм жи набьн хwәди гӧнд;
Дәсте хwә әм надьн һәв т'ӧ шәр набьн сәр бльнд.
Т'әв р'аһежьн даре хwә р'абьн wәкә п'әһләwан.
Кәс ль мале нәменьн, wәкә шера һәр'ьн wан.
Сәре wан әм бьшкеньн йа бьшкеньн тәрактор,
Әм һәр кәсәк һохе хwә дьве бажон т'әв бь зор.[10]

Щәгәрхwин бь ви тәһәри пьрса шәр'к'арийа сьньфа пешда дьк'ьшинә у нишан дьдә, wәки нава гӧндийада мәрье һәнә, е кӧ бәрә-бәрә тенә сәр фькьра р'аст. Ле чаwа шаир паше нишан дьдә, һе баwарйа гәлә гӧндийа һәйә, wәки мьлк'әдаре бь хатьр, бе шәр' у бе дә'w хwәлие бьднә wан. Аwа бона чь, чахе кӧ гӧнди т'әв пәй готьна Сорор'а дьдьнә дара у мәйданеда дьцьвьн, каләмерәк wьр п'әйда дьбә у дьбе, wәки нә р'астә, кӧ гӧнди бь дара һәр'ьнә сәр хwәйе хwә шер', нә ахьр һәрге мәрик жь мәрие аг'е бе кӧштьн һ'але гӧндийа wе хьраб бә. Гӧнди диса дьцьвьн у һ'але хwәда дьк'әwгьрьн. Ахьрйе әwана 200 зер'и бәрәв дькьн, дьдьнә пәй wи каләмери у дьчьнә бал досте wи „дәwләмәнде дьк'андар". Гӧнди зер'е хwә дьдьнә wи у бь гӧман вәдьгәр'ьнә гӧнде хwә. Ле зутьрәке жәндрмә тенә гӧнд у гӧндийа дьдьнә бәр сьме һәспа.

Щәгәрхwин нишан дьдә, wәки гӧнди бәрә-бәрә сәйасәтиеда qал дьбьн. Әwана фә'мдькьн, wәки шәр'к'арийа wана wе wи чахи к'ардарбә, чахе әwана т'әви п'ала, т'әви хәбатчийа р'абьнә мьqабьли зордәстие. Аwа бона чь Щәгәрхwин хәбәрдана гӧндийа у трактористе гӧнд бь ви тәһәри дьдә:

Гӧнди чунә тәрәктор ле шуфера готә wан:
—Гәли бьра р'аwәстьн һун нә диньн, нә гежьн.
Бьһельн кӧ лӧ пьрсак әм жи жь бо wә бежьн.

[10] Бьһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'елә 103-йә.

Дьве кӧ һун бьзаньн әм у һун т'әв бьранә.
Һ'әта иһа нәбуйе йәк дь бьн дәсте гӧранә.
Әв һасьн у аваии к'аре дәсте мәйә т'әв,
Дьве кӧ әм бьстеньн теда бьбьн wәка һәв,
Мал у гӧнд у ав у дар ль һәв п'ар у ләва кьн,
Ве ньзама фашисти бь зор жь сәр хwә р'акьн
Дь нәк мәда нәменьн нә аг'а у нә жи бәг,
Ньзам бьби азади әм т'әв теда бьбьн йәк.[11]

Щәгәрхwин әве нвисара хwә бь гӧмандари хьлаз дькә. П'алә у гӧнди дәст дьдьнә дәсте һәв, бона һәвдӧ дьбьнә пьшт у сәре аг'е, сәре бәг дьшкеньн у wәлате хwә жи дькьнә щьнәт. Wи чахи щмаә'т Фата „п'нсә сәр бь р'ьшк"-р'а дьве: „Бьжи Фәта сәр мәзьн...".

Щәгәрхwин нава ә'дәбиата к'ӧрдада ә'йанә чаwа рӧһ'даре шәр'к'арийа щмаә'та к'ӧрда бона сәрбәстийе, чаwа шаире wәт'әнһ'ьз. Бона wи пьрса wәт'ән, пьрса азайиа к'ӧрд у К'ӧрдстане пьрсәкә лапә фәрзә. Ә'йанә, wәки Щәгәрхwин һе зар'отйа хwәда дәро-дәро бьбу, т'әмамийа К'ӧрдстане гәр'йа бу, һ'але щмаә'та к'ӧрда дитьбу, wер'а т'әвайи гьрйа бу, ша бубу, шайи у шина щмаә'те йа хwә һ'әсаб кьрьбу. Шаир дьдит wәки хwәлийа К'ӧрдстане мәзьнә, дәwләмәндә, ле нава wе дәwләмәндтиеда щмаә'т нә хwәйе һәбуна хwәйә, нә хwәйе к'әда хwәйә һ'әлалә. Әва йәка гәләки Щәгәрхwин чәтьн дһат у әwи әw йәк шьера хwәйә „Пәмбwе мәйә, ле әм тазинә"-да нишан да. Әва шьера бь нет у мәрәмед хwәва, бь форма нвисара хwәва нава ә'дәбиата к'ӧрдада щики лайиq дьгрә. Шаир бь һәqи дьнвисә, wәки р'астә wәлат ль сәр наве к'ӧрданә, ле к'ӧрд wәлате хwәда бе щинә у бе ст'арьн:

Дәwләмәнден поли'арәст т'ьм-т'ьм дьхwьн мале мә,
Бе иман у бе wьждан әw гӧһ надьн һ'але мә.[12]

[11] Бьһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 106-а.
[12] Бьһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 179-а.

К'ино әw „дәwләмәнде поли'әрәст", wәки бона к'ара хwә, щмаә'тәкә wа мәзьн тарнеда у бьндәстнеда хwәй дькьн. Щәгәрхwин гәлә щара шьеред хwәда дәрһәqа wан „дәwләмәнда"-да бәрк' дьнвисә у wана дькә сосрәт. Бь готьна шаир әw „дәwләмәнде поли'әрәст"—аг'а у бәге к'ӧрда, дьжмьне щмаә'та хәбатк'ара, бунә сильһ'а дәсте империалистед Англиае у Америкае. Аwа бона чь Щәгәрхwин qәләма хwә мьqабьли wан „дәwләмәнда" дьдә хәбате у щмаә'те дьжмьнр'а дькә нас.

Чахе В. И. Ленин тактика пролетарната wәлатед бьндәст һазьр дькьр, әwи гӧһдарикә лапә фәрз дадани сәр wе пьрсе, wәки мqабьли wәк'иле р'ӧһ'ание, мqабьли мәриед пашдамайи у р'еаксион шәр'к'арийа фәрз лазьмә.[13]

Бь готьна шаир wәк'иле р'ӧһ'ание, шех у п'ир гӧнәк'арьн, кӧ щмаә'та хәбатк'ар бь һесьре ч'ә'ве хwә хwәлие бещәрдькә, ле бь хwа жи тә'зи у бьрчи дьминә, к'ара хәбата хwә навинә. Һәбуна гӧндийа мина ч'әмәки дьхӧлхӧлә у дьк'әвә нә кӧ т'әне гьрфане „гьрәгьре мьләт", ле ӧса жи гьрфане wан к'әдхӧра ед кӧ Англиае у Америкае дьминьн.

Щәгәрхwин гази щмаә'те дькә, wәки әw т'ӧщара сәре хwә бәр оащхе шеха данәйнә, дәсте wана пач нәкә, п'ешк'еша wанар'а нәвә, qӧрбана шәрже нәкә, чьмки „әw шех нә qӧт'бе р'азинә" у wәки „Т'ащ у шәwк'әт т'әв хәбата дәсте сар у тазийә". „Дәсте сар у тази" дәсте щмаә'та хәбатк'арә. Щәгәрхwин пәсне wан дәста дьдә.

Ә'мьрда шеха у мәлла ч'ә'ве хорте к'ӧрдә wәлатп'әрwар гәләк щара данә тьрсандьне, кӧ хwәндьн тьштәки гӧнәйә у хwәде тьште ӧса qәбул накә.

Wәк'иled р'ӧһ'авие дьхwастьн бь ви тәһәри щмаә'та к'ӧрда нава тарнеда бьһельн, wәки әw мqабьли к'әдхӧра шәр'к'арие нәкә. Дәрһәqа ве йәкеда хортәки к'ӧрд нә'ма хwәда, кӧ ковара „Р'онаһи"-да чап кьрийә, дьнвисә:

„Бәре, әз ль гӧндан к'ӧрдәки шотк'ари бум. Ле әв пенщ сальн әз һатьмә Амуде у бь ише т'ьщарәте мьжул дьбьм. Мьн хwәндьн у нвисандьна к'ӧрди жи ньзани бу. Һ'ьшйар, мала хwәде у йа wи ава, әз һини нвисандьна змане хwә кьрьм. Жь һьнгева бет'ьр әвина wәлет ль мьн дьжwар бу у ль бәр щвате әз бумә дозәк'ар.

Ле т'әвайьйа шех у мәллан бун нәйаре мьн. Wак һәвален дьн әз жи гӧр'и бум. Бь ве гӧр'ибуна әвине дила дьлгәш у бәхтьйар дьбум.

Дь ве наведа у жь бо т'ьщарәте әз чум Һ'әләбе. Лаwьке мьни дӧ сали һәбу. Гава әз вәгәр'йам мал мьн дит кӧ лаwьке мьн ә'мре хwәде кьрийә. Wәхте жь мьнр'а готьн лаwе тә, тӧ хwәш, мьн гот,—Бьла К'ӧрдстан сах бә.

Бьрайе мьни софи, завайе мьни мәллайә. Һәрдӧ һатьн у готьн мьн:

—Тӧ дьбини тӧ буйи к'ӧрд, тә һәвалтьйа хортен к'ӧрд, к'ӧрден wәлатп'арез кьр. Тӧ буйи хwәнда, тә ковар у р'ожнамә хwәндьн, тә бедьлйа шех у мәллан кьр, жь лаwра лаwе тә мьр.

Эди сәбра мьн нә ма бу. Әз хәйьдим у мьн ль wан вәгәр'анд у гот,—Малхьрабно, ма р'ьһ'ьстин ан хwәде жи шех у мәллана. Ма бь т'әне к'ӧрд дьмьрьн? Мьрьн тьштәки т'әвайьйейә. Qәй р'ьһ'ьстин жи р'омийә у буйә нәйаре мә. Ах жь дәрде мьровен бе ч'ав у бе гӧһ".[14] Щәгәрхwин нава шьера хwәйә „Шехем әв хwәндәгәһә", шехр'а хәбәр дьдә у әwи т'әглифи хwәндьнхwане дькә, йа кӧ нә мина хание wанә qьлер у тарийә, ле п'аqьж у сьпәһә. Әw одед фьрә у р'оньк, кӧ Щәгәрхwин нишани шех дьдә, бона хwәндьна зар'анә, бона дәстанина ӧлм у занәбуна wанә, кӧ әw бьбьн „р'ебәр у зана у сәр у мир шәһә",

[13] В. И. Ленин, Сочинения, т. 31, стр. 127.

[14] Kovara „Ronahî", hejimara 12, Şam, 1943, rûp'ela 10-a.

Шаир шеwре дьдә т'әмамнә шеха, wәки дәсте хwә жь шöхöле нәп'ак бьк'ьшиньн, чьмки жьмара т'ьзбийе wан ве р'еда бәр нод у нәhа сәкьнийә.

Ньнә мәри, кö жь дин дьh'әбиньн, шаир гöнәкр дькьн у дьвен, wәки чуйина бәр ощаха шеха, пач'кьрьна дәсте wан ә'дәтә, дине мьләтә у щмаә'т гәрәке нәй wе йәке hәр'ә.

Щәгәрхwин щава wан мәрйа бәрк' дьдә у шьера хwә йә бь сәрнвисара „Дәсте шех мач'и нәкьн" дьнвисә. На ва ве шьереда Щәгәрхwин щмаә'те дьдә фә'мкьрьне, wәки h'әбандьн әw „нә динә"—динтийә, бь фә'мдарийа шаир дин—сәрхwәбуна мьләтә.

Щәгәрхwин шьеред „Дьжмьне мьләт", „Бәге дьжмьн", „Шех у аг'а у бәг т'ö щар набьн йәк" öса нивсинә, wәки бәр хwәндәвана п'әрда р'уе шеха, бәга у аг'а дьqәльшинә у сьфәтед wанә hәйи нишани щмаә'те дьдә. Шаир бь hәqи жь шеха, аг'а у бәга дьпьрсә, чька шöхöле wан чьйә, гәло әwана бона щмаә'та фәqир чь дькьн. Нә ахьр р'ое дәh щара әwана сәр п'ьра гöндр'а дәрбаз дьбьн, бәр ч'ә'ве хwә hесирие, зәлулие дьбиньн, „Дәнге дора п'ьре дьбьhизьн", ле qә гöhдарие ль wан накьн, „У дьчьн у дәй накьн". Шаир бь hәqи жь шеха дьпьрсә, дьбә гәло wана р'оке дәсте хwә дьрежи wан к'әсиб-к'усиба кьрйә, к'омәк дайә wана. Дьбә шеха, аг'а у бәга бона зар'а мәк'т'әб вәкьрьнә, әw данә хwәндьне. Дьбә гәло wана гöндәк ава кьрйә у hәбуна хwә гöндйара п'арәвәкьрьнә? Щәгәрхwин шьеред хwәда гәлә р'аст щаба ван пьрса дьдә у бь р'еалисти сьфәте к'әдхöра тинә бәр ч'ә'ва. Шаир дьнвисә, wәки шех, аг'а у бәг дәwса qәнщие „мале бәләнгаза дьхwьн", hәр шәв ль щәм wан мәйханәйә, хwарьн—вәхарьнә, к'еф у сәрхwәшбунә. Wан гöндала, к'идәре к'әсиб дьжин, к'әдхöр хwә öса хwәй дькьн, wәки мәрьв т'ьре әwана нә хәлqе wи гöндинә. Щәгәрхwин те сәр wе фькре, wәки шех, бәг у аг'а досте дьжмьне мьләте к'öрдьн, сильh'а дәсте wаньн.

Шьера „Чуна Qöнсулхана Т'ьрк' гöнәк'арийә бәгьм"-да Щәгәрхwин дьдә к'ьвше, чаwа бәгәки к'öрд р'абуйә чуйә бажар'е h'әләбе qöнсулхана Т'урк'нае у бь дәста сьлав дайә qöнсуле wе h'öкöмәта р'еаксион, йа кö т'ьме шәр'к'арийа щмаә'та к'öрдайә бона азайи у сәрбәстие гола хунеда хәньqандийә. Щәгәрхwин сьфәте wан бәге к'öрда анийә бәр ч'ә'ва, ед кö т'ö щара шәрм накьн, вәнак'ьшьн у бона к'ара хwә hазьрьн hәр шöхöле qьлер бькьн, hәр т'әне бәгтийа хwәда бьминьн. Шаир жь бәг дьпьрсә:

Wә qöнсьл нә дu, hа qöнсьле т'ьрк',
Бале ль wә кьр wи хәләт у к'öрк'.

Дәсте хwә да wә, әw дәсте гәмар,
Дәсте кö әхти hьлдайә сәр дәр,

Әw дәсте кö кошт сәд wәк Шех Сәид,
Зана у гәрнас, мерхас у а'гит,

Дәсте бь хwина к'öрдан буйә сор,
Чаwа тә h'әжанд, hәй р'ебәре кор.[15]

Щәгәрхwин бәр нәhәqие wа дhа т'аб накә у шьера хwәда, йа бь сәрнвисара „Т'а к'әнги әме к'аркәр у щотк'аре бәга бьн", дьнвисә:

Т'а к'әнги дь зьндана бьбьн h'әбса у гьрти,
Дара ль сәр у льнге мә хьн бәгчи у шьрти,
Т'а к'әнги бьхöн әв бәг у аг'а мә бь хöрти,
Т'а к'әнги әме дәй ль wә кьн hәр wә бь шьрти,
Әй к'аркәр у щотк'ар бәсә дәм hатйә р'абьн.

15 Ceger Xwîn, Sewra azadi, dîwana duda, Şam, 1954, rûp'ela 38-a.

T'a k'əнги эме к'аркоре аг'а у бəга бын.
T'ə к'əнги эме һəстыйе бəр льнге сəга бын.[16]

Поэзиа Щəгəрхwинда шəр'к'арийа мqабьли лордостие т'ьме щие лапи пешьн дьгрə. Awa бона чь шаир пьрса шеха, аг'а у бəгада жи гази щмаə'те дькə, wəки бона азайа мьлəт əw мqабьли wан зöлмк'ара шəр'к'арие бькə. Нава шьеред Щəгəрхwинда, йе мqабьли шеха, бəга у аг'а нвиси, шьера „Бəгьм, дəв жь qöллəбазьйан бəрдьн" бь qəwата хwəва жь шьеред wийə дьне шунда наминə. Шаир нə кö т'əне шеwра qəнщ дьдə „сəрк'аре мьлəт", кö əwан дəсте хwə жь хьравие бəрдьн, ле əw бəса жи бəр ч'ə'ве „сəрк'аре мьлəт" бер'ə'ми у сосьрəтйа wан нишан дьдə.

Бəгьм, бəсə дəв жь ваи дəрəwан, qöллəбазьйан бəрьди,
Һун мале к'öрд дьхöн у һун дьбежьн əм мьлəте к'öрдьн,
Р'уткəр у дьз у һиз у мəйхwəр у бе wьждан у шут
Бегöман һун жедəре һəр кöл у бəла у дəрдьн,
Һ'əта һун əмьрьн, нə мьк'унə əм р'абьн һəй бəг,
Һун дьжмьне мьлəт у жь дьжмьнр'а хwəш мəрдьн,
Wəлат wəлате к'öрдə, ле к'öрд бəлəнгаз, п'əришан,
Нə һун т'əне хwəдане эр' у мал, мьлк' у гöндьн.
Дьле wə, кöрми, мале wə гəнн, кöлəдарьн бəс.
Ле əм дьлсадə, у р'унəрм у к'öрдп'əрwəр у р'ьнд,
Хаин wəки к'охьк, п'əришан у р'əбəн ч'арəр'əше к'öрд.
Һун һəми бегане, хwəди хаи у əйwане бьльндьн,
Һəфсар бь дəсте дьжьми у qəтьк дь гəрдана wə,
К'əнги бьбежи хwə һьлдьн, һуне хwə һьлдьн.
Иди əм ль пəй wə начьн, һун нə к'öрдьн дьжмьне мьлəт,
Т'əне əм к'öрдьн һəр чəнди бəлəнгаз у дьгöрдьн,

[16] Бьнһер'ə wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 41-е.

Жь qəдим мə дəрк'əвьн, бəрн фəрман ль wə р'абн, əу.
Һун р'əнщбəре дьжмьн у əм р'əнщбəре ə'рдьн.
Ə'рд, ə'рде мьлəте к'öрд, к'öрден р'əбəн, к'öрден бəлəнгиз,
Бьqəвитьн, бəсə иди qəда мə бəрдьн, ə'рде мə бəрдьн.
Һун бь мə бун хаиəдан у гəрд у бəг у п'аша у аг'а,
Ле иро кöле дьжмьн, нə сəрбьлид у хаиəдане гəрдьн.
Р'ожəк wе бе, сəрп'ел, гəрдəн хwəр, ль пешбəре qанун,
Хуси ль qьр'ька wəда, жь тьрсан нəма кəрын хобəрдьн.[17]

Дьжмьне щмаə'та к'öрдайə һəрə хани—феодальн, дəрəбəгьн, ед кö хwайе гöнданə, хwəйе хwəлиенə, хwəйе к'əда к'аркəр у щотк'аранə. Шəр'к'арийа мqабьли wан феодал əw пьрса ə'wльнə, кö Щəгəрхwин пешда дьк'шинə.

Щəгəрхwин нава шьеред хwəда һəрт'ьм дьwəк'ьлинə, wəки һ'əму дар у бəр, ав у хwəли, ч'йа у бание К'öрдстане „йəксəр һəми е мьлəтьн" у щмаə'те р'оке р'абə п'е бöне „йəксəр һəми е мьлəтьн" у щмаə'те р'оке р'абə п'е бöна гöнд у бажар'ед хwə. Щəгəрхwин qəwата һ'ьнщьр'андьна дьжмьне щмаə'та к'öрда, һ'ьнщьр'андьна сəре „кöледара" зəнд у бəнде щмаə'та хəбатк'арда, qəwата һесира у бəлəнгазада, т'фаqа п'ала у гöндийада дьбинə.

К'аркəр щотк'ар, п'але, зəһмəтк'еш, сəрбьльнд, дəст бь дар,
Сəре кöлəдар бь чакуч у дас əwе бьшкеньн wə жи бь сəрдьн,
Сьятьрбə бəгьм, qöлəбази т'əв һатьнə зании,
Һ'əзар салə һун дьжмьне мьлəт, əм мьлəте к'öрдьн,
Əм мьлəте к'öрдьн.[18]

Щмаə'та к'öрдайə хəбатк'ар у интелигенсийа wейə пеш азабуна мьлəт нава дə'w у дозада, шəр' у дə'wəда нагəрьн. Щмаə'та к'öрда пьрса азайа хwə бəса жи пактед дəwлəтед империалистиейə агресивр'а т'ö щара гьреда-

[17] Бьнһер'ə wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 35-а.
[18] Бьнһер'ə wе р'уп'еле.

дә. Ә'йанә, wәки пакта дәwләте империалистие НАТО бәре ә'wльн бь нет у мәрәме хwәва мqабьли wәлате сосиалистие у ӧса жи мqабьли шәр'к'арийа щмаә'тед бьндәст һатйә сазкьрьне.

Щмаә'та к'ӧрдайә азайнһ'ьз блока шьмалатлантие у йе империалистиейә майни хwәр'а һ'әсаб дькә чаwа т'фаqа дьжмьн у нәхерхазе хwә. Аwа бона чь дәнгбеже щмаә'та к'ӧрда, дәнгбеже дәрд у кӧле wе—Щәгәрхwин пәй qолкьрьна пәймана шьмалатлантиер'а шьера хwәйә ә'йан „Пәймана Әтләси" дьнвисә. Нава ве шьереда Щәгәрхwин блока шьмалатлантие нә кӧ чаwа т'фаqа мәһ'кәмкьрьна ә'длайе һ'әсаб дькә, ле әwе һ'әсаб дькә, чаwа сильһ'а мqабьли шәр'к'арийа щмаә'та, мqабьли азайе у ә'длайе. Щәгәрхwин шьера хwәда мqабьли гӧр' кьрьна һистериа шер' дәрте, йа кӧ һәр мәщала саз дькә, кӧ милитаристед Алманиа Федератив qәwата хwә бәрәвкьн у һазьрйа шер' бьбиньн. Шаир дьбежә:

Пәймана бекер, һәлфа Әтләси,
К'ар у феда хwә нади тӧ кәси,

Р'ожа әв пәйман дәрк'әви мәйдан,
Сәре хwә һьлдьн фашисте алман,

Дәве хwә вәкьн диса щәнг у шәр'.
Т'әв даqӧртеньн инсан у бәшәр. [19]

Щәгәрхwин нава шьера хwәйә „Пәймана Әтләси"-да аликива мәрәмед блока шьмалатлантиейә шәр'һ'ьз нишан дьдә, алики жи сәйасәтийа Т'фаqа Советиейә ә'дьлайнһ'ьз у мәрьвһ'ьз нишан дьдә. Щәгәрхwин зорайа qәwата Т'фаqа Советие һ'әсаб дькә чаwа мәщал бона дьнеда

19 Бьйһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 79-а.

хwәйкьрьна ә'длайа мәһ'кәм, чаwа мәщал бона к'ьшандьна дьзгина шәр'ване wәлате Йевропаейә шәр'һ'ьз. Шаир гази щмаә'та дькә, wәки әwана Т'фаqа Советиер'а у щмаә'те wәлате мәйнә сәрбәстр'а бьвьнә бьра у пьсмам, чьмки Т'фаqа Советие пьштоване щмаә'те бьндәстә.

Шйрае wейә Совйате мәзьн,
Чьмә һун гавәк бәр ве набәзьн,

һәми бьбьн йәк бьра у һәвал,
Бь һаир'а бьхwьн ве дьнйа дәлал,

Досте хwә дьди дәсте wе Совит,
Дәwләта мәзьн гәрнас у ә'гит,

Р'угәш у дьлхwәш бь wар дьк'әни,
Дьхwази дьнйа бьбь йәк ә'ни. [20]

Щәгәрхwин бь дьләки нәр'ази дәрһәqа т'әшкилдаре блока шьмалатлантие—ШАЙ-да хәбәрдьдә у әwе чаwа сәрканийа пешдаһатьна шӧхӧле хьраб һ'әсаб дькә. Шаир кәwа спи, кӧ символа ә'длайейә, һьмбәри qәwата хьрабие, һьмбәри шӧхӧле ШАЙ-ә нәп'ак дькә у wе нете пешда дьк'шинә, wәки кәwа ә'длайе, йа кӧ сәр дьнйа мә п'әрwазә дьдә чәнщьке хwәйә туж кьрйә ч'ә'ве хьравие у п'аләгӧндийа жи дәст данә дәсте һәв гази дькьн:

Чьqас бьqир'ьн, чьqас бьбазьн,
Әм шәр' нахwазьн, азади хwазьн,
Мә т'әв дагьртьн колан у шәqам,
Әм шәр' нахwазьн пьштмере сәлам. [21]

20 Бьйһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 79—80-и.
21 Бьйһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 81-е.

Һе бəри qолкьрьна пəймана Бəг'даейə сала 1955-а, h'ӧкӧмəта Штатед Америкаейə Йəкбуйи сала 1954-а h'ӧкӧмəта Пакистанер'а пəймана алиһəвкьрьне qолдькə. Бь навтедана Англиае у Штатед Америкаейə Йəкбуйи пəйманəкə бса жи зутьрəке орт'а Пакистане у Т'урк'иаеда те qолкьрьне.

Пəй qолкьрьна əве пəймане, Щəгəрхwин шьера хwəйə „Пəймана Т'ьрк' у Пакистан" дьнвисə. Р'асто пəйман орт'а һəрдӧ дəwлəте Р'оһьлата Незик т'əзə һатьбу qолкьрьне у гəлəка һе арманще we пəймане ньзанбун, ле шаире прогресив нет-мəрəмед we зутьре щмаə'тер'а р'асти гьли кьр:

Пəймана дили, гəрдəншкəсти,
Т'ьжи колəти һəми бьндəсти,
Зу гиһандə һəв Т'ьрк' у Пакистан
Да бетə хwарьи һəqqe К'ӧрдьстан,
Боржьwазеи т'ьрк', баиг'ер'е мəзьн,
Мале мə к'ӧрда һаwир дьдьзьн,
Да кӧ т'əв бьбьн т'ер мал у долар,
Wəлат дапə бəр льнге колəдар.[22]

Шаир бе тьрс у бе хоф сьфəте сəрк'аре h'ӧкӧмəта Т'урк'иаейə ə'йни нишани щмаə'те дьдə. Əw h'ӧкме сəйасəтийа wанə нəп'ак нəк т'əне пешбəри щмаə'та т'урк'иаейə хəбатк'ар, ле ӧса жи пешбəри щмаə'тед майин, кӧ Т'урк'иаеда дьминьн дьдə к'ьвше:

Əднан Мəвдəрис ль чь дьгəр'и?
Жь wальстрид дили дьк'ьр'и?

Зəнщьра дили гьран у дӧгӧрд,
Хьстə гəрдəна т'ьрк' у лаз у к'ӧрд.[23]

[22] Бьнһер'ə we к'ьт'ебе, р'уп'ела 90-и.
[23] Бьнһер'ə we р'уп'еле.

Щəгəрхwин дьнвисə, wəки щмаə'та ə'рəба, к'ӧрда, т'ьрк'а у щмаə'те wəлатед Р'оһьлата Незик у Орт'əйə майин нет у мəрəмед пəйманед ӧса п'ак фə'м дькьн у т'ӧщара əwана наенə хапандьне.

Шьера „Пəймана Т'ьрк' у Пакистан"—əw хəбəра щмаə'тейə гӧнəк'аркьрьна империалистед Америкае у Англиаейə. Шаир we шьереда ӧса жи гӧмана щмаə'те, баwарна we бəрбь р'оже нур дьдə к'ьвше.

Wаһə ль һаwьр даст аветьн дар,
Əwe бьшкеньн сəре колəдар,
Чьqас wан бьгьрьн, чьqас бькӧжьн,
Wашингтон, Лондон жь бəр дьһ'əжьн.
Qəһрəмане к'ӧрд, гəрнасе Иран,
Жь бо колəдар хwə накьн qӧрбан,
Чьqас лəз һəр'и местəр Заһьди,
Т'оләйе Иран qəт наби гьди.
Зəһ'мəтк'еш к'əтьн т'əв к'ар у хəбат,
Əгəр əм бьмрьн, һəр бьжи wəлат...
Хəлке Пакьстан Бенг'ала мəзьн,
Дили нахwазьн, һаwьр дьбəзьн,
Əм гӧһ надьн тə, нə жи ль Исмəт,
Əw хəwна wə дит т'əн дəрəw дəрк'əт,
Т'ӧ щара намьрьн к'ӧрд у К'ӧрдьстан,
Бьмри пəймана Т'ьрк' у Пакистан.[24]

Ə'мьр нишан да, wəки шаир фькьред хwəда чьqаси р'аст бу, чахе əwи пəймана Т'урк'иае у Пакистане h'əсаб дькьр чаwа пəйманəкə „дили", пəйманəкə „гəрдəншкəсти" бона щмаə'тед wəлатед Р'оһьлата Незик у Орт'ə.

Сəрк'аре һьнə дəwлəте Р'оһьлата Незик у Орт'ə гəлə щара щер'ьбандьнə у нһа жи дьщер'ьбиньн, wəки бь

[24] Бьнһер'ə we к'ьт'ебе, р'уп'ела 91-е.

сəри дин у һ'əбандьне шəр'к'арийа щмаə'та к'öрдайə мьлəтиейə азадарие бьдьнə т'əр'ьбандьне. Əwана т'ьме əw пьрс пешда к'ьшандьнə у дьк'шиньн, wəки мьлəтед, кö мьсьлмание дьһ'əбиньн гьшк бьре һəвьн у гəрəк əw т'ö щара дьле һəв нəк'əвьн.

Р'астə, wəки мьлəт т'əв гəрəке бь бьрати һəвр'а бьжин у əw бьре һəвбьн; əw йəк лазьмə у фəрзə. Ле гəло пьрса бьратийа щмаə'та əw сəрк'ар бь чь тəһəри фə'м дькьн у бона чь мəрəми пьрса мьсьлмание пешда дьк'ьшиньн?

Тьштəки ə'йанə, wəки п'арəкə щмаə'та к'öрда жи мьсьлмание дьһ'əбинə. Бь нета сəрк'аред wан дəwлəте Р'оһьлата Незик к'öрд чаwа мьсьлман гəрəке хатьре wан һ'öкöмəта нəк'əвьн, к'ижан сəрк'арие ль щмаə'тел мьсьлман дькьн. Wəки öсанə щмаə'та к'öрда, кö жь алие wан һ'öкöмəтада те зерандьне, гəрəк бона һ'əбандьне, дəнге хwə бьбьр'ə у стöе хwə бəр зəфтчийа харкə, йане жи дəст жь шəр'к'арийа мьлəтиейə-азадарие бьк'ишинə. Əв фəнд у фелед сəрк'аре һьнə һ'öкöмəта Щəгəрхwин р'ьнд фə'мкьрйə. Əw шьерəкə хwəда, йа бь сəрнисара „Əв чь мьсьлманийə", жь сəрк'аре wан һ'öкöмəта дьпьрсə, wəки əм бьранə у бь һ'əбандьна хwə мьсьлманьн, чьма əwана дəстура һинбуна зьмане де надьнə к'öрда, чьма əw сəрк'ар мəщлисада дəрһəqа һ'але щмаə'та к'öрдада нафькьрьн у əwе найньн бир.

Əв бьрайен мə мьсьлман дəв жь мə бəрнадьн,
Qəй р'астə əм колапə, əw жь мəр'а əсйадьн.

Һəqqе жин у һьqуqе ьнсан дьхwазьн,
Ле дəстура зьмане мə жь мəр'а qəт надьн.

Ль мəщлиса эмин, нəве һəр кəси дьбежьн,
Ле əм дь бира wан найен, нəве мə һьлнадьн

Һьн мə дькьн ə'рəб, у һьн мə дькьн т'ьрк' у фарс,
Ле нə р'астə əм мьлəтəки хöрт у əк'радьн.[25]

Паше шаир wе нете дьдə, wəки йа сəрəкə нə дин у һ'əбандьнə, ле азайи у сəрбəстийа щмаə'танə, wəки мьлəте зеранди жь бьн нире колониализме дəрен.

Щəгəрхwин нвисаред хwəда тьрсонəк нинə, əw жь гьртьне у пəйк'əтьне натьрсə. Шаир мерк'ими пьрса азайе, пьрса шəр'к'арие датинə у бь хwə жи т'əви щмаə'те бона шəр'к'арие щерга пешьнда дьчə. Мəзьнайа Щəгəрхwин əwə, wəки əw бона ə'франдьнед хwəйə р'еволйусион традисиаед ə'франдьне шаире щмаə'та к'öрдайə пеш: Бекəс, Пирəмерд, Һащи Qадьр К'ойи у ед майин дьдə хəбьтандьне.

Бь ве йəкева жи поэзиа Щəгəрхwин дьвə пəйһатйа поэзиа к'öрдайə р'еволйусион, йа кö бь ч'ьqлед хwəва к'урайа qöр'нада дьчə харе.

Пьрса ə'wльн, кö шаир дьдə щмаə'та хwə əвə: һ'əта к'əнге щмаə'те wа бьндəст бə, һ'əта кəнге əwе „бьн дəсте дьжмьн шəл у шəт у бе һоши" wа бьнə'лə, нə ахьр əв бу һ'əзар сал, wəки əw нəхwашə („Т'а к'əнги нəхwаш би"). Бь готьна шаир нишана бəдбəхтие əw „шашьк у т'əрбут"-ьн, ле нишана бьндəстие" ч'ара р'əш у сəрп'оши"-йə.

К'öтасийа ве шьера хwəйə бьч'укда Щəгəрхwин дьдə фə'мкьрьне, wəки нəхwашийа щмаə'та к'öрда əw хəwа wейə „дилийə", йа кö щмаə'т һьнгавтйə нвина нəхwəшие. Пəйһатьна ве шьере шьера „Мьлəте р'əбəн"-ə. Шаир ве шьереда диса һ'але мьлəт тиһə бира мə.

Мьлəте р'əбəн qəт наби һ'ьшйар,
Һ'əзар салə, кö тö майи бьн бар.

[25] Бьйһер'ə wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 164-а.

Р'əбəн, п'əришан тö майи бьпдəст,
Шьван у гавви, к'əркəр у шотар,

П'аша у бəглəр, аг'а у мöхтар,
Мале тə дьхöн бь зор у бь дар.[26]

Щəгəрхwин нə кö т'əне h'але щмаə'тейи гьран дькə бира we, ле öса жи дьхwазə wəки əw зутьрəке жь хəwа хwə h'ьшйар бə. Ле h'ьшйарбун hе hьндькə. Пəй h'ьшйарбунер'а лазьмə, wəки мьлəт бьзанбə к'ижан р'ер'а гəрəке həр'ə.

Шаир щмаə'тер'а нə кö бона тьрсе, ле бона h'ьшйарбуне дьвежə, wəки дор у бəре we „дəw у пирhəвок" hеwьринə, р'йа we дьжварə, т'əв „шахур у зьнар"-ьн, т'əв стри у дьр'инə. Чаwа т'əми, Щəгəрхwин лаwе щмаə'та к'öрдайə шəр'к'арр'а дьве, wəки əwана гəрəке „нəтьрсьн деw у дьжwари", у сəре wан нəйара мина сəре мə'ра „техьн бьн льнган". Щəгəрхwин əшкəрə газйа шəр'к'арие дькə, wəки „Р'əши, бь хwəши бенə гöhартьн", кö „хwəши" бона щмаə'та хəбатк'ара бə, ле „р'əши" бона нəйаре щмаə'тер'а.

Ланqə əм бежьн, wəки нава ə'франдьнед хwəда Щəгəрхwин т'ö щара хwə жь щмаə'те щöда накə, фьрqне орт'а хwə у лаwе щмаə'тейə шəр'к'арда данайнə.

h'але щмаə'те, h'але шаирə, бəхте we, бəхте wийə, р'йа we, р'йа Щəгəрхwинə, аwа бона we йəке жи хwəндəван шьеред Щəгəрхwинда т'ьме р'асти хəбəре wа те: „р'еч'а мə", „h'але мə", „бəхте мə" у хəбəред майин. Нава шьера хwəйə „Əй к'öрд жь хəw р'абə" Щəгəрхwин диса гази щмаə'те дькə, wəки əw жь хəwе р'абə. Шаир шəр'к'арийа щмаə'та к'öрдайə азадарне шəр'к'арийа щмаə'тед дьнейə бьндəстр'а дьдə гьредане:

[26] Бьнhер'ə we к'ьт'ебе, р'уп'ела 22-а.

Ч'авс хwə вəкə, сəре хwə р'акə, дəма тəнə бəс,
Дь навбəра мəда щəнг у кöштьн у həwарə.[27]

Щəгəрхwин шəр'к'арийа щмаə'та к'öрдайə ироин, чаwа хəлəqəкə зьнщира т'əмамийа шəр'к'арийа щмаə'та к'öрд h'əсаб дькə. Əw борще хwə h'əсаб дькə щмаə'тер'а бежə чька əw к'ийə, хwайе чь qəwатейə у чь дькарə бона стəндьна азайи у сəрбəстийа хwə бька („Əй к'öрд чь кəси тö", „həр чəнд тö навдари həй к'öрд").

Əй к'öрде кö навдари дьбьн дəсте нəйаран чь кəси тö?
Wəк шере гьредайи бь зьнщире дь qəйд у qəфəси тö,
Сəд салə дь бьн дəсте нəйаран кö фиханан дьрəси тö,
Дəм hат, wəрə майдане, чьр'а беh'əwас у дəнг у h'əси тö.

Əй к'öрд, тö бьзанə кö щиhан həр дəм у дорə,
Сəрбəст у азади бьзан к'отəк у зорə,
Зəнщире жь гардəн бьшькин, зу wəрə мəйдан,
Иди тö мəтьрс пьшт у бьра Лəшкəре Сорə.

Wəк лат' у зьнари, ль тə баране бəла те у дьбари,
Моран у кöлан гьртйə сəр, майə тö wəр бьн р'əш у тари,
Баhоз у сьтəм гöмгöмə hаwир тə дьбари бь нəйари,
Сəр даньйə бəр льнге нəйаран у дьнали у дьзари.

Əй к'öрд, тö бьзанə, кö щиhан həр дəм у дорə,
Сəрбəсти у азади бьзан к'отəк у зорə,
Зəнщире жь гардəн бьшькин, зу wəрə мəйдан,
Иди тö мəтьрс пьшт у бьра Лəшкəре Сорə.

[27] Бьнhер'ə we к'ьт'ебе, р'уп'ела 26-а.

Дәрйайе низама qәщәри п'елдайә ль сәр тә бь хӧрти,
Зәнщире низама т'әт'әри зәнде тә п'ечан у тӧ гьрти,
Чәнд сал бь нәзани тӧ ль сәр һәв дь ви арида бьһӧрти,
Сәр һьлдә жь хәw шәрмә жь бона тәр'а әв һ'ьшки у сьрти. [28]

Щәгәрхwин т'әмамийа ә'мре хwәда бәр ч'ә'ве хwә дитийә, wәки „мәзьне к'ӧрда“ бона һ'але бәләнгаза, бона щмаә'та хәбатк'ар т'ӧ тьшт нәкьрьнә. Шәр'к'арийа бона хwәшкьрьна һ'але щмаә'те дури фькра дәwләмәнданә у бадиһәwа нинә, wәки Щәгәрхwин бона wан мәриа шьеред хwәда бь әк'с хәбәра „мәзьн“, ле бона мәрие хәбатк'ар хәбәра „һурьк“ дьдә хәбате. Шьера хwәйә сала 1945-а нәшьрбуйида „Һәкә мәзьн р'анәбьн әме һур р'абьн“, шаир wе нете пешда дьк'шинә, ко бона һ'але хwәйи ироин у бона ә'мре хwәйи сьбе щмаә'т бь хwә гәрәке бьфькьрә, чьмки һәр т'әне әw дькарә бона дәстанина изьнед хwәйә мәрьвайе р'абә у бьк'әвә нава шәр'е азадарие.

Щәгәрхwин ә'франдьнед хwәда, чаwа шаирәки пьрсед сәйасәтиеда шараза, р'аст фә'м кьрйә нет у мәрәмед дәwләтед Йевропаейә империалистие у гьрә-гьре к'ӧрда. Әw дьвисә:

Ле һькумәтен Йевропа жь мәр'а дәстур надьн,
Да әм бьгәр'ин ль К'ӧрдьстан, wәк фәләка дәw-wар.

Әм щане хwә дьдьн, qәт т'әрка К'ӧрдстане надьн,
Ләwра п'ьр' хwәшә дәшт у нәwал у ч'ьйа у зьнар.

Һәми гӧл у йасәмин у бәнәфш у р'иһан,
Һинщас у тьри у мьшмьш у һәм һьнар.

Дәрйа у гәwһәр у к'имьйа у газ, канйен нәфт,
Аш у ави у бьстан у зави у мерг у р'обар. [29]

[28] Бьнһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 56-а.
[29] Ceger Xwîn, dîwana éwil, Şam, 1945 rûp'éla 35-a

Щәгәрхwин бь р'еалисти шькьле „мәзьна“ нишан дьдә, ед кӧ т'ьме харьна бьрьнщ дьхwьн у дь бьрщада бал „зәри у гәwран“ р'адьзен, ле „һурьк“ дь нава „ч'ала бежән“-да кӧ алиқ мьришк, к'уз, ньвин у фрақьн, бал зар'ед хwәйә п'ехас у тә'зи дьжин. Аwа бона чь Щәгәрхwин дьве:

Бәсә, әгәр һун мәзьн р'анабьн әме һур р'абьн,
Жь бәреда мәзьнан шур авет, бьч'укан да дар. [30]

Шаир гази щмаә'те дькә, wәки әw ч'ә'ве хwә вәкә у бьвинә чька чаwа „карwане бьрати вәдьбарьн“, у бьра әw т'ӧщара хәме нәк'шинә, һәрге „чәнд сәге бет'ор'ә ль пәй wан дьqор'ьн“. „Қаwране бьратие“ әw шәр'к'арийа щмаә'тед бьндәстә, йе кӧ р'абунә у ала азайа щмаә'та хwә һьлдане дәсте хwә. Щәгәрхwин дьл дьдә щмаә'та хwә, wәки әw т'ьме сәрхwә бә у т'ӧ щара гӧманбьр' нәбә, wәки „Р'онаһи у тари у шәв у р'ож wе дь пәй һәвр'а дьбарьн“.

Шьера „Һәр чәнд тӧ навдари һәй к'ӧрд“-да Щәгәрхwин дьве, wәки чьqас жи к'ӧрд навдар бә, ле жер'а шәрмә, кӧ һ'әму щмаә'т р'абунә шәр'к'арне у һьнәк жь wана бунә хwәйе „ала у сәра“ хwә у һәр т'әне к'ӧрдьн, кӧ дьнеда „бе кьр у кер“-ьн.

П'ьр' шәрмә, кӧ әв ав у ч'йа канйе нәтрол,
Т'әв йе тә бьн, ле һәр тӧ wьса дәст бь qәлер би.

П'ьр' шәрмә, wәлате тә һ'әми шах у бьльнд би,
Бьн дәсте нәйар һәр wәһә сәрп'ел у ль жер би.

Нақәс бь тә бунә һәми бангер у хwәди гӧнд,
Т'а к'әнги бь ви р'әнги хwәнди тәврьк у бер би?

[30] Бьнһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 36-а.

Дьжмьн к'этьйә баг' у сәра дьлхwәш у р'угәш,
Т'ә к'әнгә ль сәр дәрд у кӧлан н'алиади, гәр' би?

Дәсте xwә вәмалә, кӧ тӧ сәрбәсти дьхwази,
Ле дьве кӧ бь xwә wәк шере ль дозан у зьнер би.

Һәйа тә һәби да нәк'әви давьке зьнһар,
Мәйдан жь тәр'а тәнгә, дьве жирәк у фер би.

Чалак у сьwар гәр тӧ ль мәйдане бьбази,
Ч'аве xwә вәкә һәр кәсе нашмере сьwер би.

Мале xwә у щане xwә бьдә һәр әва р'умәт,
Ле гәр тӧ нәди һәр wәһә бьи qамчи у дер би.

Гәр бьмри дь ве р'еда xwәди нав у нишан би,
Qӧбба кӧ ль сәр тә мәзьн у садә жь зер' би... [31]

Сал тен сала дәрбаздьбьн, дәwран тенә гӧһастьне, сьлсьләте т'әзә пешда тен, ле дәрд у коле К'ӧрдстане жь дьле әwләде к'ӧрд, е кӧ бьи нире бьндәстиеда дьзерьн, т'ӧ щара дәрнае.

Р'еwйе wәлате дәрәкә, е кӧ чунә К'ӧрдстане, бәр ч'ә'ве xwә щмаә'та к'ӧрдайә хәбатк'ар дитьнә у т'ьме дәрһәqа wеда бь пәсьн хәбәрданә. Wана готийә, wәки зар'е к'ӧрда һе жь ч'уктийа xwәда жь азайе һ'ьзкьрьнә. Пьрса азайе р'асти жи т'ьме пьрсәкә лапә фәрз буйә бона щмаә'та к'ӧрда. Зар'е wан һе жь ч'уктийа xwәда дәрһәqа шәр'к'арийа к'ӧрдайә азадариейә мәзьнда бьһистьнә у бәр ч'ә'ве xwә жи әw qәwьмандьн дитьнә. Хенжь дитьна кӧ зар'а дитийә мәзьна бьч'укед xwәр'а, хорт у qизед гьһиштир'а мә'нийа бәләнгазийа, бьндәстийа щмаә'та xwә шьро вәдькьр. Ь'һсан Нури ковара „Р'онаһи"-да wа дьнвисә: „Лаwо! Тӧ дьзани чьр'а әм һәв нәбиньн, чьр'а аха мә р'әшә, әсмане мә тарийә?

Әфритан пешйа р'онайе гьртйә.

Лаwо, тӧ дьзани чьр'а әм нькарьн һьлмәкә р'әһ'әт бьк'ешьн. Әм дьфәтьсьн, дәнге мә дәрнак'әвә, дәст у п'е мә нальнә. Деwьн ль сәр синге мә р'уньштьнә.

Чьр'а р'уйе мьн зур буйә? Р'астә, әм һәв дьбиньн. Р'ож дәрк'әти, таве ль ә'рде дайә, гӧл у сосьнан һәр дәр хәмьландьйә. Wәле әва р'онайа кӧ әз дьбежьм, нә әвә".

...Әре, лаwо, әре, әwе таве дьбежьм, кӧ тарьйа qр'уна дьлен к'ӧрдаир'а р'акьри, ч'аве дьлар'а р'онаи дабу, т'охьме к'ин у нәйартйа һәв, кӧ дьжмьнен мә ль ве тарьйа дьлда чанди, һәвлӧр'а кӧштьи дьдан у ль гол хунеп п'ак, к'ӧрден щаһьл у бехәмбәр ащур чедькьр, хьмен у һьсарен к'охькен щәлал у щәбәр'утен xwә мьһкәм у бльнд дькьрьн, хӧшкано!

Лаwо! Әw р'ор'а дьбежьм, кӧ бона һәландьн у һурһур кьрьна зәнщирен зьлм у дьле дәст у п'айен к'ӧрд һәлати, дәма тәwафа qәбрен шәһидан ен бе кел, шәһиден дил у мьләт xwари ә'рде бубу. Ль нав ченгален деw у әфритан гьрьфтар буйә". [32]

Мәрьв qәй т'ьре пәйһатьна ве мqале әw шьера Щәгәрхwинә бь сәрнвисара „Меранә р'абьн хортен К'ӧрдстан"-ә, йа кӧ бь дьләки шәwат һатйә нвисар. Ве шьера xwәда шаир К'ӧрдстане чаwа qизәкә бәдәw һ'әсаб дькә, намуса к'ижане намуса һәр хортәки к'ӧрдә.

Аwа бона чь һәр хортәк, һәр зьламәк бона намуса wе qизе һазьрә ә'мре xwә жи бьдә, һәр т'әне намуса wе бь зйарәти бе хайкьрьне.

К'ур, к'ур мә налә әм т'әв бьрьштьн,
Qӧрбан мотьр'сә ва әм гьһьштьн,
Йан де тә бьгрьн йан бенә кӧштьн.

[31] Ceger Xwîn, Sewra azadî, dîwana duda, Şam, 1954, rûp'êla 21-a.

[32] Kovara „Ronahî", hejimara 28, Şam, 1945, rûp'êla 17-a.

Намусә р'абьн хортен К'ӧрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн ов баг' у бостан.

Сонда мә хwина Сәид у Qази,
Һ'әтта бь жоре тӧ мьн нәхwази,
Әз ле бьнальм һәwар у гази.

Намусә р'абьн хортен К'ӧрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.[33]

Щәгәрхwини, чаwа дәнгбеже дәрд у кӧле щмаә'та к'ӧрда, чаwа шаире wейи р'еволйусиони-шәр'к'ар борше хwәйи һ'имли һ'әсаб дькә, wәки дәрһәqа шәр'к'арийа щмаә'та к'ӧрдайә салед дәрбазбуйида щмаә'тер'а ипровәкә. Арманща Щәгәрхwини әwә, wәки щмаә'та к'ӧрда бона фә'мкьрьна нет у мәрәмед шәр'к'арийа хwәйә ирони гәрәке ӧса жи бьзанбә т'ариqа шәр'к'арийа хwәйә п'ьр'qӧр'нә мqабьли дьжмьне дәр у һӧндӧр'.

Сала 1925-а К'ӧрдстана Т'урк'иаеда бь сәрк'арийа Шех Сәид усйан дәст пе бу. Әwе усйане гәлә гӧнд у бажар'е К'ӧрдстане гьртьбу: Харпут, Диарбәк'ьр, Хозат, Дерсьм, Маназкерт. Һ'ӧкӧмәта Т'урк'иае бь к'омәкдарийа Франсиае әскәр мqабьли усйанвана р'акьр. Wана гәлә гӧнд у бажер'ед к'ӧрда шәwьтандьн, гәлә-гәлә бьнәлийе ам у т'ам данә бәр гӧлла, дарда кьрьн. Һ'ӧкӧмәта Т'урк'иаер'а ләв һат wе усйане бьһ'ьнщьр'инә. 28-е ийуне сала 1925-а мәйдана бажар'е Диарбәк'ьреда пенщи у се сәрк'аре усйане: Шех Сәид, Хальт бей у һәвалед wанә майин һатьнә дардакьрьн. Ле бь дардакьрьна сәрәке усйанева һ'ӧкӧмәта Т'урк'иае һеса нәбу. Әwе бь һ'әзара бьнәлие к'ӧрд сьргун кьр, гәләк жи гьрт у һ'әбсханада кӧшт.

[33] Ceger Xwîn, Sewra azadî, dîwana duda, Şam, 1954, rûp'êlê 11—12-a.

Әве qәwьмандьна, гьран һ'ӧкӧми сәр р'ӧһ'е Щәгәрхwини кьр, чьмки әwи әw һ'әму qәт'ьл бәр ч'ә'ве хwә дит. Шьера Щәгәрхwинә ә'wльн, кӧ дәрһәqа ве усйанедапә әw шьера „Т'әриqа Шех Сәиде р'әһ'мәти"-йә:

Сала һ'әзар у се сәд һәм чьл у чаре һьщри,
Р'абу жь нав мә к'ӧрда п'ашайе т'әхте Хӧсро.
Әw Р'ӧстәме зәманә, бәһраме мьлк' у дәwләт,
Се чар мәһеп бьһаре т'ьрк'ан дь гәл wи шәр' бу,
Чәнд qәймәqам у wали гьртьн дь wе бьһаре,
Т'ьрк'а дькьрьнә гази, аман жь дәсте к'ӧрдо.
Заза wәки пьльнган бь дар у шур у копал,
Бәре хwә данә т'ьрк'ан, гази кьрьн әро-ро!
Бь сунд у соз пәйман р'абун дь гәл ви шаһи,
Бь дәнг у qир у һалан, әриш дьбьнә т'ьрк'о,
Дәнге т'ьфьнг у топан гьһа сәмәйе бани,
Хwин бу р'әwан жь хортан Заб у Фәрат у чо, чо.
Һьндьк жь к'ӧрде нәзан хаин дьбун дь дьлда,
Бәргил у бәд у сәрсәм, мәшһурә наве Qасо.
Р'абун ль бь ви шаһи wәк пьльнган дьчун һәв,
Т'ьрк'е мә буйә дәwләт, wәк дәwләта Һәлако.
Wан Шех Сәид әфәнди гьртьн дь шәжнә р'ожи,
Гәләк мәзьн дь гәл wи хьстьн шәрите йаро.
Мәлла у шех у бәгләр, кӧштьн сәре дь wана,
Ль бәр т'ьфьнг у топан манәнди гог у к'ашо
Пир у шьwан ӯ бужан бьскен ль р'әш qӧсандьн,
Wан шәнг у шохәqамәт, абру һьлал у р'ур'о.
Гази дькьрьнә Иәздан, йарәб хwәдо тӧ зани,
Әм манә жар у мәһрум, бе мал у мер у зар'о.
Сәд шаһ у бәгләр у мир, кӧштьн жь мә нәйара,
Намус нәма бь щарәк, бо шехәкане бәдго.[34]

[34] Ceger Xwîn, dîwana êwil, Şam, 1945, rûp'êla 26-a.

Щəгəрхwин wəхтеда гəлəки бь шəр'к'арийа Шех Сəид-ва ḥ'ъжмəк'ар мабу, ле чахе əw усйан ḥатə т'əр'ьбандь-не шаирe щаḥьл гəлəки бəр хwə к'əтийə. Чаwа бь хwə нвисийə, wе ḥене дəрде wи п'ър'гьран буйə у жь ḥəрдо ч'ə'ве wи wəкə ава ч'əме Забе у Дъщле хун к'ьшийайə.

Сала 1945-а, чахе Əскəре Советие Алманиа фашистие ḥ'ьнщьр'анд, шəр'к'арийа щмаə'та к'ӧрдайə азадарие Иране у Ираqеда гӧр' бу.

22-е йанваре сала 1946-а бажар'е Меḥабадеда щвата К'ӧрдстана Иранейə мьлəтие щара ə'wльн дəрḥəqа т'əш-кил кьрьна р'еспублика К'ӧрдстанейə Демократиеда ə'ламкьр. Шəр'к'арийа щмаə'та К'ӧрдстана Иране гь-ḥиштə мəрəме хwə. Зутьрəке бона ḥьланина пəхwəнди-тие у пашдамайинитие мəщал ḥатьнə сазкьрьне. Щма-ə'та к'ӧрда дəст бь жийина хwəйə т'əзə кьр.

Ле тӧ wəрə бьнḥер'ə, wəки əw жийина, кӧ щмаə'та к'ӧрда дəстпе кьрьбу хwəши ḥ'ӧкӧмəта Иранейə р'еаксион нəдьḥат у əwе р'еспублика Меḥабаде бь qəwата əскəр да ḥьланине. Ви шӧхӧлида к'омəкəкə п'ър' мəзьн данə Иране империалистед Англиае у Америкае.

10-е декабре, сала 1946-а əскəре ḥ'ӧкӧмəта Иране бь ə'мьре Кавам-Эс-Салт'ане ḥ'ьщуми сəр Адрбещан у К'ӧрдстана Иране кьрьн. Əwана бь танк, т'оп у фьр'ьнда агьр-алав у гӧллə сəр бьнəлие гӧнд у бажар'ед ə'дьлида барандьн.

31-е марте, сала 1947-а бажар'е Меḥабадеда бь сəр-к'арийа генерале Америкае Шварскопф ḥəрсе сəрк'аре ḥ'ӧкӧмəта К'ӧрдстана Иранейə Демократие Мəḥ'мəд Qа-зи, Сəид Qази у Сəдр Qази жь алие ḥ'ӧкӧмəта Иранейə р'еаксион ḥатьнə дардакьрьне.

Пəй т'əр'ьбандьна qəйдə-qануне демократие К'ӧрдс-тана Иранеда у кӧштьна сəрк'аре р'еспублика Меḥабаде гəлəки дьле Щəгəрхwин эшйа. Шаир шьера хwə „Дь би-р'анина Qади Мьḥ'əмəд" дьнвисə, к'ижанеда дəрḥəqа шəр'к'арийа к'ӧрде К'ӧрдстана Иране гьли дькə.

Хаки К'ӧрдьстан бь qӧрбан, п'ър' шьwан у нацьжи,
Хwин р'ьжандьн п'ър' кӧр'ен тə wə ль ḥəр али р'ьжи,
Мьлəте к'ӧрд т'ə кӧ саг'ə əw жь ве р'е нагəр'и,
Афəри, афəри,
Qади Мьḥ'əмəд афəри.

Əв нə шəрмə тенə кӧштьн əм дь р'еч'а пешк'əтьн,
Да Труман заньби əм хwəш нижад у мьлəтьн,
Де бькьн əм т'ьм бь wир'ə дьжмьнайи, бəрбəри,
Афəри, афəри,
Qади Мьḥ'əмəд афəри.

Qəмбəра зəра атоми зəрəйəк нəбьн жь дьл,
Сəр хwə нə жи мьлəте к'ӧрд т'ə кӧ əw зəнщир ль мьл,
Кəс бь лавлав у бь дилəк ви бəри нəбьн сəри
Афəри, афəри,
Qади Мьḥ'əмəд афəри.

Əй Труман кӧштьна Qади Мьḥəмəд к'и чьйə?
Qəй əдалəт т'ьм wьсайə, ḥ'ӧкӧме димоqратийə,
Ле бь кӧштьн у бь льдан мьлəте к'ӧрд намьри.
Афəри, афəри,
Qади Мьḥəмəд афəри.[35]

Чахе К'ӧрдстана Иранеда бона азайе у сəрбəстие хун дьḥатə р'етьне, ḥəма wи чахи жи К'ӧрдстана Ираqеда щмаə'та к'ӧрдайə азайиḥ'ьз бь сəрк'арийа Мьстəфə Барзани р'абубу шəр'к'арие. Ḥ'ӧкӧмəта Ираqе бь сəрк'арийа Нури Сəид мина ḥ'ӧкӧмəта Иране т'оп у танк, фьр'ьндə шандə мqабьли к'ӧрда. Əwи жи мина ḥ'ӧ-кӧмəта Кавам-Эс-Салт'ане ḥəр дəра даре дараг'аще нь-кандьбу у лаwед щмаə'та к'ӧрдайə шə'р'кар дарда дь-кьр.

---

[35] Ceger Xwin, Sewra azadî, diwana duda, Şam, 1954, rûp'éla 181-ê.

Сала 1947-а, 19-е мəһа ийуне бажаре Бəг'даеда жь алие һ'ököмəта Нури Сəиде хунхöрда чар лаwе к'öрдə демократ, кö сəре хwə бой ог'ьра К'öрдстане данибун, һатьнə дардакьрьн. Əw һəрчар жи öзве партиа „Жийина к'öрд" бун. Йəк жь wана капитан Мьстəфə Хошнав, йəк майор Изет Ә'бдул Ә'ѕиз, е дьн капитан Хейрулла Ә'бдул Қ'əрим у лейтенант Мəһ'мəд Мəһ'муд бун.

Бəри дардакьрьне əw һəрчар хорте к'öрд нə'мəке бой щмаə'та хwə дьнвисьн, к'ижанеда дьвежьн, кö əwана р'йа шəр'к'арийеда хwə т'ö щара шунда нəгьртьнə, ə'мре хwə нəһевшандьнə у əw к'öбарьн, кö бона азайа к'öрд у К'öрдстане тенə кöштьне, дьвьнə „...нишана т'ек'ошани мьлəти к'öрда ль сала 1947-да". Аwа чь дьнвисьн һəрчар мерхасе щмаə'та к'öрда нə'ма хwəйə пашьнда, йа кö сала 1960-и р'ожнə'ма органа партиа К'öрдьстанейə Демократие „Хəбат"-е щара ə'wльн һəжьмара хwəйə 243-да нəшьркьрийə:

„Ль шəһəдəи р'еган ништиманаwа: Изет Ә'бдул Ә'зиз у Мьстəфə Хошнав у Хейрулла Ә'бдул Қ'əрим у Мəһ'мəд Мəһ'мудаwа.

Бо бьрайани мьлəти к'öрди хошəwист.

Лə дуаи т'əблиг'и һ'öкми ə'дəм бь йəк сəһ'əта нусраwа.

Бьрайан!

Ль жийани жердəсти истиqмарда ль нусини əм намəйаwа. Т'əнйа 14 сəһ'əтман маwə бь п'əти истиqмар дьгəйинə дьниаи азади wə гианман дьгəтə гиани п'аки шəһəдəи реган ништиман.

Хоман зор бьбəхтиар дьзанин к'ə бəрəмбəр wəщиби мили һич дуа нəк'əwтин, т'əнəһа нə'сиһ'əти эмə аwайə, к'ə лаwан у ништиманп'арwарани к'öрд нок'аранизад бькəнə нишана wə йəкəти, бькьнə п'əйрəwи хойан бо шкандьни qəwати истиqмар wə рьзгар к'ърдьни һ'əму мьлəтəки мəзлум бещаwази.

Бьрайан!

Дужмьни щьһалəт бьн, бь һ'əму т'оанəт'ан шəр'и щьһалəт бькьн wə дуаи щьһалəт мəк'əwьн. Эмə нишана т'ек'ошани мьлəти к'öрдин ль сала 1947-да.

Бьрайани эмə, кö маwьн бо регай шəрəф т'едьк'ошьн wə пьшт хöдəнгəwрə мьлəт рьзгари дьбет.

Бьрайан!

Һатьнмана бəр седара ль бедəсəлəт'ийwа нийə, wə сеуду к'ърдьнаwа нəбу бо т'ек'ошани, бəлк'у һəр wəку сəрбазəки азад т'а ахьрин т'уана һəwлманда wə гьһиштьнə əм нəт'ищайа. Иди бо йəкти wə бо азади бьжи к'öрд у К'öрдстан.

Хейрулла Ә'бдул Қ'əрим, Мьстəфə Хошнав, Изет Ә'бдул Ә'зиз, Мəһ'мəд Мəһ'муд".

Бəр дараг'аще Мьстəфə Хошнав хəбəре хwəйə пашьнда дьве: „Щəллəдно, һəр'ьн бежьнə хwайе хwə, кö һə'йфа хуна мьне бе һьлдане у əзи к'öбарьм. Наве мьн жь алие щмаə'та мьне бе биранине. Әwe бе биранине т'əви наве wан шəһиден мə, ед кö ə'мре хwə бой азайи у бəхтəwарийа К'öрдстане данə. Әзи əскəрьм у бь дьлəки р'əһ'əт ə'мре хwə бой хwошбəхти у наве wəлате хwə дьдьм. Әз һəрсе кöр'е хwə П'əршəнг, П'əри у Шерин ль дьне дьһельм. Әwe бьзанбьн, кö мьн бой wəт'əн ə'мре хwə дайə. Әз баwарьм, кö чахе əwана мəзьн бьн, ə'мре хwəда əwe ду мьн һəр'ьн".

Пəй дардакьрьна һəрчар лаwе к'öрдайə мерхасə, ə'гит Щəгəрхwин шьера хwəйə „Гəрнасе мамəш Хошнав нав хwəш" нвисн у əw п'ешк'еши хорте к'öрдайə азайинһ'ьз кьр. Тə т'ьре əва шьера qəй щава готьна Мьстəфə Хошнав бу, йа кö əwи бəри дардакьрьне готьбу.

Се зар'ок xwəш тен, бь ләнг у qер'ин,
Дәнге П'әршәнг, П'әри у Шерин,
К'ани баве мә, Р'öстәме мәйдан?
Бьжи К'öрдьстан, бьжи К'öрдьстан!
Һестьрен wан тен дәстен wан бьльнд,
Р'е wьнда кьрьнә нә бажар' нә гöнд,
К'а бәтле мамәш, Р'öстәме мәйдан?
Бьжи К'öрдьстан, бьжи К'öрдьстан!
Сәре wан гәнәр, п'ьйен wан тазı,
Бь ләнгәки анз т'әв дьвьн газı.
К'а бәтле мамәш Р'öстәме мәйдан?
Бьжи К'öрдьстан, бьжи К'öрдьстан!
Мьн дәсте wан гьрт гәло һун к'ннә?
Го, әм чь бежьн һәрсе сеwинә.
К'а бәтле мамәш Р'öстәме мәйдан?
Бьжи К'öрдьстан, бьжи К'öрдьстан!
Һәр се р'еwинә, ле р'е нәзаньн.
Баве мә кöштьн, әм бе хwәданьн.
К'а бәтле мамәш Р'öстәме мәйдан?
Бьжи К'öрдьстан, бьжи К'öрдьстан.
Гава wәр готьн дьле мьн к'әли,
Дәнге мьн дагьрт, ңәwал у гәли.
К'а бәтле мамәш Р'öстәме мәйдан?
Бьжи К'öрдьстан, бьжи К'öрдьстан.
Мьн кьрьнә һәмбез һәр се п'әришан,
Дәнге мә бу йәк qер'ин у гьрйан.
К'а бәтле мамәш Р'öстәме мәйдан?
Бьжи К'öрдьстан, бьжи К'öрдьстан! [36]

Сале шәр'е һ'әмдьнйаейә дöда Щәгәрхwин дәрһәqа шәһид у шәр'к'аре щмаә'та к'öрдада шьерәкә дьреж бь сәрнвисара „Шәһнама шәһидан" дьнвисә. Бона нета ве

[36] Бьнһер'аwe к'ьт'ебе, р'уп'ела 172-а.

шьере бьгьһижә һәр хwәндәванәки, һәр гöндики, шаир шьера хwә бь щур'е нвисарейә дһа сьвьк у бь зьманәки фәр'ьһ' дьнвисә. Әw нава 196 р'езнда наве 42 мерхасе щмаә'та к'öрда дьдә, ед кö ә'мре хwә бона азайа к'öрда у К'öрдстане данә. Шаир wан мерхаса чаwа әwләде щмаә'та к'öрдайә һәрә һ'ьзкьри һ'әсаб дькә.

Бәр ч'ә'ве хwәндәванар'а тен у дәрбаз дьбьн шькле Хальт бәг, [37] Фуад бәг, [38] К'әмал Фәwзи, Усьф Зьйа, Салыһ' бәге Һине,Һащи Әхти, Ә'вдьлqадьре шех жь Неһьрие (кöр'е шех Обейдуллаһ) у ед майин. Щәгәрхwин нава шьера хwәда ван ә'гит у шәһиде мерхаср'а дәрһәqа һ'але К'öрдстанеда гьли дькә.

Дьло бәс, бәс, хәлас набьн ь'барат,
Һ'әзар р'әһ'мәт ль зозане Әрарат.

Һәнә теда шаһид у шех у г'азн,
Нә wәк шех у шәһидане мәщази.

Бәле, сонде дьхьwьн щарәк бь лаләш,
Бь вардәшт у бь р'ож, һәйв у аг'әш.

[37] Сала 1925-а, мәһа феврале ль Т'урк'иаеда бь сәрк'арийа полковник Хальт бей, кö сәрәке qәбила Щибрала бу, усйана к'öрда мqабьли һ'öкöмәта Т'урк'иаейә р'еаксион дәст пе бу. Усйавана дә'wa К'öрдстана аза дькьр. Wана дин кьрьбу мә'на шәр'к'арийа хwә. Ле р'асти әw шәр'к'ари, шәр'к'арийа щмаә'та к'öрда бу мqабьли зордәстие у нәһәqие.

[38] Фуад бәг, т'әвк'аре шәр'к'арийа Шех Сәид буйә. Судеда сәрәке we шәр'к'арийе бона сазкьрьна К'öрдстана аза дьһатьнә гöлә-к'ар кьрьн. Бона наскьрьна Фуад бәг, бәсә әм хәбәрдана һанә кöрт, йа кö орт'а qази у Фуад бәгда qәwьмийә бинына бир. Qази жь Фуад бәг дьпьрсә, дьве тö чьма сәрхwәбуна К'öрдстане дьхwази, нә тә хwәндьна хwә ль Т'урк'иае станднйә у бь хwә бь змане т'ьрк'и хәбәр дьди. Фуад бәг дьвежә „Әз сәрхwәбуна К'öрдстане дьхwазьм чьмки аз к'öрдьм у әз wәт'әне хwә аза дьхwазьм бьвиньм. Һ'әта кö сöнгöа т'урк'а К'öрдстане бә, ньрса к'öрда т'ö щара сафи нәбә".

Бь Əһрəман, бь һöрмьзгьһ у Иэздин,
Шьйар бунə бəлəнгазен дь к'öрдан.

Т'ьвьнг чунə, ньһо дор һатə хамə,
Хəwа шерин ль ч'аве мə һ'əрамə.

Бьһер'ьн һун ль зозан у дьйара,
Һəми сорьн кь бəр хwина əзара.

К'эч' у дöхт у щьwан у qиз у букан,
Жь дəрде мə к'əтьн р'əнге п'əн'укан.

Нə бəс кöшти эвьн, ле əм нəнасьн,
Дь Горанда, ль Лоранда чьqасьн.

Жь wан дурьм, wəки корьм дь тари,
Һ'əзар р'əһмəт ль гор'на wан бьбари.

Бале р'ожа кö кöшти чун wəфатə,
Чь хwəш р'ожə wəки щəжна wəлатə.

Жь we р'оже щəгəрхwин у щəгəрсоз,
Бь qöрбана wə бьм ида wə нироз.[39]

Щəгəрхwин нава шьера хwəйə „Дə бьгри ль сəр т'ащ у сəра"-да гази дьле хwə дькə, wəки əw ль к'əнаре ч'əме Амеде р'уне сəргəрдан, ч'ə'ве хwə р'ьнд вəкə у wəлате к'öрда т'əмашəкə. Нə ахьр ва ль бажар'е Амедиеда чəнд даре дараг'аще чекьрьнə, щьндйе зазан дальqандинə. Щəгəрхwин гöһдарийа хwəндəвана диса дьдə сəр кöштьн у дардакьрьна мерхасе к'öрд, е кö мqабьли дьжмьне дəр у һöндöр' шəр'к'ари бой азаи у хwəшбəхтийа щма'əта к'öрд кьрьнə. Шаир дьнвисə, wəки ль алики даре дараг'ащенə, „Ль алики т'ащ у т'əйлəсан бехwəдинə", „Ль алики к'олосен кəвəж к'əтьнə бьн льган" у жь дьле хwəр'а дьвежə, wəки əw бьра жь бəрийа хwə дəзмаләке дəрхə у һесьре, кö мина тə'вийа бараие жь ч'ə'ве wи дьбарьн паqьжкə. Дьл бьра гöһе хwə бьдə сəр wи дəнги, кö жь дурва те дьгьһижə wи, дəнге мере мерхас, wəки бəри дардакьрьне дьвеи: „Һəр бьжи К'öрдстан".

Дə бьгри бь дəнге хwəс зиз т'ьм бькə гази,
Əй Амəд, т'а к'əнге бьжи тö бь ван кöл у дəрдан.

Wəк тə хунхарьн Агьри у Дерсьм у Сасун т'əв,
Wəк тə дьлжарьн Т'ор у Бəхт у Бəрзан.

Wəк тə бьндəстьн ч'ьйайен Шьнгал у Һəмрин,
Wəк тə р'əш гьредайə Сəфин у Гьрде Сəйwан.

Дə бьгри у бьналə əй шаре Амəд, əй хwинхwар,
Дə бьгри ль сəр т'ащ у сəра у т'əхте Мəрwан.

Ах бьрано, əз нəхwашьм, нəхwаше wəлате хwə,
Дəрде мьн жана зьравə, сəрхwəбун дəрман.[40]

Хенжь ван шьера, Щəгəрхwин öса жи поэмакə мəзьн дəрһəqа Салаһеддине Əйубида бь сəрнвисара „Т'арихə Сöлт'ан Сьлаһеддине к'öрд" нвисийə. Щəгəрхwин əве поэма хwəда бь фькьр у мтале хwə дьчə һəйло зəмане бöһöри, бəрбь qöр'на XII-а, чахе Салаһеддине нав у дəнг, кö ə'сле хwəда к'öрд бу, Р'оһьлата Незик у Орт'əда сəрк'ари ль шəр'е мqабьли хачп'арезе зəфтчи дькьр у навəки нəмьр хwəр'а qазанщ кьр. Шаир хwəндəва-

---

[39] Ceger Xwîn, dîwana êwil, Şam, 1945, rûp'êla 55—56-a.

[40] Бьһер'ə we к'ьт'ебе, р'уп'ела 33-йа.

нар'а дәрһәqа шәр'к'арийә щмаә'та к'ӧрдайә н'ьр'qӧр'нәда шьровәдькә.

Т'ема ә'длайа дьне, брати у пьсмамтийа щмаә'та гәләки незики р'ӧһ'е щмаә'та к'ӧрданә.

Р'астә Wәхтәке, пьрсе орт'а дәwләтайә һ'ӧщәте бь шәр' сафи дьбун, ле иһа әw wәхт дәрбазбунә. Щмаә'тед дьнйальке иһа п'ак фә'мдькьн, wәки ә'длайи бона пешдачуйина мәрьвае, бона азайи у сәрбәстийа щмаә'та гәләки лазьмә.

Щәгәрхwин нава шест сале ә'мре хwәда бәр ч'ә'ве хwә дӧ шәр'е һ'әмдьнйайә гьран дитьнә. Әwи бьрчибун, һесири, кӧштьн, р'әв у бәә, гӧнд у бажар'е wеран, зәвие бехwан, зар'е эт'им у гәлә ә'щевед майинә гьран бәр ч'ә'ве хwә дитьнә. Аwа бона чь шаир шьерәкә хwәда, йа бь сәрнвисара „Һун чь заньн шәр' чийә", бь чәнд гьлиава шькле шер' тинә бәр ч'ә'ве хwәндәвана:

Пиж у бәр дьбарьн фьр'онәқ, т'оп у тәнг,
Бь qьр'ин, бь хумин буйә шәр', буйә шинг.

Қ'ӧмьшин, һьлwәшин хан у бьрщен бәләк,
Гәни бун, кӧрми бун, н'ьр' к'әләш н'ьр' щәдок,

Бь сьнго, бь голла дьдьр'ьн, дьқӧаьн,
Сәр гәвәр, ч'ав бәлоq, дәв жь һәв мер у жьн.[41]

Шаир хwәндәвана дьдә баwәркьрьне, wәки әw шәр'е гьран нә бона к'ара щмаә'танә, нә бона пешдачуйина мәхлуqәтиейә, wәки шәр' һәр т'әне бона к'ара дәwләмәндана, бона к'ара империалистанә у щмаә'те дьнйае т'ьме жь шер' зиане дьвиньн.

Щәгәрхwин хwәндәвана дьдә фә'мкьрьне, wәки бәр бь дәшта шер' нә кӧ дәwләмәнд, ле гӧнди у п'алә, лаwед wанә щаһьлә т'ьунсьз дьчьн. Шаир гази щмаә'та дькә, wәки әw т'ьме һ'ьшйар бьн, дәсте хwә бьдьнә һәв у нәбьнә кӧштие дәwләмәнда:

Әм һәми бьләнгаз т'әв щотк'ар, т'әв к'аркәр,
Мә ньгрьн бь зоре ма льбьн жь бо шәр'.

Әм һәвди дькӧжьн, т'әв бьр'чи, т'әв тази,
Әw ль мал дадьгрьн сәрен хwә бь шаһи.

Дьве әм шьйар бьн, дәстед хwә бьдьн һәв,
Жь сәрхwә һьленьн п'әрда р'әш wака шәв,

Қоледар, хwәди мал, хwәдя гӧнд бькӧжьн,
Сәрбьлнд, р'у бь к'аң, т'әв бьжин мер у жьн.[42]

Щәгәрхwин жь шәр'е сьньфа п'ак фә'м дькә. Әw дьвинә, wәки дьнйа т'ам мина бәре дһа дәсте к'әдхӧрада, мьфтәхӧрада нинә, wәки дьнеда дәwләтәкә мина дәwләта Совете пешда һатйә, к'идәре мәрьв мерьвр'а бьрайә, пьсмамә у әw дәwләт йа п'ала у гӧндийанә, пьштоване хәбатк'аранә. Щәгәрхwин дьвинә у ә'франдьнед хwәда дьдә к'ьвше, wәки дьнеда һе qәйдә-qануне империализме бат'миш нәбунә, дьжмьне хәбатк'арайә пешьн империализмә. Әw шәр'һ'ьзә, чьмки шәр' канийа дәwләмәндбуна капиталистанә. Аwа бона чь Щәгәрхwин шьерәкә хwә, кӧ п'ешк'еши ә'длайе кьрийә, нав данийә „К'и дьве шәр', к'и дьве сәлам". Шаире щмаә'та к'ӧрда „коледар"-а у „дьжмьне инсан" бәрк' гӧнәк'ар дькә.

Щәгәрхwин ә'мьрда щаһьл нинә, ле щаһьла бь шӧхбле хwәйи эгьнва, бь qәwата хwәйә мәзьнва. Щаһьл

[41] Ceger Xwîn, Sewra azadî, dîwana duda, Şam, 1954, rûp'êla 69-a.

[42] Бьнһер'ә wе р'уп'еле.

кӧ т'ьме хwə дьдьнə бəр чəтнайа у əw чəтьнайа алт' дькьн, гəлəки незики р'öh'е Щəгəрхwиньн.

Шаир пешдачуйии у вəгöhастьна ə'мьр т'ьме щаhьлада дьвинə. Əw жи хwə т'ьме щаhьл h'əсав дькə, wanр'а т'əвайи бона шöхöле həqие р'адьбə шəр'к'арие.

Пəй к'öтабуна шəр'е h'əмдьнйаейи дöда, сала 1951-е бажар'е Бер'линеда,кӧ wəхтəке п'əйт'əхте Алманиа hитлерие бу, мьhрəщана щаhьла у хwəндк'арайə сьсйа дəрбаз бу. Əwе мьhрəщане дьле Щəгəрхwинда шабунəкə п'ьр' мəзьн пешда ани, чьмки п'əйт'əхте Алманиа фашистнейə бəреда нhа мьhрəщана щаhьла у хwəндк'ара бона хwəйкьрьна ə'длайе т'əмамийа дьнйае дəрбаз дьбу. Əва йəка р'асти жи qəwмандьнəкə нəбинайие бу у шаир шьерəкə хwə п'ешк'еши wе qəwьмандьне кьр, нав жи „Мьhрəщана Бер'лине" дани.

Щəгəрхwин ве шьера хwəда диса т'əви щаhьланə, диса т'əви хорт у qизед дьнйаейə, кӧ wе дəме Бер'линеда бəрəв бунə бона həвр'ахəбəрдана, бона qса достие у бьратие. Шаир нькарə шабуна хwə вəшерə, əw нькарə qəлəма хwə зəвткə у дьвисə:

həр'ьн мьhрəщан, мьhрəщана хwəш,
Дəсте həв бьгрьн щьwан у к'əлəш,
hьнди у чини, ə'рəб у h'əбəш,
həми бьбьн йəк, чь гəwр у чь р'əш.
həй кəч'ен щьwan, wəй хортен щьwan,
Херхwазен щьhан həр'ьн мьhрəщан.[43]

Щəгəрхwин гази т'əмамийа щəhьле дьнйае дькə, wəки əwана Бер'линеда бьпьрсьн чька жь шер' чь хер те. Щəгəрхwин щаhьла т'əва гази Бер'лине дькə, wəки əwана həвр'а „бежьн дəрд у кöлен хwə", wəки бькьн йəк

[43] Бьнhер'ə wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 66-а.

həми бир у дьлен хwə у гöhнəдьн нə деме хwə, нə жи р'əнге хwə, чьмки лазьмə, кӧ əwана т'əвайи мьл бьдьн мьле həв у шəр'к'арие бькьн бона ə'длайа т'əмамийа дьнйае.

Шаире к'öрда бь хwə wе дəме дурə wан щаhьла бу, ле бь р'öh' у щан т'əви wан бу, əw жь wəлате хwəйи дур, кӧ жер'а бубу мина h'əбсе, т'əмина дьда щаhьла у дьго:

Бьбьн йəк h'əми зана у р'əбəн,
Бьшкеньн qəйд у зəнщир у кəпəн,

həр'ьн дьл бь кöл, wəрьн р'у бь к'əн,
Əй wəфде сəлам, wəй wəфде wəт'əн,

həй хортен щьwан, həй кəч'ен щьwан,
Херхwазен щьhан həр'ьн мьh'рəщан.[44]

Нава ə'франдьнед Щəгəрхwинда, кӧ əwи п'ешк'еши ə'длайе, пьсмамтие у бьратие кьрьнə шьеред: „Əм шəр' нахwазьн", „Хортен демоqрат, кəч'ен демоqрат" щики лаиq дьгрьн. Шьера „Əм шəр' нахwазьн"-да Щəгəрхwин нə т'əне пьрса ə'длайе, пьсмамтие у братие пешда дьк'ьшинə, ле əw öса жи пьрса азайа мьлəтед бьндəст пешда дьк'ьшинə, е кӧ h'əта нhа бьн нире колониализмеда сəрбəстийа хwə дəст нанинə.

Пəй шəр'е h'əмдьнйаейи дöда, чахе дəве бьрине бьриндара т'əзə дьhатьнə həв, чахе т'əзə агьре шер' дьтəмьри, 27-е ийуне сала 1950-и əскəре Америкае т'əви əскəред клика Ли-Син-Манə р'еаксион h'öщуми сəр Кореа Демократие кьрьн у ль wьра дəст бь шəр' бу. Əве qəwьмандьне дьле Щəгəрхwини мəрьвh'ьз гəлəки эшанд.

[44] Бьнhер'ə wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 67-а.

Дьле wи дһа шәwьти, чахе әw ле һ'әсйа, wәки һ'ӧкӧмәта Т'урк'иаейә р'еаксион, нәк т'әне зьламе т'ьрк', ле ӧса жи хӧрте к'ӧрдә щаһьл т'әзә сьмел хwидайи дьшиинә дәшта шәр'е Кореае. Шаир гәләки бәр хwә дьк'әвә, чьмки wәлате к'ӧрда „һе майә бәр дәстан" у шаире навудәнг нава шьера хwәйә „Нәчьн шәр'е Qорә" нә кӧ т'әне гази к'ӧрде щаһьл, ле ӧса жи гази щаһьле мьләтед майин дькә, wәки „дәсте дьжмьн жекьн" у „нәчьн шәр'е Qорә".

Щәгәрхwин, чаwа дәнгбеже ә'длайе, чаwа дәнгбеже пьсмамти у бьратиа щмаә'та борще хwәйә ә'сли һ'әсав дькә, ӧса жи дәрһәqа шәр'к'арийа wан щмаә'тада бьнвисә, ед кӧ бона сәрбәстийа хwә хуне дьр'ежьн. Щәгәрхwин жь wан шаиранә, ед кӧ һена хwәва дьжин, ед кӧ гавед хwә т'әви ә'мьр давежьн у дәрһәqа пьрсед qӧр'на хwәда дьнвисьн.

Һәрге щаһьлийа хwәда Щәгәрхwин һәр т'әне дәрһәqа щмаә'та к'ӧрда, һ'але wеда дьнвиси, һәр т'әне дәрһәqа К'ӧрдстана к'ӧрдада дьк'әwгьри, ле паше әwи ӧса жи дәрһәqа wан щмаә'тада ньвиси, ед кӧ сильһ' дәсте хwәда мqабьли империализме р'абунә шәр'к'арие у qәйд чидәре бь qӧр'на шьданди дьqәтиньн, давежьнә бьн п'ийа.

Сала 1945 щмаә'та Вйетнамейә мерхас р'абубу мqабьли колонизаторед франсьз, бона дәстанина азайи у сәрбәстийа хwә. Ле колониалиста нә дьхwаст ӧса зу дәст жь Вйетнаме бьк'шанда.

Wан сала наве кәла Дьйан-Бьйан-Фу бәлан т'әмамийа дьнйайе бубу. Щмаә'та Вйетнамейә азайиһ'ьз ль wьра дәрпа гьран гиһандә әскәре Франсиае, кӧ к'әтьбунә wе кәла мәзьн у нә дьхwәстьн же дәрк'әтана.

Дәрһәqа wе йәкеда Щәгәрхwин шьера хwәйә „Дьйан-Бйан-Фу" ньвиси у зәлал да к'ьвше, wәки р'еч'а колониализме дьчә дьгьһижә Штате Америкаейә Йәкбуйи у чахе щмаә'тед бьндәст мqабьли империализме р'адьбьн шәр'к'арие у „сәр колә дар дьшки", „Ньзаньм чьма Даллас дьпьшки" у щие гӧре дәв бь хун тәнг дьбә, сәре wи дешә.[45]

Щәгәрхwин шабуна хwә ә'лами щмаә'та Вйетнаме дькә, wәки һәwре колә дар", „һәwре к'ьрет т'әв р'әш у тари", ко т'опи сәр Вйетнаме бубу бь сайа „Байе азади, сәwра Октобр" жь һәв бәла бу.

Шаире к'ӧрда кәла Дьйан-Бьйан-Фу щики ӧса һ'әсаб дькә ль к'идәре империалиста дәрпәкә щмаә'та азайиһ'ьзә гьран жи сәр ч'әрме хwә дит. Әw алтдарийа щмаә'та Вйетнаме бона империализме шинәкә мәзьн бу, ләма жи „Сәрхwәпи дан һәв һәми колә дар".

Пәй ве йәкер'а Щәгәрхwин дьвежә, wәки Нури Сәид у Щәлал Бәйар гәрәке һ'әсабе хwә заньбьн, чьмки щмаә'тед Р'оһьлата Незик у Орт'а жи „жь хәw һ'ьшйар бунә" у „р'ожа мә ва һат". Шаир дьвежә, wәки „чәрха т'арице найе гьртьн", чьмки п'ьр'анна щмаә'та нәк т'әне жь хәwе һ'ьшйар буйә, ле ӧса жи әw р'абунә п'на у бьн льнге wанда „вулqан дьк'әлә". К'ӧтасийа шьера хwәда Щәгәрхwин дьнвисә:

Чьйә әв кӧштьн, чьйә хwинхwари?
Ль һәр дәр т'ьфу ль wә дьбари,
Бьдьн дәсте мә, һәqqе мә т'әмам,
Әм шәр' нахwазьн мә дьве сәлам.[46]

Нава шьеред Щәгәрхwинә п'ешк'ещи ә'длайе, пьсмамтие у бьратие кьри шьера „Һәвал Пол Р'обсон" ә'йанә. Ве нвисара хwәда, шаире к'ӧрд, дәнгбеже ә'длайе у пьсмамтие, дәнгбеже щмаә'та Амери-

[45] Гӧре дәв бьхун, шаир к'атьбе бәре йа дәwләта Штатед Америкаейә Йәкбуйи Щон Фостер Даллесе'анә.

[46] Ceger Xwîn. Sewra azadî, dîwana duda. Şam, 1954. rûp'êla 89-a

кае Пол Р'обсон, е кӧ бона к'ьламе хwәйә азаһ'ьзне у шӧхӧлкьрьна хwәйә р'еволйусион гәлә щара жь алие һ'ӧкӧмәта Америкаейә империалистнеда һатйә зерандьне у гьртьне, һ'әсаб дькә чаwа һәвал, чаwа пьсмаме хwәйи незик р'йа шәр'к'ариеда.

Щәгәрхwин жь К'ӧрдстане гази Пол Р'обсон дькә, нер'а хәбәрдьдә у жер'а нет у мәрәмед хwә дьвежә.

Щәгәрхwин, чаwа шаире ә'длайе, чаwа шаире шәр'к'арийа р'ожа нӧһ бона пьсмамти у братийа щмаә'тед дьнйае жь синоре К'ӧрдстанейә мьләтие дәрте. Әw дьбә нәфәре мала wан шаире дьнйаейә пеш, ед кӧ т'әмамийа ә'мре хwә, т'әмамийа нет у фьрасәте хwә п'ешк'еши щмаә'те, пешдачуйина wе, п'ешк'еши шӧхӧле ә'длайа дьнйае кьрьнә.

Р'астә, Пол Р'обсон әwләде щмаә'тед Америкаейә у бь хwә жи ә'рәбе зәнгиә (негьрә), ле бь шӧхӧлкьрьна хwәва гәлә незики р'оһ'е Щәгәрхwинә. Аwа бона чь Щәгәрхwин шьера хwә wа бь дьловани дәспе дькә:

Әй һәвал Р'обсон, дәнгбеже щьһан,
Пашмере солам зана у ьисан,
Гәрнәс у р'енас дьжмьне Даллас,
Дь сәр авар'а, дь сәр ч'ьйара,
Р'әнге тәе р'әш те бәр ч'аве мә,
Дәнге тәе хwәш, хwәш те гӧһе мә.[47]

Бона Щәгәрхwин дәнге Пол Р'обсон хwәшә. Хwәшә, чьмки әw дәрһәqа азайа щмаә'тед бьндәст, дәрһәqа ә'длайа дьнйае дьстьре. Нава шьера хwәда Щәгәрхwин дьле хwә бәр һәвале хwәйи дур вәдькә у жер'а бь шәwәт кӧл у дәрде хwә гьли дькә. Әw дьнвисә, wәки „нә т'әне р'әшьн, к'әтьнә бьн дәстан", ле к'ӧрд жи, wәки синнә,

[47] Бьнһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 82-а.

әw жи „манә п'әршан", әw жи манә „р'әбән бәләнгаз, бьндәст, ч'арәр'әш" у к'ӧрд жи жь дәсте дьжмьна манә „бьрчи у тази, т'әв, жар у нәхwәш".

Щәгәрхwин нәк т'әне дәрһәqа һ'але щмаә'та к'ӧрдадә, ле ӧса жи дәрһәqа һ'але щмаә'та т'ьрк'а, һьнда у һ'але wан щмаә'тада, ед кӧ һе бьндәстьн у п'әршаньн, дьнвисә. Шаир дьвежә, wәки әгәр щмаә'тед бьндәст дьхwазьн жь wи һ'али дәрен лазьмә әw марк'сизм-ленинизме хwәр'а бькьн р'енищ. Щәгәрхwин шабуна дьле хwә ә'лами Пол Р'обсон дькә, wәки р'ожа ироин гәлә щмаә'тед дьнйаейә бьндәст, щмаә'тед wәлате Асиае у Йевропае бь сайа пьштованиа Т'фаqа Советие йәк пәй йәке жь бьн щире колониализме аза дьбьн у р'йа хwәшбәхтийа хwәйә мьләтие дьвиньн. Щәгәрхwин бь к'ӧбари дьнвисә:

Гәлә шийар бун хәбат у ләбат,
Р'ож һьлат, р'ож һьлат...
Хәлас бу р'ожһьлат.
Р'ожа сор, р'ожа зәр,
Жь Моско һатә дәр,
Тава хwә да Балqан, да Әлман,
Хwә бәрдайә сәр Чин-Чин,
Чина мәзьн, Чина гьран,
Шәwqа хwә да һьнд,
Т'әв дагьрт щьһан, щьһан...[48]

Щәгәрхwин дьнвисә, wәки „к'аркәр, р'әнщбәр, щотк'ар шиар бун"-ә, „колдар" жь дьне һьлданә, дһа паспорт лазьми т'ӧ кәси нае у Пол Р'обсон һатйә К'ӧрдстане мевани. Шаир шабуна хwә ә'лами мәрьвед дьне дькә,

[48] Бьнһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 83-а.

wəки əwана дькарьн тə'нтиа хwə ль Москвае, фьравине ль Чинмəчине у шива хwə жи-ль Нйу-Йорк'е у ль Лондоне бьхwьн.

К'ӧтасийа щьера хwəда Щəгəрхwин жь Пол Р'обсон т'əwəqə дькə, wəки əw щмаə'тед бьндəстр'а бьстьре у бежə „Бь саз, бьqер'ин":

Бьмьри коладар, бьмьри зордəсти,
Бьжи азади, бьжи сəрбəсти.[49]

Бь wан шьеред хwəва, е кӧ шаир п'ешк'еши ə'длайе. пьсмамтие у бьратийа щмаə'та кьрьнə, Щəгəрхwин бəр ч'ə'ве мə чаwа мəрьвəки интернасионалист дьсəкьнə, е кӧ дəwса т'ъвьнге qəлəма шаиртие гьртйа дəсте хwə у h'ӧщуми сəр дьжмьне хунхӧр дькə бона qəwиикьрьна бьратийа щмаə'тед т'əмамийа дьнйае.

Пьрса пьсмамтиеда Щəгəрхwин нə р'əнге мерьв, но h'əбандьна wи, нə жи həбуне дьнhер'ə. Мəрьв мерьвр'а бьрайə, достə. Аwа əвə р'ениша шаире навудəнг.

Щмаə'та к'ӧрда hе зува бəхте азайа хwə щмаə'та урьсар'а гьредайə. Аwа бона чь кал баве мə бəреда готьнə „щмаə'та ур'ьс ч'ара беч'аранə". Т'арица щмаə'та к'ӧрдада сала 1923-а т'ӧ щара нае бир кьрьн. h'ӧкӧмəте Т'урк'иае у Ираqе wе сале к'ӧрд qьр' дькьрьн. Нава wе дə'wе у дозеда h'ӧкӧмəта Англиае бона к'ара хwəйə колониалие Ираqеда h'ӧкӧмəта К'ӧрдстане саз кьр у сəрк'аре wе h'ӧкӧмəте Шех Мəh'муд к'ьвш кьр. Ле Англиа h'əсабе хwəда шашбу. Шех Мəh'муд, кӧ т'əмамийа ə'мре хwəда бона К'ӧрдстана аза мqабьли дьжмьна шəр' кьрьбу зутьрəке сильh' ӧса жи мqабьли əскəре Англиае да хəбате. Шех Мəh'муд нəмə'кə т'арици пешик'аре пролетариате В. И. Ленинр'а нвиси у к'омəк же тəwəqə

[49] Бьнhер'э wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 85-а.

кьр. Ле фəqəт əw нə'мə wе hене ӧса жи нəгьhиштə дəсте В. И. Ленин.

Щмаə'та к'ӧрдайə азайиh'ьз шəр'к'арийа хwəйə hоqда, т'ьме бь гӧманəкə мəзьн ль Ур'ьсете ньhер'ийə. Əw гӧман, дӧбар у себар буйə пəй алт'ндарийа р'еволйусиа Октйабрейə Соснализтиейə Мəзьн, пəй т'əстиqбуна qəйлə-qануне советие. Т'фаqа Советие, чаwа бона гəлə-гəлə щмаə'тед дьнйаейə зерйайи, ӧса жи бона щмаə'та к'ӧрда т'ьме буйə пьштован. Аwа бона чь р'ожнə'ма „Хəбат"—е, органа партиа К'ӧрдстанейə Демократие, сала 1960-и h'əжмарəкə хwəйə ə'йди п'ешк'еши 43-салийа ə'йда р'еволйусиа Октйабре кьрийə у жь наве щмаə'та к'ӧрдайə хəбатк'ар сьлава гӧр' у гəрм, сьлава бьратие ПКТ'С у щмаə'та Т'фаqа Советиер'а шандийə. Сьлавкьрьнеда те готьне, wəки р'еволйусиа Октйабрейə Сосналистиейə Мəзьн щмаə'тед дьнйаер'а буйə р'ениш.[50]

Щəгəрхwин hе нəhатийə Т'фаqа Советие у щмаə'тед wəлате мəйə п'ьр'мьлəт нəдитийə, ле əw т'ьме т'əви wəт'əне мəйи мəзьнə, т'əви щмаə'та мəйə сəрбəст у азайə, т'əви нета wейə ə'длайиh'ьзə. Гӧмана шаир бəрбь Т'фаqа Советие, чаwа дəwлəта п'ала у гӧндийа, мəh'кəмə.

Шаире навудəнг нвисаред хwəда т'ьме пəсне Т'фаqа Советие дьдə, бь дəстанинед wəлате мəва ша дьбə. Шаир Т'фаqа Советие чаwа азадара щмаə'тед бьндəст у фəqир, азадара п'ала у гӧндийа h'əсаб дькə.

Щəгəрхwин Əскəре Советие, е кӧ дəрпа гьран гиhандə Алманиа фашистие у т'ьме сəр h'ьдуде хwə hазьр сəкьнийə, чаwа əскəре хwəйкьрьна ə'длайя дьне h'əсаб дь-

[50] خه بات النضال لسان حال الحزب الديمقراطي الكوردستاني، العدد ٢٥٤، الاثنين ٧ تشرين ٢، ١٩٦٠، السنة الثانية

кә. Бь гQтьна шаир Әскәре Советие пьштоване щмаә'тед дьнйаейә азайиһ'ьзә.

Шаир нава шьера хwәйә бь сәрнвисара „Илһ'ам жь шаирәки әрмән"-да зәлал дәрһәqа нет у мәрәмед хwә дәрәща Т'фаqа Советие у әскәре wейә азадарда дьнвисә. Әw өса жи дәрһәqа борще Т'фаqа Советиейи интернасионалиеда бона азакьрьна щмаә'та дьнвисә. Шьера „Илһ'ам жь шаирәки әрмән" әw бawарна шаирә, әw кредоа Щәгәрхwинә.

Әв р'йа дьреж мә һьнәк кьн кьр хwәш бь чуна хwә,
Ль шуна әсфьлт мә әв р'е р'ахьст т'әв бь хуна хwә,
Әв р'йа Марк'с, әв р'йа Ленин мә жи дайә сәр,
Әй нәсле һе бе, жь бо тә мә һьшт чәнд шоп' у әсәр.
Илһам дана мә кöштьна qәйсәр, кöштьна Һетләр...
Бь зор әм гьһан р'еза мерен че, п'алә у к'аркәр.
Илһама мәзьн (сәwра Октобр) инqьлабя сор,
Дәнг дайә дьнйа һ'ьшйар кьрьн кәр' бь ч'ав кьрьн кор,
П'әрда бьндәсти бь хәбата хwә мә зу һьлани.
Һ'име азали мә бь р'ька хwә жь бо тә дани.
Әм чун у дьчьн дьве әм һәр'ьн, т'а дәwьйа р'е,
Ә'ийа мә бьльнд, дьле мә п'ьр' хöрт, гöһ нәдьн зоре...
Мә шәв дәрбаз кьр әw шәва тари т'ьжи зьлм у зор,
Шәфәqа хwә һьлда ль бак'öр у жор әw шәфәqа сор.
Әм чун у дьчьн, найе гöһартьн т'öщари әв р'е,
П'ьра жь мәџ'а ава буйә әм к'әтьн wе п'ьре,
Да ьнсанйәт бь сәрбәсти xwәш тер'а дәрбаз би,
Жь зор у зьлме, жь коләдаран зу-зу хәлас би,
Бь агьре дьл дили, коләти бь шәwьтеньн,
Дьнйа ну чекьн, дьнйа кәвнарә бьqәwьтеньн...
Дьнйа кö һестьр т'öщари теда нәйенә дитьн,
Дәнге сеwйан т'öщари теда нәйе бьһистьн,
Дьнйа кö теда нәби бьрчи бун, нәби, qәт р'йа,
Һәр кәс р'у бь к'ән, п'ьр' хwәшә дьнйа, хwәшә әв дьнйа.

Жь бо ве дьне әм мана бе к'ар, әм мана бе мал,
Жь дор мә р'әвин һәвален кәвнар әw qәлсәһәвал...
Ле әм һәр дьчьн сәре мә бьльнд ч'авен мә ль жор,
Тереж дана мә шәфәqа р'онак wе шәфәqа сор.
Шәфәqа бак'ур, шәфәqа Марк'с, шәфәqа Ленин.[51]

Те qәйи бежи хәбәре шöхöлк'аре щмаә'та ур'ьсайә ә'йан Алек'сандр Иванович Герсен, ед кö әwи сәд сал бәре готьнә, һәма бона р'öжа иронньн: „Шәр'к'арийа сәрхwәбуне т'ьме жи бал хәлqе хәрив дьләшне пешда тинә, ле әw т'ö щара навә шöхöле wанә хwәхәтне". Әва йәка Щәгәрхwин п'ак фә'м кьрйә у шьера хwәйә бь сәрнвиса „Әй к'öрд чь кәси тö" әве фькьре пешда дьк'ьшинә у сәрда зедәдькә, wәки к'öрд шәр'к'арийа хwәда бьра дһа хөме нәк'ьшиньн, чьмки Әскәре Сор wанар'а пьшт у мьлә.

Әй к'öрд тö бьзанә кö щиһан һәр дәм у дорә,
Сәрбәсти у азади бьзан к'отәк у зора,
Зьнщире жь гәрдән бьшькин зу wарә мәйдан,
Иди тö мәтьр'с пьшт у бьра Ләшкәре Сорә.[52]

Бәле, „пьшт у бьра Ләшкәре Сорә", чьмки һәр т'әне Ләшкәре Сорә, кö бь сьтqе qәнщ те һәwарийа щмаә'тед бьндәст, һәwарийа щмаә'тед шәр'к'ар.

Бона сәрбәсти у пешк'әтьна щмаә'та к'öрда, бона азайи у бәхтәwарийа wе Щәгәрхwин һәр т'әне р'йа шәр'к'арие мәщал һ'әсаб накә. Хенжь р'йа шәр'к'арие әw пешйа хорт у кәч'ен к'öрда өса жи пьрса хwәндьне датинә, йа кö шаир пьрсәкә лапә фәрз һ'әсаб дькә.

Р'асти жи пьрса хwәндьне т'әмамийа К'öрдстана

---

[51] Ceger Xwîn, Sewra azadî, dîwana duda, Şam, 1954, rûp'êlê 77—78-a.
[52] Бьнһер'ә wе к'ьт'ебе, р'уп'ела 56-а.

Ирале, Сириае, Т'урк'иае у Ирақеда жь алие һ'ӧкӧмәтед ван дәwләтед жорготида лап һатиә биркьрьне. Һьлбәт колонизаторар'а у зәвтк'арар'а дәст нәдьда у иһа жи дәст налә, wәки әwана щмаә'тәке. к'әда к'ижане дьхӧн, һәбуна wе т'алан дькьн, һини һ'әрфа бькьн.

Лаwе щмаә'та к'ӧрдайә занә у хwәнди, мқалед хwәдә т'ьме нвисинә у щмаә'тер'а шьровәкьрьнә к'ара хwәндьне бона пешдачуйин у сәрбәстийа мьләт. Аwа бона чь Һ'әсән Һ'ьшйар һәжмарәкә ковара „Р'онаһи"-да аwа дьнвисә: „Кәкно, бьрано, апно ч'авеи хwә вәкьн у ль дьнйае бьнһер'ьн. Дь р'йа wәлат у мьжадда ль иьк хәлке мьрьн чаwан әрзан у кем бьһайә. Хәлк хез у типен дирокен хwә жь дәстен һәв дьр'әвиньн. Һәрчи әм бь пенщ п'әран һини тип у хwәндьна зьмане хwә набьн. Мә әв нә шәрмә, кӧ әм у зар'окен хwә тип у зьмане хәлке һин дьбьн. Пьрсен п'ьр' у к'ур жь дьле бь кӧл тен.

Гава әм ль щвате р'удьньн у мьжулаһи чедьбә, т'әвлә дьбежьн әw к'ӧрд бь кери qәwьмйәте найньн. Г'әйни мә кәс ль бьн дәсте нәйар нә майә. Гава әм һоле дьбежьн, мәрьв дьбежә qәй әм т'әвда агаһ у пьспорьн. Мәрьве кӧ бир бь кемаси у нәзаньйе бьбә жер'а тетә готьн бирәwар. Йа мә бь дәвә".[53]

Нава шьера хwәйә „Хwәндьн"-да Щәгәрхwин бона хwәндәване к'ӧрдә щаһьл дьнвисә:

Хwәндьн ләби кәс начә пеш,
П'әйда дьбьн п'ьр' дәрд у эш,
Һәр дәм дьбьн дәсте нәйар,
Әм ле бьдьн хуки у беш.

Әв т'аш у шәwк'әт хwәндьна,
Әв дин у дәwләт хwәндьна,
Әв сәрбьльнди хwәндьнә,
Әв дәwләмәнди хwәндьнә.

Һәрчи нәхwәнди р'әнщбәрә,
Э кӧ бьхwени р'ебәра,
Һәр дәм дь нав хан у сәра,
Сәрк'арә әw һа сәрwәрә.

Әв т'аш у шәwк'әт хwәндьнә,
Әв дин у дәwләт хwәндьнә,
Әв сәрбьльнди хwәндьнә,
Әв дәwләмәнди хwәндьнә.[54]

Ле т'әне бь дәстанина хwәндьнева нинә, wәки щмаә'та к'ӧрда гәрәке сәрбәстийа хwә бьстинә. Хwәндьн бона Щәгәрхwин әw һе азайа мьләтие нинә. Хwәндьн әw мәщаләкә, бь сәри к'ижане хорт у qизе к'ӧрда wе дһа һаж т'ариq у шәр'к'арийа щмаә'та хwәйә п'ьр'qӧр'нә һәбьн, wе бькарьбьн нава щмаә'та хwәда хәбата пьропәкьрьне бона дәстанина азайа мьләтие бьбьн.

Бона сәрбәстиа щмаә'та к'ӧрда Щәгәрхwин нәк т'әне пьрса хwәндьне, ле ӧса жи пьрса шәр'к'арие пешда дьк'шинә. Хwәндьн у шәр'к'ари, аwа әw һәрдӧ пьрсед фәрә, ед кӧ шаир дятинә пешийа щаһьле к'ӧрда. Ә'мьрда бь сәрфьнйази пешдабьрьна ван һәрдӧ пьрса әw бона һ'әму к'ӧрда мьзгинйа херейә.

Хwәндьн дьве һәм п'ьр' хәбат,
Бо мьләте к'ӧрд у wәлат,
Қӧрдино жь хәw р'абьн һәми,
Мьзгиа ль wә р'ожа wә һат.[55]

[53] Kovara „Ronahî", hejimara 13, Şam, 1943, rûp'êla 10-a.

[54] Ceger Xwîn, Sewra azadî, dîwana duda, Şam, 1954, rûp'êla 173-a

[55] Бьнһер'а wе р'уп'еле.

Нава шьера хwəйə „Р'ожа хwəндəвана“-да нə кӧ т'əпе бона хwəндəвана, ле ӧса жи бона һ'əму лаwе к'ӧрдайə wəт'əнп'əрwар Щəгəрхwин т'əми дьдə:

Иро р'ожа хwəндəвана к'ӧрден һежа, хортен запа,
Р'ожа меран, р'ожа шеран, р'ожа к'ӧрд у п'əлəwана,
Доза мə сəрхwəбун, йəкити у пешвəчун,
Бьльнди у занəбун, р'абьн сəр хwə к'ӧрдно.
Р'абьн иро р'ожа мə һат йок дəнг, йəк дьл, бьчьнə wəлат,
Бьгърьн гӧнд у шар у кəлат, һəр дəм дьве бо мə фəлат,
Доза мə сəрхwəбун, йəкити у пешвəчун,
Бьльнди у занəбун, р'абьн сəр хwə к'ӧрдно.
Əм т'а к'əнги р'азьн һəми, бьндəст бьжин əм һəр дəми,
Лаwен Гӧһдəрз, нəвйен Чопин р'абьн иро т'əв Р'ӧстəми,
Доза мə сəрхwəбун, йəкити у пешвəчун,
Бьльнд у занəбун, р'абьн сəр хwə к'ӧрдно.[56]

Щəгəрхwин мина зьламед к'ӧрдайə һесир, жь бəр шуре дьжмьна хьлаз бу, т'əви wəк'иле щмаə'та хwəйə шəр'к'ар бəжи к'ьшанд, qалбу у р'абу шəр'к'арне бона азайи, сəрбəстийə щмаə'та к'ӧрда. Əw нə кӧ т'əне шəр'к'арə ль дəшта шер', ле ӧса жи шаирəки wəт'əнп'əрwарə, кӧ бь шьеред хwəйə гӧр'алави бона мшасəркьрьна нет у мəрəмед щмаə'те əшqа хwəндəвана дһа бльнд дькə.

Поэзиа Щəгəрхwин əw ə'мрə бь һəр алие хwəйə р'еалистиева. Һəма əw р'еализмə, кӧ т'ематика шаире навудəнг дəwлəмəнд кьрйə.

Щəгəрхwин бь поэзиа хwəва һена мəда бу пəйһати у пешдабьре поэзиа шаиред щмаə'та к'ӧрдайə шəр'к'ар. Əw дəрəща поэзиа бажарваннеда дəрк'əт жь хəлqа

56 Ceger Xwîn, dîwana êwil, Şam, 1945, rûp'êla 71-ê.

ньрсед һур, жь сиоре мьлəтие у гьһишта һеланед бьльнд.

Шьеред сəйасəтиеда Щəгəрхwин ньрса шəр'к'арийа к'ӧрда хəлəqəкə зьнщира шəр'к'арийа щмаə'тед һ'əмдьнйаейə бьндəст һ'əсаб дькə.

Хəбəре Щəгəрхwинə поэтики т'ьме бунə сильһ'а шəр'к'арие мqабьли зордəстие. Поэзиа Щəгəрхwин жь шаблоне дурə. Бона шаир т'ӧ qəйдə qануне нвисарейə башqə хенжь qəйдə qануне нвисара һəqие у р'астие т'ӧнə. Р'асти т'ьме һ'име нвисаред Щəгəрхwинə.

Дəстаниıəкə поэзиа Щəгəрхwин жи əwə, wəки шаир qəwата лаwед шəр'к'ар бəрəвдькə у əwе qəwате сəр армаища р'астда вəр'е дькə.

ГРАЖДАНСКАЯ ПОЭЗИЯ ДЖАГАРХУНА

(Р е з ю м е)

Джагархун является одним из выдающихся поэтов современной зарубежной курдской литературы. Его поэзия выражает думы и чаяния широких слоев курдского народа и в своей основе демократична и интернациональна.

Настоящее имя Джагархуна—Шехмус. Он родился в 1903 г. в селе Хасар, недалеко от Мардина (Турция), в семье крестьянина-бедняка. В 1914 г., во время первой мировой войны, одиннадцатилетний юноша со многими курдскими семьями покидает родное село и отправляется в Южный Курдистан. Несмотря на скитание и нищету, мысль о получении образования не покидает будущего поэта.

Изучив шариат у духовных лиц, Джагархун становится религиозным проповедником (фэqи). Объезжая курдские села с проповедями ислама, он оказывается очевидцем бесчинств и обмана со стороны духовенства, их предательства народа, и верующий в ислам Джагархун скоро становится ярым врагом религии.

В творчестве Джагархуна разоблачение курдского духовенства и борьба против него занимает особое место. В стихотворениях «Не целуйте руку шейха», «Враг народа», «Беки мои, откажитесь от раболепства», «Посещение турецкого консульства—преступление, бек мой» и др. поэт с большим мастерством показывает гнусное лицо шейхов и продажных курдских беков и ага, которые являются не только эксплуататорами трудового народа, его социальным врагом, но и предателями на-

циональных интересов, так как находятся на службе у иностранных монополистов.

На мировоззрение Джагархуна и его поэзию большое воздействие оказали скитания в юношеские годы по Курдистану, первая мировая война, народно-освободительное движение курдов в 20-х годах, охватившее весь Курдистан.

Поэт был восхищен восстанием Шейх Саида в 1925 г. в Турции. Но ему не долго пришлось воодушевляться борьбой народа против своих внешних врагов и угнетателей. Общенародное восстание вскоре было жестоко подавлено. Поэт увидел в этом бесчеловечном акте—расстреле многих мирных жителей, уничтожении курдских сел—заговор курдских феодалов и духовенства с внешними врагами против курдского народа. Он увидел также огромную внутреннюю силу народа, которую в сущности трудно было победить. Джагархун поклялся до конца своей жизни служить народу, делу его освобождения и счастья. С этого времени он выбрал себе новое имя—Джагархун, которое в переводе означает—Сердце, облитое кровью.

Тема родины в творчестве Джагархуна является главной. Поэтическими образами он воспевает красоту Курдистана, которая в его произведениях предстает в образе невесты неописуемой красоты, из-за которой погибли многие молодые люди («Слово родины», «О, родина», «Отчизна, горе твое тяжелое», «Курдистан курдов», «Защитник отчизны» и др.). Джагархун с горечью отмечает, что вот уже более двухсот лет курды не могут наслаждаться красотами своей родины, потому что ружейные выстрелы, стоны убитых и раненых, героически борющихся за свободу Курдистана, доносятся до небес. Поэтому иссякли силы невесты—Курдистана и она носит траур. Поэт надеется, что скоро настанет время, когда вместо черного, траурного платка она оде-

нет цветной платок—знак победоносного шествия. Любуясь своей родиной, поэт говорит:

Одну речку из рек моей страны,
Не отдам за воды Замзама[1], за жизнь и нектар,
Один камень из скал и утесов моей страны
Не отдам за алмазы, рубины, золото и жемчуг,
Девушек, невест, женщин и старушек Курдистана
Не отдам за гурий, за рай, за блаженство, —
за все вместе взятое.[2]

Для Джагархуна Курдистан не абстрактное понятие. Он существует как родина курдского народа. Поэт своим первоочередным долгом считает описать положение исконных жителей этой страны. Джагархун с большим мастерством выполняет свой долг, реально описывает жизнь, быт, думы и чаяния своего народа. Он образно показывает, как богачи эксплуатируют крестьян, обирают, присваивают плоды их труда, и в результате этого создатели материальных благ остаются нищими и голодными. В стихотворении «Хлопок—наш, а мы—раздеты» поэт устами курдского крестьянина, который выращивает хлопок, выражая его возмущение, говорит:

О, хлопок наш, орошен слезами наших глаз!
Тебя упорно мы растим, лелеем каждый час,
Мы спину над тобой гнем и днем и по ночам!
Ты зреешь на родной земле, ты золото ее,
А мы, взрастившие тебя, закутаны в тряпье.
. . . .
Мы трудимся и день и ночь, встаем, всегда чуть свет,
Но в Курдистане до сих пор для курдов места нет!

(Перевод Б. Кежуна).

[1] Замзам, название колодца у храма в Мекке.
[2] Здесь и дальше дается подстрочный перевод.

В стихотворении «Журавль с разбитым крылом» Джагархун образно сравнивает участь курдов с участью журавля, родное гнездо которого разорено. Этот символичный образ конкретизируется, когда поэт описывает крайне бедственное положение курдов в родном Курдистане, где слышны только гул вражеских самолетов, гром артиллерийских снарядов и стоит густой лес виселиц, на которых повешены курдские патриоты.

Обращаясь к израненному журавлю, Джагархун говорит:

Не одно твое сердце от горя скорбит—
Ты взгляни на отчизну, что в горе живет!
Ты взгляни на печальных, голодных детей!
Что раздеты, мерзнут всю ночь напролет!
А над ними летят самолеты врага,
Артиллерии гром наши горы трясет,
И качаются курдских героев тела!
О журавль мой, журавль! Мы бежим из страны,
Нам приюта родной Курдистан не дает!
Ты—с израненным сердцем, а я—Джагархун,
Что ж нам делать с тобой, угнетенный народ?

(Перевод Б. Кежуна).

Но Джагархун в своем творчестве не остается пассивным описателем бедственного положения широких народных масс. Поэт с революционным пафосом напоминает народу о его силе, предсказывая ему в будущем освобождение от оков поработителей («Эй, курд, проснись от сна», «Эй, курд, кто ты такой», «Какой ты славный, эй курд» и др.).

Поэзия Джагархуна приобретает более могучий характер, когда он призывает трудовой народ к борьбе против внутренних и внешних врагов:

Эй, курд, раз ты так славен, кто ты под властью врагов?
Подобно льву с цепями, оковами, в клетке завязанный ты,
Столетиями под властью врагов стонешь ты,
Пришло время, иди в сражение, почему ты бесстрастен,
не даешь о себе знать?

В ряде стихотворений поэт призывает курдских крестьян к борьбе против эксплуататоров, за захват земли у богатых и завоевание своих прав. В этих стихотворениях Джагархун связывает борьбу курдских крестьян с борьбой пролетариата, которому поэт отводит ведущую роль организатора борьбы народных масс, силой своего творчества убеждает народ в правоте его борьбы, призывает к уничтожению внешних и внутренних эксплуататоров.

Поэт обвиняет курдских феодалов, которые, сотрудничая с реакционными турецкими правителями, не раз подавляли курдское национально-освободительное движение, стирая с лица земли мирные курдские города и села, убивая детей, женщин и стариков. Обращаясь к продажным духовным сановникам, Джагархун говорит:

Не видели вы консула, турецкого консула,
Да! Сделал он вам подарки, одел на вас халат,
Протянул он вам руку, ту грязную руку,
Руку, беспощадно орудовавшую дубинкой,
Руку, которая убила сотни подобных Шейх Сеиду,
Мудрых, богатых, героев и отважных,
Руку, обагренную кровью курдов,
Как вы могли пожать ему руку, эй, слепой проводник!

Джагархун раскрывает правду капиталистического мира, разоблачая его как строй, эксплуатирующий труд человека, предвидя его неминуемую гибель.

Одной из характерных черт творчества Джагархуна является то, что он чрезвычайно быстро, с революционным задором откликается на каждое значительное событие политической жизни, преломляя его сквозь призму своего поэтического сознания. Так, в поэзии Джагархуна идеи освободительной борьбы курдов получили должное раскрытие и поэтическое воплощение. На поэзию Джагархуна оказали сильное влияние огромные исторические и политические перемены, происшедшие во всем мире после второй мировой войны: политическая обстановка, царившая во всем Курдистане в 1943—1945 годах, после подавления национально-освободительного движения курдов в Ираке под руководством Мустафы Барзани и кровавого свержения Курдской Демократической республики в Иране.

Являясь народным поэтом Курдистана, Джагархун считает своей обязанностью и гражданским долгом рассказать народу о бурных днях борьбы его прошлого («История покойного Шейх Саида», «Памяти Кази Мухаммеда», «Шахнаме Мучеников», «История курда Султана Салахеддина» и др.).

В 1947 г. 19 июня в Багдаде были повешены четыре курдских патриота: член партии ЖК капитан Мустафа Хошнав, майор Изет Абдул Азиз, капитан Хейрулла Абдул Керим и лейтенант Махмед Махмуд. Перед казнью они написали письмо-обращение к своему народу, где говорили о своей непоколебимой верности делу освобождения курдов и призывали его к борьбе за национальные права. После свершения этого чудовищного акта Джагархун написал стихотворение «Прославленный герой Хошнав», посвятив его курдской прогрессивной молодежи, призывая ее к беспощадной борьбе против врага.

Джагархун самым энергичным образом протестует

против тех агрессивных пактов, которые заключены между некоторыми ближне—и средневосточными странами, с одной стороны, и западноевропейскими—с другой («Атлантический пакт», «Турецко-пакистанский договор»). Поэт показывает, что эти договоры, кроме агрессивных целей, преследуют цель закабаления народов стран, заключивших их.

Джагархун гневно осуждал братоубийственную войну в Корее и призывал молодежь мира не идти воевать в Корею, не служить черному делу империализма («Не идите на войну в Корею»).

Джагархун является неутомимым борцом за мир и дружбу между народами, и эта тема красной нитью проходит через все его творчество («Товарищу Полю Робсону»).

Гражданской поэзии Джагархуна присущ пролетарский интернационализм. Поэт воспевает солидарность курдского народа со всеми угнетенными и борющимися народами, а также с народами, ставшими на путь национальной независимости и единства («Дйан-Бйан-Фу», «Фестиваль в Берлине», «Парни-демократы, девушки-демократки»). Поэт призывает всех:

> Объединитесь все, бедные и мудрецы,
> Рвите оковы, цепи, кандалы.

Джагархун—искренний друг Советского Союза. В поддержке Советского Союза он видит одну из веских предпосылок освобождения всех угнетенных и порабощенных народов мира. Поэт с восхищением говорит о Советском Союзе, о его мощной силе, противостоящей силам реакции и войны. Языком поэзии Джагархун выражает симпатию всех прогрессивных людей мира, восхищение трудящихся всей земли успехами Советского

Союза. Обращаясь к нашей стране, впервые в мире положившей конец эксплуатации человека человеком, Джагархун пишет:

> В мире ты одна,
> Ты не имеешь равных себе,
> Не твоими стрелами изранен,
> А в тоске по тебе я страдаю.
> Твой свет переходит границы.
> Есть ли в мире кто-нибудь
> Из мусульман, из франков, из езидов, из алави,
> Который каждый месяц и каждый год
> Не клонил бы головы перед тобой?
> Слава о тебе прошла по миру,
> Пусть твоим светом пробуждается мир,
> Пусть твоими лучами он будет озарен.

Джагархун служит и помогает освободительной борьбе курдского народа не только своей поэзией. Он—пламенный оратор, общественный деятель. Поэт не раз выступал с речами перед крестьянами на многолюдных митингах и собраниях, организованных в глухих уголках страны.

В 1949 г. Джагархун был избран представителем от Джезире в Национальный комитет сторонников мира в Сирии. В 1954 г. в предвыборные дни от избирателей Камышлы кандидатура Джагархуна была выдвинута в парламент. Коммунистическая партия Сирии и Ливана на страницах газеты «Ас Сарха» часто писала о подлинном борце и народном поэте Джагархуне, высоко оценивая его деятельность во имя прогресса.

Гражданская поэзия Джагархуна и его общественная деятельность еще раз подтверждают, что поэт тесно связан с жизнью и интересами своего народа, всего

прогрессивного человечества. Продолжая лучшие традиции поэзии курдских поэтов Маулави, Хаджи Кадыр Коя, Салима, Шейх Реза Талабани и др., Джагархун в своих стихах отображает многообразные и яркие явления курдской действительности. Пламенной поэзией призывая народ к непримиримой борьбе с врагами народных масс за завоевание национальных прав, Джагархун, вместе с тем, призывает к нерушимой дружбе рабочих и крестьян, видя залог успеха в их единстве и борьбе.

Широкий тематический охват, глубоко интернациональное содержание и мастерство стихосложения поэзии Джагархуна делает его творчество достоянием не только курдского народа, но и всех прогрессивных сил.

THE CIVIC POETRY OF JAGARKHOUN

(S u m m a r y)

Jagarkhoun is an outstanding poet of modern Kurdish literature abroad. His poetry is expressive of the thoughts and aspirations of the Kurdish people at large and is basically democratic and international in nature.

Jagarkhoun's real name is Shekhmoos. He was born in 1903 in the village of Khassar, near Mardin (Turkey), in the family of poor peasants. In 1914, during World War I, the eleven year old boy left his native village, together with many Kurdish families, for southern Kurdistan. Despite endless wanderings and poverty, the thought of getting education becomes an obsession for the future poet.

After learning „Sharyat„ with clergymen, Jagarkhoun becomes an ecclesiastical preacher (feqî). During his tours of Kurdish villages, where he preached Islam, Jagarkhoun becomes a witness of the outrage and fraud of the clergy, their betrayal of the cause of the people, and he turns from an adherent of Islam into a bitter enemy of religion.

Exposure of the Kurdish clergy and the struggle against it are given priority in the creative endeavours of the poet. In such poems as „Don't Kiss the Sheik's Hand", „The Enemy of the People", „My Begs, Give up Servility", „Visiting the Turkish Consulate Is a Crime, my Beg" and others, the poet lays open, with great mastery, the brazen face of the sheiks and corrupt Kurdish begs and agas, who are not only the exploiters of the working men,

their social enemies, but also the traitors of their national interests, being in the service of foreign monopolists.

The poet's wanderings about Kurdistan in his youth, World War I, the national-liberation movement of the Kurds in the 20ies, that had gripped the whole of Kurdistan, markedly affected Jagarkhoun's outlook and poetry.

The poet admired the uprising of Sheik Said in Turkey in 1925. Yet his inspiration of the people's struggle against foreign enemies and oppressors was short-lived. The popular uprising was soon brutally quelled. The poet perceived in this most inhuman act—the bloody crimes, the execution of peaceful inhabitants, the destruction of Kurdish villages—the conspiracy of Kurdish feudals and clergy with foreign enemies versus the Kurdish people. He realised at the same time the tremendous inner force of the people that was indeed hard to subdue. Jagarkhoun swore to serve the cause of his people, its liberation and happiness to his last breath. Ever since he chose a new name—JAGARKHOUN, the translation of which is „A bloodswelled heart".

The main item in Jagarkhoun's poetical writings is the Mother Country. He sings most poetically the beauty of Kurdistan, that is pictured in his works in the form of a bride whose beauty defies description. It was for this beauty's sake that many young people laid their heads („The Lay of the Fatherland", „O, Fatherland", „Mother Country, Thy Woe is Intense", „The Kurdistan of the Kurds", „The Defender of the Fatherland" etc.). Jagarkhoun points out with deep sorrow that it is now over two hundred years that the Kurds are deprived of the chance of enjoying the beauties of their own country, because the gunshots, the wails of the executed and the wounded who are waging a heroic struggle for the liberation of Kurdistan, are attaining the sky. That is why the bride—Kurdistan—is powerless and wrapped in mourning. The poet hopes that the time will soon come when she will change her mourning veil for the headkerchief—the symbol of glorious march.

To Jagarkhoun Kurdistan is not an abstract notion. She exists as the fatherland of the Kurdish people. The poet regards his primary duty the description of the condition of his native people. And he discharges this duty with exclusive mastery, depicting the life, customs, thoughts and aspirations in real colour. He shows metaphorically the way the rich exploit the peasants, reap and appropriate the fruits of the poor which results in the pauper and hungry state for the creators of material welfare.

In his poem „The Crane with Broken Wing" Jagarkhoun draws a comparison between the lot of the Kurds and that of the crane, whose own nest is torn down. This symbolic figure achieves concrete results when the poet depicts the abject poverty of the Kurds in their native Kurdistan where the din of dashing enemy planes and the thunder of artillery shells are heard, while the scene is dotted with a thick forest of gallows on which Kurdish patriots are hanged.

However, Jagarkhoun is not an indifferent describer of the poor conditions of the public at large. With revolutionary pathos the poet reminds the people of its power, predicting its forthcoming liberation from the fetters of oppressors. („Hey, Kurd, Wake up from Your Slumber!", „Hey, Kurd, Who Are You?", „How Glorious You Are, Hey, Kurd!" and so on).

Jagarkhoun's poetry acquires greater force when he calls on the working men to rise up against internal and external enemies.

The poet censures the Kurdish feudals who, in collaboration with the reactionary Turkish rulers, have more than once crushed the Kurdish national-liberation movement, obliterating peaceful Kurdish cities and villages, killing children, women and old men.

Jagarkhoun lays bare the truth about the capitalist world, exposing its exploitative nature and anticipating its inevitable downfall.

One of the principal features in Jagarkhoun's works is the fact that with revolutionary fervour he instantly responds to every major event in political life, viewing it from the angle of his poetic consciousness. Thus, the ideas of liberation struggle of the Kurds have been adequately reflected and poetically interpreted in the poems of Jagarkhoun. The cardinal historic and political changes that took place over the globe after the World War I, have exerted a profound influence on Jagarkhoun's poetry: the political conditions obtaining in all of Kurdistan following the national-liberation movement of the Kurds in Iraq in 1943—1945 under the leadership of Mustafa Barzani and the drenching in blood of the Kurdish democratic republic in Iran. Being a popular poet of Kurdistan, Jagarkhoun thinks it his debt and civil duty to tell the people of the boisterous struggle of the country's past („The Story of the Late Sheik Said", „To Kazi Mohammed's Memory", „The Shahname of Martyrs", „The Story of the Kurd Sultan Salaheddin" and others.).

On June 19, 1947, four Kurdish patriots were hanged in Bagdad: Captain Mustafa Hoshnav, member of the Party „Life of Kurdistan", Major Izet Abdul Aziz, Captain Hairulla Abdul Kerim, and Lieutenant Mahmet Mahmud. This monstrous act resulted in a new poem of Jagarkhoun—„Glorified Hero Hoshnav", which is dedicated to the progressive Kurdish youth, calling upon the latter

for relentless struggle against the enemy. Before their execution the martyrs signed an appeal to the people in which they pledged their unwavering loyalty to the liberation cause of the Kurds and called upon the people to fight for their national rights.

Jagarkhoun voices his energetic protest against aggressive pacts that are concluded between a number of near and middle eastern countries on the one hand and west—European countries, on the other („NATO", „Turkish—Pakistani Treaty").

Jagarkhoun wrathfully denounced the fratricidal war in Korea and called upon the youth of the world to refrain from going to Korea to fight and serve thereby the dark cause of imperialism („Do not Go to Fight in Korea"). The poet points out that in addition to aggressive aims those treaties pursue the goal of enslaving the peoples of the countries that have concluded them. Jagarkhoun is an untiring partisan of peace and friendship among the nations and this theme runs out all through his wiritings („To Comrade Paul Robeson").

The civic poetry of Jagarkhoun is endowed with the spirit of internationalism. The poet glorifies the Kurdish people's solidarity with all the oppressed and struggling peoples, and also with those who have set their foot on the road to national independence and unity („Dien Bien Fu;, „The Festival in Berlin;, „Boys-democrats, Girls-democrats").

Jagarkhoun is a true friend of the Soviet Union. To support the Soviet Union means, in his eyes, the best premise for the liberation of all the oppressed and enslaved peoples of the world. The poet speaks in terms of admiration of the Soviet Union, of her great power that counteracts the forces of reaction and war. Through the medium of poetry Jagarkhoun expresses the good-will of

all the progressive peoples of the world, the admiration of the working men of our planet at the successes of the Soviet Union.

Jagarkhoun serves and helps the liberation struggle of his people not only by his poetry. He is an ardent orator and public figure. More than once has the poet addressed rallies of peasants sponsored in the remotest corners of the country.

In 1949 Jagarkhoun was elected a representative from Jezire to the national committee of peace supporters in Syria. During the 1954 election campaign his candidature was put forward to the parliament by the electors of the village of Kamyshly. The Communist Party of the Lebanon and Syria has often written in the columns of the „As-Sarha" about the genuine fighter and popular poet Jagarkhoun, highly appreciating his activities in behalf of progress.

The civic poetry of Jagarkhoun and his public activities confirm once again the truth that the poet is closely linked with the life and interests of his own people, and the progressive humanity, in general. Following the best traditions of the poetry of the Kurkish poets Maulavi, Haji Kadyr Koy, Selim, Sheik Resa Talabani and others, Jagarkhoun manifests with poetic accomplishment the versatile and salient features of Kurdish reality. Calling though his poetry upon the people for untiring struggle with the enemies of the public, for conquest of their national rights, Jagarkhoun urges on an unbreakable union of the toilers and the peasants, realising in their close friendship and fight the pledge for success.

Versatility of topics, profoundly international in content, and mastery of versification, make Jagarkhoun's poetry the property of not only the Kurdish people but of all the progressive forces as well.

ШЬЕРЕД ЩӘГӘРХWИНӘ БАЖАРВАНИЕ У ЛИРИКИЕ

Wəлате мьн дьготə мьн: Бьрази,
Ль нəзме гöһ бьдерə гəр дьхwази.

Щəгəрхwини, кöр'е мьн тö жь дəрдан,
Сəлаван зу жь мьн бьгһинə к'öрдан.

Бьбежə əз кəч'ьк бум, т'а кö бум пир,
Нəди мьн хwə wəки ве сале эсир.

Сəре мьн бу сьпи, п'уш у п'əлахə,
Ль жере мьн чу нинə г'əйри ахə.

Жь ч'авен мьн дьчьн сəд ав у сəд що,
Жь мьн иди дькьн газьндə зар'о.

Хəраб бунə жь мьн сəд хан у qунаг',
Нə майə бо п'əришанан дö се маг'.

Нькарьн бенə щəм мьн йəк дö р'еwи,
Дь бьн дəстада манə т'əвда сеwи.

Кöр'ен мьн п'ьр' жь хупкен хор'а п'акьн,
Бəле, пьрсе ль дапира хwə накьн.

Щьзир у Шəһрəзор у Гор у Лоран,
Һəми qизе мьньн, пире бь qöрбан.

Щьwаньн, сöрп'әри нә сәрбьльндьн,
Гәләк наз у дәлал у гәwр у р'ьндьн.

Бьч'укьн, п'ьр' шәп'альн, бәр зәwащьн,
Гәләк п'акьн, wәлак'ин бе р'әwащьн.

Жь тә һиви дькьм әй хорте к'öрди,
Тö ван хушкен щьwан, һежа нәбәрди

Жь һәрсекан тö к'ьжане дьхwази,
Тö нас наки жь бьл наве мәщази,

Qәләп, йәкти у хwин у хwәндәгайә,
Тö к'ижане бьби бо тә сәзайә.

Нә п'ьр' майә кöр'е мьн, әй Щәгәрхwин,
Һуне сәрбәст бьбьн мьзгин у мьзгин...

К'ÖРДЬСТАНЬМ К'А

Баг' у бостаньм к'а,
Ах, гöльстаньм к'а.
Дьжмьн т'әв гьртьн ах,
Ах, К'öрдьстаньм к'а.

Әм анин щьһан we,
Әм кьрьн ьнсан we,
Ле мә зу әw бәрда
Ах, К'öрдьстаньм к'а.

Гәшт у сәйраньм чун,
Һ'әйран ханьм чун,
Ч'авем ль г'öрбәт ма,
Ах, К'öрдьстаньм к'а.

Гöһ надьм е чу до,
Шәв дьчи зу те р'о
Тә жи бир накьм на, на, на,
Ах, К'öрдьстаньм к'а.

Мьн щәгәр т'әв бу хwин,
Бе хwәндьн у занин,
Бе т'ащ у бе к'әсра,
Ах, К'öрдьстаньм к'а.

ӘМ У ГӦР

Әй дәстбьраке гӧр, һун жи wәкә мә мерьн,
Ле һун гамбог'әнә, һәвале пьльнг у шерьн.

Әм у wә һәвале һәвьн, бь бәләнгази,
Әм бь р'ож дькьн ԛер'ин, һун бь шәв дькьн гази.

Әм к'ӧрд у гӧр йәкьн, йа дәстбьраке һәвьн,
Әм жи wәкә wә т'ьм ль сәр ч'ьйа дьр'әвьн.

Мә жи wәкә wә ди гәрм у сәрм у думан у т'оз,
К'и жь мә һатә кӧштьн wәкә wә ма бе доз.

Шенаһи жь хәлкер'а, жь мә зьнар у чол,
Дьжмьне wә лаwе Фәндо, дьжмьне мә лаwе Мәг'ӧл,

Дахwаза мә К'ӧрдьстанә, дахwаза wә т'ьм пәз,
Һун жи wәкә мә, һәр йәк дьбежи нә т'ӧ кәс—Әз.

Әм дәсте хwә бьдьн һәв, ль бәр дьжмьн бьбьн йәк,
Ԛәт зора мә набьн әв дьжмьн у әв сәг.

Һов у мьров жь хwәр'а дәстбьрак у һәвал,
Әм у һун бе мал манә, ләwрә бе хwалтьк у хwал.

К'ӧрд у гӧр һәр дәм дьгәр'ьн, бунә к'әләш у дьз,
Бәләнгазьн, п'ьр' шәрмә бо Әһрәман у Һьрмьз.

Гӧр бәләнгаз, гәрдәнхwар, дьлбьрин,
К'ӧрд бе ч'арә, гьшк бименьн Щәгәрхwин.

ПƏМБЬWE МƏЙƏ, ЛЕ ƏМ ТАЗИНƏ

Тə ав дьдьи əй пəмбу, бь һестьрен ч'аве хwə,
Тə хwəш дькьн, гəш дькьн, бь ван дəст у гавен хwə.

Хəбат һəми ль сəр мə, дь дəст мəда тəвр у бер,
Бь зор əм тə пек тиньн паше дьгһе хwəди зер'.

Тӧ пəмбьwe ə'рде мə, ле əм р'ут у тазинə...
Йəк жь сəди дьгьһе мə һе жи əм пе р'азинə.

Һəвqас гьранбьһайи qəдре тə əм ньзаньн.
Бе хwəндьн у гӧндинə, ләwра əм жи хьзаньн.

Əв канйен һəми зер' жь р'əх гӧнден мə тен дəр,
Зəнд у бəнден мə п'ър' хӧрт əм т'əв щотар у к'аркəр.

Дьхəбьтьн шəв у р'ож шəрмə һе жи бьрчинə,
Wəлат ль сəр наве мə, ле əм теда бе щинə...

Дəwләмəнден полп'əрəст т'ьм-т'ьм дьхwьн мале мə
Бе иман у бе wьждан əw гӧһ надьн һ'але мə.

Əw qьр'ежа дəсте мə дьхwьн ль мə напьрсьн,
Əм т'əв тази у бьрчи əw жь хwəде натьрсьн.

Ə'рден мə у авен мə ле бе фəди дьхwьн əw,
Пашдаман, бəлəнгаз т'əв бе хwəди дьхwьн əw.

Хəбата мə к'ара wан, əм рəнщбəрен дьзанə,
Бəрен р'əзан дьхwьн əw, əм пеwане р'əзанə.

Əв хwедана мьлен мə тə жи wанр'а дьки зер',
Һ'əта шьйар нəбьн т'ьм əw ль жор у əм ль жер.

Шьйар дьбьн һьн бь һьн əм бь зоре дьбьн йək,
Һьндьк майə бьшкеньн сəре аг'е, сəре бəг.

Жь бо wəр'а бьменьн əвqас гӧнд у дəг'л у ав,
Қəс нькари хьлас би, бь готьн у лавəлав.

Дьве һьньк дьжwари дь ве р'еда бьбеньн,
Гіани əм чь бьченьн, əме wи зу һьленьн.

Һəвален мə ль һəр дəр, жь хwə гəлəк дан кӧштьн,
Һ'əта ах у ав у мал һəми жь бо хwə һьштьн.

Дь ве р'еда əм р'абьн wəкə шер у wəкə мер,
Əв пəмбу у əв гəньм жь бо wəр'а дьбьн зер'.

Гӧнден мə жи хwəш дьбьн, дьбьн qəср у р'онаһи,
Хwəндəгəһ у синəма, һəми ав у шинаһи...

Əв һасьн у тəрəктор т'əвда дьбьн мале мə,
Иди набьн геж у кор п'ър' хwəш дьби һ'але мə.

Бь сəрбəсти, дьлхwəши бькьн к'ар у баре хwə,
Мер у жьн у к'əч у кӧр' р'угəш һəр'ьн к'аре хwə.

Нә һестър у нә гъри, нә кӧштън у нә т'алан.
Wәкә хушк у бъра бън, дәwләмәнд у хwәндәван.

Дъ нав мәда нәменън нә аг'а у нә жи бәг,
Дәсте хwә әм бъдън һәв дъ һәр тъшти бъбън йәк.

Бъ чәпьк у лиландън, бъ дәвк'ән у хwәдити,
Һ'әми бежън бъ һәвр'а,—Бъжи! Бъжи! Йәкити.

Р'ОНАҺИ ЛЬ ПӘЙ ТАРИЙӘ

Чәнд саләкӧ әм һәр wәһә бъндәсте нәйарън,
Бе р'умәт у пьштън,
Wәк коләль чола у ль сәр сеп'и у даран,
Әм һатънә кӧштън.
Аг'а у бәган п'әрчә кърън әв мьләте мер,
Чалак у щъwанмер.
Әм кърънә хӧламоке нәйар, майинә беч'ар,
Т'әв бесәри һьштън.
Әв шех у мәлла р'әнщбәре дьжмън бъ шәв у р'о,
Т'ьм жер'а дъ'аго.
Һәр, кәс хwәди әстол у рәф у ләшкәр у топън,
Ле е мә бъ хьштън.
Зор у сьтәма ве тәбәqе әм һьштънә кавьл,
Бе хwәндьн у щаһьл.
Ле һе жи ль сәр мә бъ хwә әw кӧнд у qър'акьн,
Т'ьм гази у qьштън.
Зәнгинә wәлате мә, һәми кани у зер'ън,
Әм т'әв wәки шерън.
Р'әнгинә һәми дәшт у ч'ийа ав у гийанә,
Т'әв баг' у бъһьштън.
Һәрчәнди бәре әм жи хwәди нав у нишан бун,
Ле иро нәзан бун.

Һәрчәнди бәре әм бь xwә гәрнас у ә'гит бун,
Ле иро нә тьштьн.
Әй хорте щьwанмер, бәсә бе федәйә әв р'әв,
Дәст xwә бьдьн һәв,
Р'онаһи ль пәй тарийә, т'ьм р'ожә ль пәй шәв,
Әм найенә кӧштьн.

Т'А К'ӘНГИ ӘМЕ Қ'АРКӘР У ЩОТҚ'АРЕ БӘГА БЬН

Әв р'әнгә бьрати мә нәве гәр т'ьми wа бьн,
Һәвсар мә гьредайи бь кӧртане к'әра бьн,
Әw бәгләр у аг'а у әме жар у гәда бьн,
Әw р'әнщбәре дьжмьн у әме р'әнщбәре wа бьн,
Әй к'аркәр у щотк'ар бәсә, дәм һатийә р'абьн.

Т'а к'әнги әме к'аркәре аг'а у бәга бьн,
Т'а к'әнги әме һәстьйе бәр льнге сәга бьн.

Т'а к'әнги әме колә у р'ьсwа у әбид бьн,
Бьн дәсте мьровен wәки Бәйар у Сәид бьн,
Т'а к'әнги ль синора wәки бьрщ у к'ьлид бьн,
Т'а к'әнги жь һәвр'а һәми мерхас у ә'гит бьн,
Әй к'аркәр у щотк'ар бәсә, дәм һатьйә, р'абьн.

Т'а к'әнги әме к'аркәре аг'а у бәга бьн,
Т'а к'әнги әме һәстьйе бәр льнге сәга бьн.

Чаwа кӧ дьзаньм тӧ т'ьми шәр'кәр у мери,
Дәнг дайә дь шәрqе, дә бь xwә ферьс у шери,
Иро тӧ чьма wәр бь wә тьрсок у нәwери,
П'әрда гьдьйа сәр xwә вәда, да xwә вәшери,
Әй к'аркәр у щотк'ар бәсә, дәм һатьйә, р'абьн.

Т'а к'әнги әме к'аркәре аг'а у бәга бьн,
Т'а к'әнги әме һәстьйе бәр льнге сәга бьн.

П'эрда гьдьйа щарәке хwәш р'акә, ћьланә,
Ч'аве хwә вәкә, гöћ бьдә ћәwар у qир'инә,
Льнге т'әрәсан зу тö жь аха хwә дәринә,
Иди тö мәтьрс, ћәмдәме щәббаре тә Чинә,
Әй к'аркәр у щотк'ар бәсә, дәм ћатьйә, р'абьн.

Т'а к'әнги әме к'аркәре аг'а у бәга бьн,
Т'а к'әнги әме ћәстьйе бәр льнге сәга бьн.

П'ьр' шәрмә, кö әм дәћ сәри мьлйоне ньфусьн,
П'ьр' шәрмә кö әм абьде динар у фьлосьн,
П'ьр' шәрмә, кö әм бьрчи у бе мад у мьрусьн,
Ћ'әйфә жь мәр'а, ћәмдәм у ћәмхаке урусьн,
Әй к'аркәр у щотк'ар бәсә, дәм ћатьйә, р'абьн,

Т'а к'әнги әме к'аркәре аг'а у бәга бьн,
Т'а к'әнги әме ћәстьйе бәр льнге сәга бьн.

Т'а к'әнги дь зинданеда ббьн ћ'әбси у гьрти,
Дара ль сәр льнге мәхьн бәгчи у шьрти,
Т'а к'әнги бьхöн әв бәг у аг'а мә бь хöрти,
Т'а к'әнги әме дәй ль wәкьн ћәр wә бь сьрти,
Әй к'аркәр у щотк'ар бәсә, дәм ћатьйә, р'абьн,

Т'а к'әнги әме к'аркәре аг'а у бәга бьн,
Т'а к'әнги әме ћәстьйе бәр льнге сәга бьн.

МЕРАНӘ Р'АБЬН ХОРТЕН Қ'ÖРДЬСТАН

Соргöл жь баг'е щьwаньм wәшин,
Бьлбьл ль шахе öмрәм дькьн шин,
Ћестьр жь ч'авем хöшин у мәшин.

Меранә р'абьн, хортен Қ'öрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.

Чәнди бьльндьм сәре мьн сарә,
Щобар жь ч'авем хwәш тенә харә,
Сиһ салә дәнг у qир' у ћәwарә.

Меранә р'абьн, хортен Қ'öрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан,

Ахин wәлатем заньм гö оизи
Чь бькьм ко дьжмьн бь тә дьлизи,
Qер'ин дькьм әз кәс набьћизи.

Намусә р'абьн, хортен Қ'öрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.

Заньм тö р'ьнди хwәш у щьwани,
Р'öстәм тö хwәсти жь бо мә ани,
Дьжмьн жь дәсте мә бь зор дәрани.

Намусә р'абьн, хортен Қ'öрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.

Чьqас дәлальм, п'ор'ьм жь зер'ә,
Бәле, wә хwәстьм ньзам жь к'ер'а,
Р'ови р'әвандьм жь дәсте шерә.

Намусә р'абьн, хортен К'ӧрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.

Дьжмьн жь бәр тә дәсте мә дьгри,
Һьмбез дьки хwәш, т'ьфу тӧ бьмри,
Намус нә майә, бь чь тӧ дьгри.

Намусә р'абьн, хортен К'ӧрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.

Сонда мә шах у кӧлаһе Р'ӧстәм,
Йан әм тә бьгрьн, йан т'әв бьчьн әм,
Жь сәр хwә р'акьн дәрд у кӧл у хәм.

Намусә р'абьн, хортен К'ӧрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у боста

К'ур-к'ур мәналә әм т'әв бьрьштьн,
Qӧрбан мәтьрсә ва әм гьһьштьн,
Йан де тә бьгрьн, йан бенә кӧштьн.

Намусә р'абьн, хортен К'ӧрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.

Сонда мә хwина Сәид у Qази,
Һ'этта бь зоре тӧ мьн нәхwази,
Әз де бьнальм һәwар у гази.

Намусә р'абьн, хортен К'ӧрдьстан
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.

Әгәр бь хӧрти һун мьн бьхwазьн,
Ль wә бьп'ечьм зәндеп бь базьн,
Дьлхош у бе хәм ль сәр мьн р'азьн.

Меранә р'абьн, хортен К'ӧрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.

Дьжмьн сьwарә, ле бе чәләw те,
Иди жь шәрма нәма мә хәw те,
Сәре wи нәшке, qима мә нәw те.

Меранә рабьн, хортен К'ӧрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.

Жь бир нә чуйә ль сәр тә дьгрин,
Әв бу дӧсәд сал әм жар у хәмгин,
Дәрде тә кӧштьн һ'әзар Щәгәрхwин

Намусә р'абьн, хортен К'ӧрдьстан,
Дьжмьн т'әв гьртьн әв баг' у бостан.

ҺƏЙ QƏҺРƏМАН МЬЛƏТЕ К'ÖРД

Һəй qəһрəман мьлəте к'öрд шəрмə тö р'ази,
Мəйдан бьди дьжмьн у ль qада тə бьбəзи,
Һəр чар т'əрəфан щигəһе т'əһqир у тьнази,
Гəр һəq тö нəхwази к'ийе һəqе тə бьхwази.

Һ'əйфə, тö кöр'е Р'öстəм у Гöһдəрз у Сьлаһ'и,
Иро тö дь гöнде бəг у аг'ада фəлаһ'и.

Шəрм у əсəфə, гəр тö бь заре хwə нəхwени,
Р'абори у шоп'а хwə ль т'арихе нəбени,
Бе qимəт у т'əqдир чь жь дьжмьнр'а бьчени,
Т'а к'əнги һəр у һəр бь ви р'əнги тö бьмени,

Һ'əйфə, тö кöр'е Р'öстəм у Гöһдəрз у Сьлаһ'и,
Иро тö дь гöнде бəг у аг'ада фəлаһ'и.

Дəһ сала ль сəр һəв һəми дьлжар у бь эшьн,
Сəд Хани у Һащи у Һəжар wанə ль пешьн,
Һəксəр wəко Бекəс кö мəраqа тə дьк'ешьн,
Дора хwə нəхwазьн, к'и дьзани кö ль эшьн.

Һ'əйфə, тö кöр'е Р'öстəм у Гöһдəрз у Сьлаһ'и.
Иро тö дь гöнде бəг у аг'ада фəлаһ'и.

Дəстен хwə бьдьн һəв, бьк'ьшьн шах у дьйара,
Qер'ин бькьн пьшта хwə бьдьн лат' у зьнара,
Лəк-лəк бьк'əвьн сəрһ'əд у снор у кəнара,
Лəрзин бьк'əви нав дьле хwинхwар у нəйара.

Һ'əйфə, тö кöр'е Р'öстəм у Гöһдəрз у Сьлаһ'и,
Иро тö дь гöнде бəг у аг'ада фəлаһ'и.

Шəрмə жь мəр'а һəр wəһə əм дьжмьне һəв бьн,
Бьн дəсте нəйар һəр wəһə бе готьн у дəв бьн.
Т'а к'əнге wьса гьрти у бьн тари у шəв бьн,
Т'а к'əнге шкəсти у дь нав лəшкəре р'əв бьн.

Шəрмə, тö кöр'е Р'öстəм у Гöһдəрз у Сьлаһ'и,
Иро тö дь гöнде бəг у аг'ада фəлаһ'и.

Р'ожа шəр'е һəттин у Қəрəк хош мə тö дити,
Т'арих жь мəр'а дайийə занин тö ə'гити,
Бəрмайе Мəд у Собар у кöр'е Найри у Сити,
Иро тö мəтьрс һəмдəм у һəмхаке Совети.

Шəрмə, тö кöр'е Р'öстəм у Гöһдəрз у Сьлаһ'и,
Иро тö дь гöнде бəг у аг'ада фəлаһ'и.

Һерзан бьдə дəстан тö ль сəр һəв вəwəшинə,
Qəйдан бьшькинə wəко бəндан бьqəтинə,
Əв Деwе Сьпи дьжмьнə, меранə дəринə,
Wəк Р'öстəме qəллаш бь хwə һ'əйфа хwə һьлинə.

Шəрмə, тö кöр'е Р'öстəм у Гöһдəрз у Сьлаһ'и,
Иро тö дь гöнде бəг у аг'ада фəлаһ'и.

Навдаре wəлате тə һəми мəрк'əзе щəнгə,
Һəркəс бь мə зани бь хwə к'öрд шер у пьльнгə,
Һаwир хwə т'əмашəкə, бьнер' гази у дəнгə,
Һəй, һьйə qəһрəман мьллəте к'öрд р'абə дəрəнгə.

Шəрмə, тö кöр'е Р'öстəм у Гöһдəрз у Сьлаһ'и,
Иро тö дь гöнде бəг у аг'ада фəлаһ'и.

WЭЛАТП'АРЕЗИ

Wэлатп'арези к'ок' у әсас бу,
Мьләт шьйар бу, wәлат хьлас бу,
Сәwра дәстпекьр, шәфәq хөйа бу,
Жь нувә һәр кәс дьлхош у ша бу.
Жь бо мьн мәгри бьгри бо wәт'ән,
Бь зор мә ч'ьр'айнд әв бәнд у кәпән,
Жь бо wи бьгри бь qир' у аман,
Xwә дайә көштьн әз дамә бәрдан.
Дәре дожәһе ль мә wа вә бу,
Әw зьндана тәнг ль мә фьрә бу,
Чьqас п'ьр' xwәшә әв к'еф у шади,
Wәлатп'арези, гәрдән азади.
Һестьр набарьн, наменьн бьрчи,
Сәрбәст бьгәр'ьн ль һәрдәр у щи,
Сеwи наменьн, нә дәнг, нә гьри,
Бьжи wәкәһәви, бьмри зоркәри.

СИҺ У СЕ Р'ОЖ ДЬ ЗЬНДАНЕ

Бисте нисане шәвәк тар у р'әш, п'ьр' нәxwәш, нәxwәш,
Җандрмә һатьн к'әтьн мала мә wәк дьз у к'әләш.

Әм данә бәр xwә, бьрьн зьндане, зьнданәкә тәнг,
Дар бь дәсте wан чәһр у р'у к'ьрет ч'авсор у п'әрәнг.

Дабәрьзин мә бе тьрс у бе пьрс һәми wәкә шер,
Сәр у льнген мә дьхьстьн кәwчук ле дьдан бь дер.

Ль сәр һәв дьжуи, ль сәр һәв ледан, ль сәр һәв qамчи,
Щьһе мә п'ьр' тәнг әм паздә һәвал бе щи у бьрчи.

Сәрен мә бе мрес т'әв зипьрандьн сьмбел у бьру,
Бьрьн кәһрәбе т'әв пир у зар'ок т'ьф дьһатә р'у

Диса дәһ мьров бь дар у qамчи бь бок'с у ледан,
Әм гәвьзандьн данә бәр льнган бь qир у һәлан.

Ль сәр сәрен мә т'әв чун у һатьн бьзмар у потин,
Һ'этта һатә xwар жь сәр ч'авен мә т'әв xwедан у xwин.

Әм жь һ'ьш дьчун, т'әне бе һ'ьши бь мә xwәш дьһат,
Тәнәкен аве бәри сәр мә дан, салон бу Фәрат.

Диса шьйари, диса әw ледан, әw qамчи у дар,
Әм хьрхьрандьн дь сәр qадер'а әм к'ьшандьн xwар.

Қ'әтьн сәр сәрен мә wә һов у дин гөрен дәв бь xwин,
Сәрен мә бь xwин, дәстен мә бьрин, к'ьнщен мә ч'ьр'ин.

Гәләк әм т'и бун, гәләк бьрчи бун, нә нан у нә ав,
Льдан р'ьwен мә готьнен к'ьрет һәми п'уч у хав.

Миза жандьрма ль сәр ч'авен мә т'әв дьһатә хwар.
Диса әw ледан, диса әw дьжун, әw qамчи у дар.

Шьфqа мьн а ну данә бәр мәqәс, п'арчә-п'әрчә бу,
Данә сәре мьн бь qәрф у тьназ, т'ьф дьһатә р'у.

Һ'әтта шәш р'ожан, һ'әтта дәһ р'ожан ль сәр һәв әзаб,
Ль һаwьр бажер гьртьн жьн у мер сәрасәр ьрһаб.

Жьн у кәч' у бук хьстьн фәләqе бе шәрм у фәди,
Шәрqина даран ль сәр сәрен wан кәвокен кәди.

Әм р'акьрьн жор qьжла ләшкәри щики р'әш у тәнг,
Дарен жандьрма ль сәр сәрен мә диса кьрьн щәнг.

Һьнги әм геж бун, мьн сәре хwә зу сьпардә диwар,
Әw лаше гьран ма бе һ'ьш у щан жь жор һатә хwар.

Иди жь һ'ьш чум, ньзаньм чь бу, әw ләше мьри,
Гава шьйар бум мьн ди ль һаwьр һестьр у гьри.

Нә һат бира мьн әwqас дьжwари, әw qамчи у дар,
Ләше мьн т'әвда хwедан у чьрав wьса мамә сәр.

Һеди, һеди һ'ьш һатә сәре мьн, гьртьн у ледан,
Эве ода пар әм теда гьртьн, ава әw зьндан.

Р'ож чу бәр ава жандьрма һатьн, һатьн бәр дери,
Әм т'әвда р'абун дьле мә бь тьрс ль һәв мә нери.

Әм т'әв йәка-йәк дәрхьстьн дәрвә һаwар мә ләшкәр,
Лаше мә тази әw лаше спи данинә бәр дәр.

Әм т'әв һьнгавтьн бь дар у qамчи, ахин у к'әсәр
Һәми р'әш у шин һатә горандьн р'әнге мә е зәр.

Әм qәфла паши снһ у се р'ожан бь ви к'ари ман,
Т'әһqир у дьжун дьдан р'ьwен мә мьровен нәзан.

Бо һәв дьготьн әвьн бәлшәвик, дьжмьне wәлат,
Т'ьфкьн р'ьwен wан ван р'ьwен к'ьрет п'ис у бе хәлат.

Эме чь бежьн, чь карьн бежьн бьндәсте нәйар,
Бьрайен нәзан дьжмьне мьлләт досте колэдар.

Нә суще wайә һәми ньзаньн чьнә эв готьн.
Ньзаньн ко әм wәкә мум у фьнд т'әв тенә сотьн.

Әм жь бона wан дькьн qир'ә-qир', һаwар у һадан,
Жь бо wайә эв гьртьн у зиндан, дьжун у ледан.

Әw жи wәкә мә һәми бәләнгаз, һәми п'әришан,
Жь бо нане хwә бе к'ар у бе мал һаwар у әман.

Әгәр бьбн шәр' әwе бәри мә т'әв бенә кӧштьн,
Набеньн, корьн, ль Коре һәми тенә бьрьштьн.

Бь хwине дәр бун, дәрйа у нәwал колан у шәqам,
Жь буна wәйә әм шәр' нахwазьн, дьхwазьн сәлам.

Пьшти кӧ әw чун, жь һәв мә пьрси һәмдәрд у һәвал,
Гәло эв к'инә, qәй нә суринә, хәлке Сьнегал?

На, т'әв суринә гәрчи нәзаньн мьров у пьсмам,
Жь бәр нәзани бун досте дьжмьн, дьжмьне сәлам.

Бь дәсте хwә әw дьхwазьн чәрха т'арише бьгрьн.
Бь дар у qамчи нә әw те гьртьн, нә әм жи дьмрьн.

Эв ләһийа хӧрт бьрканә, бьрканә ль һәр щи у дәр.
К'әнги хwә дьгрьн ль бәр һьлма wе әw сенщ у чәпәр.

Эв ләһийа сор, эв ләһийа хӧрт жь жорва те хар.
Сәре хwә һьлда чьйә эв ледан, эв qамчи у дар.

Дарен хwə дайньн бь кер wə найен əв дар ледан,
Qəт р'е нəмайə, һатьн дагьртьн qьжла у зьндан.

Агьре волqан бь т'ьф у п'ьфан найетə кöштьн,
Дьлеп мə ен хöрт бь дар у qамчи найен бърьштьн.

Əв дар у ледан, wək ньфт у бензин бəрдн сəр агьр,
Агьр бь бензин найе мърандьн бет'ър дьбн гöр'.

Иди шьйар бун шьван у гаван, щотк'ар у п'ала,
Щьһе wəйə бəс əрха кö дьжмьн жь бо wə к'ола.

Əм т'əв мъровьн, жь бо чь ледан əв qамчи у дар,
Əм т'əв бьранə дьжмьн жь бо мə йəкə колəдар.

Wайə ль Мьсьр у Ираq у Ордьн, Мəг'риб у Иран,
Ләшкəре дьжмьн, льнг дайə сəр мə ледан у зиндан.

Хəлкен Р'ожһьлат əм дəст бьдьн һəв дотмам у пьсмам,
Мə шəр' наве qəт, бьжи йəкити, һəр бьжи сəлам.

СƏРХWƏБУН

К'öрдно, мəрдьно, п'ър' хwəшə сəрхwəбун,
Əw дəмен тар у тəнг мə дин, вапə чун.

Дəст бьдьн һəв һəми, пеш к'əвьн əм һəми,
Да бьчьн бо wəлат, йан мърьн йан фəлат.

Р'ож ль мə һатə дəр, зу һ'ьшйар бьн жь хəw,
Əв дəма щəнг у шəр' паш к'əтьн эди һəw.

Дəст бьдьн һəв һəми, пеш к'əвьн əм һəми,
Да бьчьн бо wəлат, йан мърьн йан фəлат.

Мьн дьвен ол у бəхт, мьн дьве пешвəчун,
Мьн дьвен т'ащ у т'əхт, мьн дьве сəрхwəбун.

Дəст бьдьн һəв һəми, пеш к'əвьн əм һəми,
Да бьчьн бо wəлат, йан мърьн йан фəлат.

QÖЛЬНГЕ П'ӘР'ШЬКӘСТИ

Зьвьстан һат, п'ър' xwәшә әв зьвьстан,
Бәрфе к'ьльсанд әв ч'ьйа у зозан.

Гәһ бь кöльк те, бәрфа сьпи wәк шьрш,
У гәһ ль сәр р'әп-р'әпа баран.

Хöмин у нал-налә, сәд нәwал у сәд цо,
Гәли у бандәв, мьштьн жь мьж у моран.

Хöрмина пәза к'ови те ль бәр даран,
Xwәш qәбqәба кәwe нерә, ль сәр лат'ан.

Байе гöр' те, сәргәрмә, чәләнгә дьжмьн,
Жь бәр wи дьһәжьн wәк мьн чьлпьйе даран.

Ль жор те дәнге qöльнге п'әр'шькәсти,
Р'е wьндайә, шоп' у р'еч' ле бунә ләйлан.

Жь р'әфе xwә мәйьйә әв qöльнге бәхтр'әш,
Wәк мьн дьл бь кöл у дәрдә бе гöман.

Ньзани qьр' у сәрма һәйә әв дьлкöл,
К'анун у сьбат ле бунә wәк һәзиран.

Әв qöльнг, qöльнге wәлате мәе жор,
Лис у һелин дьжмьнан т'әв кьрьнә wеран.

Qöльнге мә wаре xwә бәрдайә нач'ар,
Нә ма кари вәгәр'и wәк мьрове беган.

Неч'ирване меркöж дәве т'ьвьнга xwә,
Дайьйә п'есира qöльнге мьн, һәй аман.

Ль жер у ль жор, ль р'аст у ль ч'әп һаwир,
Тенә qöльнге мьн бь цер'ен у һалан.

Һәре qöльнго, жь р'әфе xwә qәтьйао бәс,
Әм бь к'öва һәр'ьн, кöштьнә, йан зьндан.

Ле мәтьрсә әв фәләка xwар у т'ьм хуз,
Гәһ дьки паиз у гәһ дьки зьвьстан.

Нә т'әне дьлкöли, qöльнго у нә т'әне әз,
Вәгәр'ә Арарат у Сасун, нав к'öрдан.

Ль хортен гәрдәнгаз мәйьзенә т'әв дьлкöл,
Тази у п'ехwас, бьрчи у бе дәхл у дан.

Ль сәр wан балафьр'ен дьжмьн дьр'есьн,
Ль жер гöрминә, дәнге т'ьвьнг у топан.

Сеп'и ль К'öрдьстане ч'ьqандьнә һәрдәм,
Бь wацва даләqандьнә т'ор'ьнеп к'öрдан.

Qöльнго, ма әз чь бежьм жь мәр'а п'ър' шәрмә,
Кö әм бьр'әвьн, жь wәләте xwә е К'öрдьстан.

Тö дьлбьрин у әз щәгәрхwин, әм чь бькьн,
Нәжаде к'öрд нәзан у р'әбән у хәзан.

ӘВ ЧЬ МЬСЬЛМАНИЙӘ

Әв бьрайен мә мьсьлман дәв жь мә бәрнадьн,
Qәй р'астә әм коләнә әw жь мәр'а әсйадьн...

Һәqqе жин у һьqуqе ьнсан дьхwазьн,
Ле дәстура зьмане мә жь мәр'а qәт надьн.

Ль мәщльса әмьн наве һәр кәси дьбежьн,
Ле әм дь бира wан найен, наве мә һьлнадьн.

Һьн мә дькьн ә'рәб у һьн мә дькьн т'ьрк' у фарьс,
Ле нә р'астә, әм мьлләтәки хӧрт у әк'радьн.

Бәрмайе Мад у Собар у Найри у Һәwрьн,
Зар'ьwен Р'ӧстәм у Шергоһ у Сьлаһ' у Фәрһадьн.

Гәрнасе Һәттин у Әкка у Қәрәк у Дьмйатьн,
Мерхасе Чалдеран у Сордаш у Мәһабадьн.

Бьрайен мә хwә һ'әсаб дькьн азад у әм коләә,
Т'а сәрмайәдар һәнә, нә әw азадьн у нә әм азадьн.

Сәрмайәдар, шәр'хwаз, ьстьмар, коләдар,
Әм бәрхе бәр к'ере у әw бь хwә щәлладьн.

Әм шәр' нәхwазьн һаштихwаз у азадип'әрәст,
Дьве дәст у льнге хwә бь һәвр'а әм р'адьн.

Р'ЕЧ'А МӘ Р'АСТӘ

Р'еч'а мә дайә сәр, р'астә, мә бежьн һун шашьн,
Бәле дьжwарә, бь р'ел, бь кәләм, бь шахур у к'ашьн.

Сущ-суще сьйасәт, дьйанәт, дәм у р'аст һатьн,
Ль һаwир, ледан у щәнг у т'аланә, диса әм башьн.

Дь аше дьжмьнда һәб-һәб әм тенә һердьн, мьлләт,
Ле гава әм сәре хwә р'акьн, әw һәбьн әм ашьн.

Тәвр у дас бь дәсте мә, т'әв р'әнщбәр у к'аркәр, хорт,
Мьровен Сәмәндов у Гӧһдәрз у Р'ӧстәме qәллашьн.

Нандар, дьлован, г'әрибдост, qәһрәман к'ӧрд,
Шайане т'әqдир у шайәсте, пәсн у форт у шабашьн.

Дьжмьне коләдар, һәвалбәнде һаштип'әрәс, демӧqрат,
Әм к'ӧрден азадихwазьн, бь шәрф у бе машьн.

Тьроман, Чорчьл т'ьвьнга хwә дань бәр ч'аван,
Т'ьвьнг бь дәсте коләдар, ле к'аркәр т'әне манашьн.

ШАМ ШӘКЬРӘ WӘЛАТ ШЕРИНТЬРӘ

Wәлате мьн тьwи бука щьһани,
һәми баг' у бьһьшт у мерг у кани,

Шәл'ал у шәнг у шох у наз у гәwри,
Гәләк шерин у р'ьнд у п'ьр' щьwани.

Сәри т'аща Сьлаһеддине к'ӧрди,
Ә'ни р'ожә дь бьрща асьмани,

Дӧ бьрһен тә кәване Р'ӧстәме Зал,
Дӧ зӧлфен тә жь тирен qәһрәмани.

Р'ьwе тә агьре Зәрдәшт у Мәздьк,
Жь тә һестьр шәраба Қамирани,

Дӧ ч'авен тә wәки дәрйайе һӧрмьз,
Кәлу әлмасә каре Муш у Wани.

Дӧ левен тә к'ьт'еба һащи Qадьр,
Зьмане тә жь бәнда шехе Хани.

Чәна тә гӧһе Щуд у Шах у һәблер,
Qьр'ьк әйwан у т'аqа Кәсрәwани.

Дь синга тә к'ьт'еба Зәндәwьста,
Мәмьк фәрфурә теда нәqше Мани.

Дӧ дәстен тә т'ьхубен Т'ьрк' у Иран,
һәр'о щәнгә бь тирен зәрвәшани.

Жь синга тә бь жерда гәлйе Лаләш,
Зьйарәтгаһә бо мә һәр зәмани.

Бь нишан у бь нан у хwин р'ьжандьн,
Мә дәст гьрт у qәлән да у тӧ ани.

Сәр у п'а, занд у базьн т'әв бь һьннә,
һәми сорьн жь р'әнге әрг'әwани.

Бь тә әм ша нәбуи әв бу дӧ сәд сал,
Жь мә дәнге т'ьвьнга чуйә бани.

Бьра у лаw у бав у ап у пьсмам,
Ль сәр тә һәв дькӧштьн п'әһләwани.

Жь Лоран т'а бь Зазан т'әв бь хәнщәр,
Дьһатьн һәв ль мәйдане бәрани.

Бь т'алан у бь кӧштьн, һәм бь сотьн,
Мә коне шә'р ль сәр синга тә дани.

Әмир у бәгләр у п'аша у аг'а,
Кьрьн wеран сәра у бьрщ у хани.

Ль алики тә дәнг у щәнг у һәлан
Ль алики сәдайе г'әwсе Сани,

һәми буйә мьрид у шех у софи,
Бьһьшти нә чькьн нав у ньшани.

Ль ахӧр р'адьзьн ле шех дьчи жор,
Бәри нивро жь бани те гьрани.

Сәр у п'а т'әв дьки гӧлав у әмбәр,
Дьбе пурә к'әро мә тӧ чь зани?

Бь ван хапан дьхwарьн хwарьнен хwəш,
Wəки шех у мəлайен ви замани.

Дö дəрден мə һəбун дьжwар у хəддар,
Хьзани йəк, əwe ди һəр нəзани.

Wəкə шер у пьльнган əм дьчун һəв,
Пəнир р'ови жь мəйдане һьлани,

Мə əw р'ожен щьwани т'əв бь дəрдан,
Бь зивари, бəлəнгази, шьвани,

Һəре буке, п'əпуке жар у мəсте,
Ль сəр синга тə зава ман бьйани,

Гə р'əш дайə сəре хwə бəр ль сəр мə,
Ль тə р'оке дьби пироз к'ьтани,

Щəгəрхwинə кöр'е тə, һəр дьнали,
Жь бəр жана нəзани у хьзани...

Ло, ло, пьсмамо чьма дəй наки?
Сəре хwə щарəк бьльнд р'анаки.

Лəшкəре дьжмьн ль ч'йайе жорин,
Wəкə хwəшмеран жь һəв бəла наки.

Ло, ло, пьсмамо заньм хwəшмери,
Пьсмаме Р'öстəм йан Əздин Шери.

Р'ожа һалане, р'ожа ледане,
Мер у гəрнаси дотмам бь гори.

Ло, ло, пьсмамо һайа тəж тə би,
Чарока мьн р'əш ль сəре тə би.

Р'ожа ледане мер ба ль мəйдане,
Кöнтьн т'ьм һəби, р'əва тə нəби.

Дотмама тəмə, мьн ч'ав кьлдайə,
Дəрəфша К'аwə, бо тə һьлдайə.

Р'ожəк ледане, р'ожəк р'азане,
Иро ледана р'ожа к'öрдайə.

Дəнге мьн знəə, һəwар у гази,
Сəрфот у п'ехwас, бьрчи у тази.

Эрншә лехә, пьсмамо лехә,
Шәрм у фәһетә иро тӧ р'ази.

Шале хәрзани р'абә ль хwәкә,
Ль пьшта хwә гьредә р'әхт у фишәкә.

Пьсмаме мьни, дотмама тәмә,
Мьж тәр'а кьлданә ч'авен бәкләкә.

ЭВИН ІАРЕ WӘЛАТЬМ

Жь бона һәр кәсәк йарәк һәйә, е мьн wәлат йарә,
Бәле, чь бькьм дь дәсте дьжмьне хwинхwар у хәддарә.

Чьqас пәсне гьран бежьм нькарьм әз бьдьм зании,
Чәләнг у назьк у шәнг у шәп'ал у шох у щәббарә.

Һ'әзар wәк мьн дь ве р'еда бь ван дәрд у кӧлан кӧшты,
Т'ьльсма сәр дәве гәнща, дь синга мьнда р'әш марә.

Чь зани qимәте ве, шәнгәшохе дьжмьне бебәхт,
Нә wәк мьн дьл бь топ у аwьре йаре бьриндарә.

Әгәр чәндан бь дәст дьжмьн бәле йара мьнә шерин,
Бь наве wе бьльнд бумә гьһам гәрдуне сәййарә.

Бь wан левен шәкәрбарин бь мьн да соз у пәйманәк,
Жь мьн певә кӧ дьл нади кәси әw йарә бе ч'арә.

Әвә соза мә жи пер'а, кӧ дьл һәр дәм бьдьм дәста,
Нәтьрсьм әз жь зьндан у жь ледан у бән у дарә.

Ль сәр һәр кавли р'уньм, бькьм qер'ин һ'әта һәр кәс,
Жь тамара хәwе р'абьн бьбьн һозан у һ'ьшйарә.

Дь бьн льнге хwәда дәйньн сәре дьжмьн wәки дуп'ьшк,
Ль бәр позе хwә дәйньн wе гӧла ну п'ьшкьви харә.

Дь говәнда мәда һәр кәс бь дьлшади бькьн дилаъ,
Ль шуна һестьрен ч'аван хөшин бен шо у шобарә.

Әва соза мьн у дилбәр әгәр бьмьрьм дь ве ҝ'еда,
Жь ве дьнйа хwәш у шерин Щәгәрхwин жи иәбе п'арә.

Р'ӘWША WӘЛЕТ

Дәсте йар бь дәстьм, чь сәрхwәш у мостьм,
Дь сәр мәр'а шахьн, дь бьн мәр'а авә.

Шәһьншаһе дьнйа т'аща зер'ин да сәр,
Р'әwша лат' у катан хәмла зәр у тавә.

К'әск у зәр у шини ль мә тәвли һәв бун,
Пет у пелев жине дагьртьн әw навә.

Әм манә мәстанә, һаwир гөльстанә,
Ҝәв баг' у бустанә, ль мә дькьн навә.

Ҝаве әз у йарьн һаwир мә зәннарьн,
Аwьр хwәш дьборьн жь wан бәләк шавә.

Бь ләнщ у наздари шәкьр жь к'ән бари,
Бьскен р'әш у тари бунә бәнд у давә.

Лев мә бьр сәр лева синг бахчә е сева,
Хwәди мә дахевә бе тьрс к'әтьм навә.

Дь һавьр мә соргөл к'әск у шин у сөнбьл,
Дь сәр мәр'а бьлбьл qир у лавә-лавә,

Мә йар кьр һәмбез дар у бәр у п'арез,
Ль говәнде бун р'ез бунә бук у завә.

НИР-У ӘМБУР БӘТАЛЬН

Вайә бу бөһар щотарен дәлал,
Нир у әмбур т'әв бәтальн ль' мал.

Зөлма аг'а у бәган хөйа бу,
Бәре мә дьгот, тә дьго, һа, һәвал.

Һәми дәwләмәнд бунә хwәди гөнд,
К'ьнщен тә р'ьзин, п'инә у qәрп'ал.

Чь жи надьн тә, бәрдан тә жь гөнд,
Һәр бьбә п'арсәк йан бьбә бәqqал.

Пьсмаме Гөһдәрз ч'арә нәмайә,
Дәсте хwә р'акә wәк шери у шоп'ал.

Ма кәс бь лав-лав дьгһе доза хwә.
Һәqqе майә т'ьм хәбат у нидал.

Дь ве р'еда бәс нә һун т'әнена,
Һәвалбәндпен wә к'аркәр у өммал.

Ль һәмбәр дьжмьн һәми бьбьн йәк,
Пьшта хwә бдьн ч'ьйайе Орал.

Әв дьктатори иди мә наве,
Һашти мә дьве, дьвен истиqлал.

Доза тә бьльнд, wәк р'ьма дереж,
Нәйен вәшартьн р'ьм qәт дь чәwал.

Хwәндьн тә дьве, хwәшн р'онаһи,
Әв жи найен дәст бе qил у бе qал.

Бәре ледан у зьндан у көштьн,
Паше хwәндьн у хwәши у к'әмал.

Гөндеп wә льбьн qәср у р'онаһи,
Баг' у тәрәктор, ава п'ьр' зәлал.

Р'адйо, тәләфон сәд хwәзи бь wә,
Р'асти әм льбен, нә хәwн у хәйал.

К'ӦРДО МАРШ

Т'əв, т'əв р'абьн, иро бу шəр',
Əв, əв р'ожа щəнг у т'əвгəр'.

Т'əвда р'абьн к'ом у лəшкəр,
Һайде к'ӧрдо, марш, марш.

Бəс, бəс, т'əвда р'абьн wəк мер,
Һəр кəс пəвр'а р'абьн wəкə шер.

Т'əвда р'абьн, дəст бь хəнчəр,
Һайде к'ӧрдо, марш, марш,

Əм, əм, т'əвда к'ӧрдьн мерхас,
Əм, əм, т'əв ə'гит у гəрнас.

Жь хəw р'абьн мир у сəрwəр,
Һайде к'ӧрдо, марш, марш,

Пəк, пəк, вайə дьжмьн те, те,
Һəк, һəк, р'абьн, мерен че, че.

Һəми wəкə шер у əждəр,
Һайде к'ӧрдо, марш, марш,

Шьнг, шьнг, һун бьнер'ьн бу щəнг,
Дьнг, дьнг тьмамтика да дəнг,

Р'ьнгə-р'ьнгə топ у qӧмбəр,
Һайде к'ӧрдо, марш, марш,

Һəй, һəй, дост у дьжмьн бун йəк,
Wəй, wəй,һатьн сəр мə лəк, лəк,

Wəкə меран, əм ль һəмбəр,
Һайде к'ӧрдо, марш, марш,

Ги, ги, əм т'əв дьлбьрин бун.
К'и, к'и, əм т'əв щəгəрхwин бун.

Марша щəнге бежьн əзбəр,
Һайде к'ӧрдо, марш, марш,

ТЬРСОНӘКЕ ДЬЖМЬН

Әй мьләте мәзлуме, п'әришан у сьтәмбар,
 Бaԝәркә тӧ шери,
Чәнд салә ль сәр һәв, кӧ тә сәр даньйә бьи дар.
 Бьрчи у нә т'ери.
Дәсте тә нә аше фәләке хԝәш дьгәр'еньи,
 Һәр тьшти дьченьи,
Айа тӧ чьма ԝәр бь ԝә бе һавьл у бе зар,
 Бе дәԝләт у зер'и!..
Дәсте тәйә, ава тәйә, мьлк'е тәйә әв аı
 Һәр дәм тӧ ԝи qәр'аш,
Т'а кәнги жи, бо ве т'әбәqа меркӧж у хԝинхԝар,
 Ви аши бьгер'и.
Пьшта тә гьредайи тә әв хани у qунах,
 Дәһ махә ль сәр мах,
Чекьрнә һ'әми мьфт у бәлаш дайьнә найар,
 Сәд һ'әйфә ль жери.
Сәр ракә жь хәԝ, гәр тә дьве ко бьби гәрнас,
 Әй мьләте мерхас,
Аше тә сәре ви дьжмьне хԝинмьж у бәдк'ар,
 Нач'арә дьһери.
Тьрсонәкә дьжмьн, дьр'әви, гӧһ мәдә фортан,
 Зу дәст бьдә хортан,
Мәйдан жь тә'ра һьштьйә, баздайә ԝи нач'ар,
 Һе жи тӧ нәԝери.
Мәйдакә ль һәр дәр р'әбанан гьртьнә мәйдан,
 Т'ьм кӧштьн у ледан,

Дьжмьн дьр'әви пәй к'әтьнә к'аркәр у шотк'ар,
 К'а ңи хԝә вәшери?
Р'ожәк һәйә нач'ар жь тәр'а сәр бьтәԝени,
 Сәрсәм ԝә бьмени,
Фәрман жь тәр'а, һәр тӧ дь qада хԝәда хӧнкар,
 Хԝәш дәм дь бьԝери.

ӘМ ГОҺДӘРЗЬН

Әм Гöһдәрзьн, сәрбьльндьн, дәвч'ьр'еньн,
Wәкә Р'öстәм бьдьн дәнг.
Доза хwә әм һәр дьхwазьн, wәлате хwә,
Де әм бьгърьн һәр бь щәнг.
Хwина хwә әм де бьр'ежьн бь дьлхwәшии,
Жь бо к'öрд у К'öрдьстан.
Бь сәрбәсти wәкә Бьрһо, wәкә Сәйдо,
К'а Фәрзәндә, к'а Ьһсан?
Һ'әта сахьн, жь бирнакьн... жь бирнакьн,
Р'ожа щәнга Шех Сәид.
К'а әw мир у к'а әw п'аша, к'а әw аг'а,
К'а гәрнас у к'а ә'гит.
Топ у т'ьфьнг т'әв дьт'әqьн, әм нар'әвьн,
Синга хwә әм дьдьн бәр.
Дьжмьн р'әви, бь пашвә чу, дә бьдьнә ду,
Wәкә меран бьдьн сәр.
Гәли хорта, жеһати бьн, хwә р'апечьн,
Дь р'әхтада wәкә фил.
Да әм һәр'ьн щәнга дьжмьн, qöмандара,
Wәкә мера бькьн дил,
Бь сеп'ьйан даләqиньн, әм ль wан хьн,
Шур у хәнщәр, дар у гöрд.
Wәкә мера бьстиньн, щане дьжмьн,
Һәйф у тол у доза к'öрд.
Хwәндәгәһа әм жи чекьн да бьхwиньн,
Һәрчи к'öрдьн һур у гьр.

Да әм чекьн отматик у митралйоз у
Топ у т'ьвьнг, балафьр'...
Бь сәрбәсти ль мәйдане, әм жи р'абьн,
Wәкә Р'öстәм п'әһләwан,
Ль К'öрдьстан т'әвда йәкбьн, хорт у мер у
Шер у әщдәр, ньждәван.
Әм бькöжьн гәрд у мира п'адьшаһ у
Qöмандар у сәрләшкәр.
Т'әв wәли у qәймәqам у йузбаши у
Онбаши у т'әв нәфәр.
Саз у аwаз т'әвда лехьн бьдьнә пәй һәв.
К'әwт у ләшкәр, топ у к'öм.
Да әм бьгрьн Шарәзур у К'ерманша у
Байәзид у Әрзәром.
Әм аринә, иранинә, лаwе Р'öстәм,
Лаwе Гöһдәрз сәрбьльнд.
Ма йе к'енә, әв кәлат у әв сәра у
Бьрщ у әйwан, шар у гöнд.
Әм т'әв мерьн, сәр поланә, гöрч'ьк һәсьн.
Ле әм чь бькьн дьлбьрин.
Чәрха фәләк ч'әп гәр'айә, ах у аман,
Иро бунә щәгәрхwин.

hәр'о шере Сьлеман.
Дьчу шаре мурьстан...

Әwи шере нәйнук-кож,
Бажар ль wан дькьр дож.

Бь wан п'әнщеп хwәен т'бнд
Wеран лькьр ль wан т'бнд.

Бь ви к'ари дәхл у дан,
Жь wан дьстанд бь т'алан.

Қавьл һьштьн, шар у сук,
Қӧштьн зар у зеч' у бук,

Ль wан чаwан бу һаwар,
Ль сәр һәв бун к'ар у бар.

Нә аг'а ман, нә жи бәг.
Т'әва шора хwә кьр йәк.

Т'әвда рабун, йәки жир,
Жь бо хwәр'а кьрьн мир.

Данә һәвди соз у бәхт,
Жер'а анин т'ащ у т'әхт.

һәми чун бәр дәре wи,
Сонда wан бу ль сәре wи.

Т'әван чәпкен хwә к'ӧтан,
„Бьжи, бьжи мурьстан".

Мире wәқи Сьқәндәр,
Жь әйwане һатә дәр.

Әwи мире дьлован,
Бь сәрбәсти готә wан:

"Әз дьхwазьм зив у зер',
Да әз һәр'ьм гьльйе шер".

Зив у зер' у дьл у щан,
Дане, чу щәм Сьлеман.

Бь wан льнгеп хwәен һур,
Бәре хwә да р'ьйа дур.

Бәле, мире қӧбд у жир,
Данә щәм хwә чәнд wәзир.

Гәһ фьр'ин у гәһ мәшин,
Т'а гәһанә Фәләстин.

Хәлке бажер һур у гьр,
Т'әван к'аре хwә зу кьр.

Хwас у пәйа һәми чун,
П'ерги мире мәзьн бун.

Хwәш, хwәш һатьн готә wан,
Ль әйwане бу миван.

һәрдӧ миран шәв у р'о,
П'әвр'а кьрьн гӧфтуго,

Го: „Әй шаһе сәрбьзер',
Әз һатьмә гьльйе шер.

Гәрәк wи даләqини,
Тола мә же бьстини".

Сьлемане кесщьһу.
Пьрсәк нә xwәш дайә ру.

Го: „Әз муки дуве шер,
Надьм бь сәд һ'әзар мер".

Мир р'абу сәр льнге xwә,
Ле пәгәр'анд дәнге xwә,

Го: „Жь ньһа у щаре ди,
Бьнһер' чь те сәре wи".

Сьлеман же нә бу тьрс,
Нә кьр сәре xwә әв пьрс.

Мир ньвисн йәк фәрман,
Шанд бажаре мурьстан:

„Ль к'ö һун шер бьбиньн,
Ч'аве wи зу дәриньн".

Шере мәзьн пь'р' qәләw,
Жь эварда к'әтә хәw.

Мури р'абун wәкә мер,
К'әтьн поз у гöһе шер.

Шере сор у qьрбәләк,
Нава р'оже бу кәләк.

Һöдһöд готә Сьлеман:
„К'а әw шере дәргәван?".

Qöр'е Даwьд пе к'әни,
Һöдһöд готе: „Әз бәни,

Әw шере пь'р' һьнәрмәнд,
Иро се р'о буйә мәнд".

Мури т'әвда бунә йәк,
Qöштьн шере ч'авбәләк.

Арик'ари, йәкити,
Мури кьрьн р'усьпи.

Т'а кö к'öрд у К'öрдьстан,
Нәбьн wәкә мурьстан,

Нә бажар у нә жи гöнд,
Т'әвда набьн сәрбьльнд.

Го т'öнә бьн мер у зер',
Әме чаwа һәр'ьн шер.

Торик у шер у кәфтар,
Де мә бькьн тар у мар.

Бе йәкити әм дьжин,
Ләwрә әм бун щәгәрхwин.

Кəч'əк мьн ди щьwан у хамə бəр бəхт,
Ль wе чунə гəлəк чах у дəм у wəхт.

Мə же пьрси, жь к'ӧйə əв кəч'а р'ьнд,
К'əни у го: „Жь Лоран т'а бьчи Бəхт".

Мə го: „Əй кəч' тӧ Ҡ'ӧрдьстани, əз к'ӧрд,
К'əни го: „Нə к'ӧрди, к'а бəр у рəхт".

Сəре хwə мьн тəwандə бəр ньге wе,
Бьнер' гори дьле мьн бу һəми шəхт.

Мə кьр qер'ин: „Ҡəч'е к'а т'ащ у ала",
Гьри го: „Чьма набе к'əй у т'əхт".

Мə го: „Qизи, wə йахӧд буйə жьнби,
Го: „Əз qизьм, Щəгəрхwин зер' у зор нəхт".

Һурозə, сьба һəр кəсе бе щəм тə шьрине,
Пироз бьҡə ӧмре хwə у ӧмре мə дь жине.

Дəстан бьһ'əжинə qəдəһан хwəш бьгəр'инə,
Шира qəдəһа дəсте тə дəрмане əвине.

Сəд салə нəхwаш би əwе ко бе тə бьбени,
Де хwəш бьки нака бь к'əн у т'əвгəр' у дине.

Мьзгин жь мəр'а һатьйə, ко йар мə дьхwази,
К'аре хwə мə кьр да сьбəһе бьчьмə щьвине.

Чəнд салə жь дурва мə ль сəр нал у гьринə,
Wе дьл кəвьре һовəнада мал у гьрине.

Дəнг дайə дьле əв сьтема барьйə сəр мьн,
Һəр кəс бь мə зани, ко жь бəр к'əтьмə ньвине.

Дəрмане бьрина хwə мə зани жь һəкиман,
Мач'əк жь дӧ левен тəйə дəрмане бьрине.

Р'абум жь ньвине сьбəһе чумə щьвине,
Р'е дурə у дəрйайə к'əтьм каштə сəфине.

Һьлгьртьйə мьзгин у мə бəрдайə дəлале,
Агаһ мə нəбу дьжмьне хwинхwар дь кəмине.

Əстоле нəйаран ль мə кəшти дьшькандьн,
Дьл мə бь т'əва гōḣ нə ль ḣəwар у qир'ине.

Ала хwə мə ḣьлда ко нə шəр'хwаз у ḣəвальн,
Ḣаwир ль мə гьртьн у бь зор дабəрьзине.

Зəнщир ль мьл у гəрдəн, льнге мə гьредан,
Т'əв дəрд у хəман авитьмə зерəзэмине.

Əй баде сəба ḣəмдəме йар у нəфəса мьн,
Сəд баре c̈əлāван жь мə щарəк бьгьḣине.

Бежə, ко дь зьндане нəйар гəр бьмьрьм əз,
Зьнḣар мə бə хəмгин у ль сəр мьн мəкə шине.

Вина тə мьрандьм у эвьна тə вəжандьм,
Мəм гьртийе зьндане у дьл гьртьйе Зине.

Сунда мə сəре тə, нəфəсəк бе тə нəчуйə,
Т'а щəрг у дьле мьн ḣəми дəр бунə бь хwине.

Аwазе кəч' у дəнге кəман р'əнге хəрошн,
Шебьск у кəзи чунə сəма ḣəпри у боши.

Хöмхöм бь ч'əман к'əт у хöшин дар у бəр у п'əлк,
Сəрмəстə бьwян бадə жь дəст йаре мə ноши.

Нəзəр у п'əри т'əвда ль бəр масе щьви бун,
Баwар дькьрьн wан, кö бöḣьшт ḣəр əвə хоши.

Чьрйо мə дькьр текда мə го: „Ḣəр бьжи əв шəв!"
Qер'ин бь мə к'əт щəрг у дьлем ḣатьнə щоши.

Ḣəмбез мə кьри йар у мə лев бьрьнə ль сəр лев,
Чəпчəп дьк'öтан, йар го: „Щəгəрхwин нə ль ḣоши...".

ГӘШТ У СӘЙРАН

Мач'әк лева йарәм, хwәш мәлһәма дәрдә,
Гәләк бәхтьйарә, йар жь мәр'а мәрдә.

Синг бахчә е сева әм бь р'ож у шева,
Т'ьм дьк'әвьн нева бе дәргәһ у п'әрдә.

Дәст бь дәсте йарьн һаwир шах у дарьн,
Сәрбәст у һӧшйарьн qәт набежи бәрдә.

Ль жор шах у лат'ьн, ль жер тьрһ у к'атьн,
Әм т'әв йәк ләбатьн дь бьн мәда ә'рдә.

Һаwир рәз у шиньн, дьжмьн мә набиньн,
Ль р'у баwәшиньн бьскен сьйаһ щәрдә.

Шин у ч'әм у авьн, зьнар у бәртавьн,
Әм неч'ир у равьн ль мә дькьн щәрдә.

Әв дәм дәма жинә, рьwе qаде шинә,
Халича р'әнгинә мә хwә барда сәрдә.

Дәнге ав у бьлбьл, р'әнге гӧл у сӧнбьл,
Дь дьл нәһьштьн кӧл, ма бе хәw у хӧрдә.

Һәми куп у дәштьн, т'әв баг' у бӧһьштьн,
Сәйрангәһ у гьштьн әв wәлате к'ӧрдә.

Бь хwә ле бьменә, бьбһизә, бьбенә,
Һьлма wи бьк'шенә әw мәлһәма дәрдә.

ƏЗ XWƏШ ДЬЗАНЬМ ВЕ СЬРЕ

Əз чумə нев бахче гӧлан заньм ко мьн бəрдайə р'е.
Гӧһдаре дəнге бьлбьлан əз хwəш дьзаньм ве сьре.

Əв р'əнг у дəнг у авудар, векр'а ль мьн хwəш кьр бьһар.
Аннə бəр ч'авен мə йар к'əтьмə хəйала демдӧре.

К'əтьмə хəйалан һур у к'ур аwьр мə аветьн ль дур.
Нака ль мьн бу шəwq у нур дьлбəр жь бьрще дайə р'е.

Дəрк'əт жь нев бьрще мəши ава ч'əма qəт на хӧши.
Соргӧл жь бəр шəрман wəши əз дамə бəр йəк аwьре.

Дəсте мə гьрти Хӧсрьwе Шерин qəде р'əш əбрьwе,
Һəйве хwə да бəр wе рьwе хwəш дак'əтьн бьһйа п'ьре.

Дəстан ишарəт данə һəв һ'əта львин əзман у дəв,
Р'оже хwə бəрда һати шəв локса мə р'уйе дьлбəре.

Шəрма рьwе мьн зу рəви мераннйа дьл т'əв щьви,
Wəк ве шəве дəст нак'əви дəстур вəда лев шəкьре.

Гəһ р'ак'əтьн, гəһ р'адьбун, һ'ьшйар дьбун, wьнда дьбу,
Гəһ əм һəбун у гəһ нəбун хwəде нəки ко р'ож һьле.

Р'абунə һ'е əм дəст бь дəст сувд у гребəндьн мə бəст,
Һе ну жь һəв хатьр мə хwəст ле ман ль сəр соза бəре.

Пьшта хwə да мьн у мəши щобəр ль ч'авен мьн мəши,
Пел дан Щəгəрхwин же к'ьши дьжwарə дəрба хəнщəре.

WƏРƏ ЙАРЕ

Wәрә йаре, һьли щаре жь нәч'аре мәкә бас,
Гӧһ бьдарә тӧ ль заре жь ньзаре мәкә бас,
Wәрә сәр ве чьл у чаре тӧ жь сесәд у һ'әзаре мәкә бас,
Тӧ жь Гӧлзаре гӧле бинә, жь харе мәкә бас,
Тӧ п'әйале бьдә йаре, жь хьсаре мәкә бас.

Тӧ к'әрәм кә wәрә бе п'әрдә, дь wәхте сәһәре,
Дӧр'е насӧфтә бьбаринә жь хwә лев шәкәре,
Бьдә т'әqрир у бәйане бь фәсаһәт хәбәре,
Дьле беч'арә жь дәрдан мәхә фькьр у к'әдәре,
Дь щьване тӧ жь бьл һале хwә йаре мәкә бас.

Нәхwашьм даг' у бьринен мә дьр'ежьн әләме,
Щәгәр у дьл һәр'ьшандьн жь мә ве рәнг сәт'әме,
Гәр нәбиньм тә шәһ у п'адишәһ у мӧһт'әшәме,
Мә дӧ сәд щәwр у щәфа тенә ль сәр дәрд у хәме,
Wәрә да дьл бьк'әwиньн qә жь аре мәкә бәс.

Мә жь бәр даг' у бьринен хwә нәһьн сәбр у һәдан,
Wәрә дилбәр жь бьрине мә бькә бас у бәйан,
Тӧ бь дәсте хwә е назьк бьдә бәр даг' у к'әйан,
Мәбе әй дьл тӧ чьма wәр дьки һәр зар у әман,
Тӧ дьзани сәбәбе щан жь мәщаре мәкә бас.

Ә'ләм у дәрд у кӧлан кӧптьмә әй зер'к'әмәре,
Ко бь дәсте хwә тә гьрти щәләwа р'әшqәмәре,
Әй шаһе баг'е әвине назьке мьтәбәре,
Дьл жь wе чахе дьнали у дьк'еши к'әсәре,
Мә ль мәйдане бьхwазә у жь qаре мәкә бас.

Гало дилбәр тӧ ньзани, жь хwәде нинә рәwа?
Ко дьк'еши тӧ бь дәсте хwә ль дьл даг' у к'әwа,
Жь әвина тә һәр'ьштьм сәр у п'а бадиһәwа,
К'әтмә бәнда сәрмьйана сӧрширин у бәдәwа,
Тә Щәгәрхwин wәки Дара кьр, жь Даре мәкә бас.

Әв сәге кӧ мьн бь нане хо хwәди кьр, һарә әw,
Тәрбьйр ван р'әнг сәгана заньбә дьжwарә әw.

Ч'ав ль дәсте һәр мьровә п'е бь п'е те бәрбь нан,
Дульвинә, сәрнәхwинә һәр дәма бе ч'арә әw.

Ле дәма кӧ т'ер дьхwи, qәнщи жь wи дьчи,
Дьжмьне һәр кәси дьби, чунки сәге бәдк'арә әw.

Ханәдан у дәwләмәндә әw ко хwинә мә дьхwи,
Дәwләта wи т'әв хәбата дәсте к'ар у сарә әw.

Әв сәрә у хан у мане теда нә т'әв ен мәнә,
Дьжмьне нанкорә һәр дәм, һәмдәме нәйарә әw.

Дәсте к'аркәр wа ль сәр чәрха дирәксонан чьри,
Дәwләмәнд һәр шәв дь гәл саз у кәч'ан мәйхwарә әw.

Заньбә әй дәwләмәнд жина сәге һар чьл шәвә,
Кӧштйе дәсте шьван у к'аркәр у щотарә әw.

Нә т'әне иро Щәгәрхwин, ле һәми кәс бун шьйар,
Дас у чакуч wа бь дәстьн гази у һаwарә әw.

Тира тә ль дьл дайә жь зьлфе мәqәси,
Даг'а кӧ дь мьл дайә жь зьлфе мәqәси.

Мьн щан у щәгәр тек һольйан, бадиһәwа,
Дьл кӧштьйе тира сәре зьлфе мәqәси.

Дәрд у әләм щәwр у щәфайа ко мә ди,
Пеквә жь мәрәqа сәре зьлфе мәqәси.

Әв ә'мре ә'зизи ко һәми чу бь щәфа,
Текдә жь фьраqа сәре зьлфе мәqәси.

Щарәк тӧ гӧлаве бьр'әшинә сәре бьска,
Дәшта Хәтәне хwәшкә, бь зьлфе мәqәси.

Лак'ьн тӧ ль сәр дем у һьнара вәкә диса,
Та-та бькә бьск у сәре зьлфе мәqәси.

Wьда мәкә, зьлфа мәхә бьн шар у шәдә,
Чин-чин бькә щарәк сәре зьлфе мәqәси.

Щарәк бь Щәгәрхwин зу бьдә wе лев у чәне,
Т'екәлкә тӧ сәмбела бь зьлфе мәqәси.

ШӘҚӘРЛЕВЕ

Әз ль һәмбәр, дост ль һәмбәр,
Аwьр вәдан дьл бу дӧ кәр.

Шифрә бь wан, бьрһен хwә дан,
П'ьр' кьр ль дьл жан у к'әдәр.

Әз ль һәмбәр доста хwә мам,
Һив бум, ль бәр р'ожа тә мам.

We назька шерин кәлам,
Да мьн бь левен хwә шәкәр.

Qәнд у шәкәр да мьн жь лев,
Да мьн жь бәг'че хwә дӧ сев.

Т'әкһа го мьн, да тә дӧ сев,
Әв баг'чә әй мӧрг'е сәһәр.

Әз чумә баг'е Гӧлизар,
Мьн же чьни щотәк һьнар.

Мьнәт жь йар әв йадьгар,
Шеран ль бәр гьртьн чәпәр.

Шер у пьльнг дан бәр чәне,
We назьке шерин к'әне.

Йани дӧ сев да мьн, т'әне,
Ле бумә бәг'чәван ль бәр.

Бум бәг'чәване wи р'әзи,
Шәһнә ль сәр мьн бун кәзи.

Мьн сорг̈ӧләк т'әкһа дьзи,
Wан дьл жь мьн гьртьн дь бәр.

Wан дьл бьрьн, чум пеши шаһ,
We хӧсрьwа зер'ин кӧлаһ,

Да бәрсьва мьн бе гӧнаһ,
Го, дьл бь гӧл һат сәр бь сәр.

Пьшти мә дьл дайе бь гӧл,
Тир данә нев мелак у дьл.

Зьнар у к'әмбәр данә мьл,
Синг бәг'чәйа т'әв сор у зәр.

Синг бәг'чәйа Иран у Фьрс,
Йан щанәта Зьнар у Хӧрс.

Әз чумә нев, бе тьрс у пьрс,
Пьшкож у т'ьлйан кьрнә шәр'.

Әw пьшкьwен зер'ин сәдәф,
Гьртьн ль синге сәф бь сәф,

Р'әнге сьпа һе Хан-шәрәф,
Гьртьн ль дор т'әхте Qәщәр.

Wәк бәхтьйан, wәк гӧрдьлан,
Мәрт'ал у шур дан сәр мьлан.

Һатьн ль бәр мьн р'ьм кьлан,
Т'алан кьрьн щан у щәгәр.

Щан у щәгәр дан бәр р'ьма,
Бьск у кәзи һатьн сәма.

Аләм жь һьш чу, кәс нә ма,
Гава кö дилбәр һатә дәр.

Әw дилбәра qамәт жь шох,
Сәд к'әйбәр у сәд тир у дох.

Бәрданә дьл сәд ах у ох,
Дьл ма бь налин у к'әсәр.

Налин жь дьл чунә фәләк,
Г'әмгин кьрьн щьн у мәләк.

Ве зальме кöштьн гәләк,
Wәк мьн Щәгәрхwин бе мәфәр.

ӘВ П'ӘРДӘ ЧЬЙӘ

Сәд т'ьф ль we п'әрдә тә бн,
Кö дайә бәр халеи дь qәр,
Дика ль пьшта п'әрдә би,
П'әйда дьки эш у к'әдәр,
П'әрде жь бәр деман һьлин,
Зу дәрк'әвә wәр ви мьлн,
Бьрһен дь р'әш, деме гöли,
Wәк р'ож у һәйван бинә дәр,
Әв сәатәк әз һатьмә,
Әз бәндә е лöт'фа тә мә,
Дьл гьртыйе зьлфа тә мә,
Һач'арә мамә бе мәфәр.
П'әрде һьлин, зöлфа шәкә,
Бьскан ль бәр деман вәкә,
Дәргәһ ль wан шеран вәкә,
Р'ом у Һ'әбәш да бенә сәр.
Щәнге бькьн Р'ом у Һ'әбәш,
Демен сьпи, бьскен дь р'әш,
Дьнйа жь бәр бьһна тә хwәш,
Дәшта Хәтән, мьлк'е т'әт'әр,
Гава мә әw гöл бин кьрьн,
Сәд кöл дь дьлда шин кьрьн,
Щан у щәгәр т'әв хwин кьрьн,
We нергьза йәкта у тәр.

Əз кəч'а к'öрд ну гьhамə, т'ьм дьхwəзьм пешвəчун.
Доз у дахwаза мə həрдəм т'ащ у ала сəрхwəбун.

Т'ьм дьве кö əм бьхwеньн да нəменьн жар у дил,
Мьн нə ма эди дьветьн əв хəйал у qал у qил.

Пацьжи к'аре мəйə, сəйдайе höндöр' həр əмьн,
Дайька Гöhдəрз у Р'öстəм к'öрд п'əрəстьн дьлг'əмьн.

Əз жь хəw р'абумə сəрхwə, əв дəма к'ар у хəбат,
Т'ьм ль сəр ола Щəгəрхwин щанфидамə бо wəлат.

Һəй Ч'ич'əк, Ч'ич'əк, ч'ич'əк шин бу ль ч'əме Qьрдилəк,
Мьн р'амисанəк же хwəст к'əн у аwьр чун дилəк.

Ч'ич'əк ль баг'ан мəшин, соргöл жь шəрман wəшин,
Гава ч'аве мьн ле к'əт дəрд у кöлем бун хwəшин.

Ч'ич'əк чуйə сəр ч'əма, шаhи дабу бəр хəма.
Бьлбьл ль qануне хьст даран ле гьртьн сəма.

Ч'ич'əк чуйə нав шени, Ч'ич'əк ч'ич'əкан тени,
Ч'аве хорта т'əв ле бу, ч'ич'əкан бо мьн шени.

Ч'ич'əк, ч'ич'əк бь дəстан, əм ль həмбəр р'аwəстан,
Дəрде ч'ич'əк дь гьран бу, да сəр дəрде К'öрдьстан.

Ч'ич'əк, ч'ич'əк шин кьрьн, əм пе hар у дин кьрьн,
Һе əз h'ьвдə сали бум, wе əз Щəгəрхwин кьрьм.

Һəй Ч'ич'əк, Ч'ич'əк, ч'ич'əк шин бу ль ч'əме Qьрдилəк,
Мьн р'амисанəк же хwəст, к'əн у аwьр чун дилəк.

ГОЛФЬРОШ

Əз жь хәw р'абум, гөлфьрошәк ди,
П'ьр' гәләк ша бум, гөл бь дьл дьди.
Гөл бь дьл дьди.

Һәбу мә йәк дьл, т'әв жан у көл бу,
Нә бумә бawәр, гөл бь дьл бьди,
Гөл бь дьл бьди.

Базар мә кьр го, сәр бь сәр надьм,
Э, гөлп'әрәст би, щан у дьл дьди,
Щан у дьл дьди.

Мьн го к'и дьди, щан у дьл бь гөл,
Го әв базар'ә, дьл бь көл дьди,
Дьл бь көл дьди.

Мьн щан у дьл дан, дьл кьрьйә qер'ин,
Го һо Щәгәрхwин, дьл бь, гөл дьди,
Дьл бь гөл дьди.

КӨШТЬМ ШЕРИНЕ

Пар зани гөлп'әрәстьм, баqе гөла да дәстьм,
Бадә жь дәст нә пошин, аһ ма чьма сәрмәстьм,
Мәстьм жь дәст wе дине, аһ көштьм, аһ көштьм,
Аһ көштьм шерине...

Бь дьлхwәши, бь йари йаре да мьн дьйари,
Нә п'әрдә һьшт, нә чари сәрхwәш кьрьм нәч'ари,
Сәрхwәш кьрьм wе дине, аһ көштьм, аһ көштьм,
Аһ көштьм шерине...

Мач'әк жь лев шерине мьрйан тени сәр жине,
Гофт у к'ән у лаqьрди дькьн бьһар һавине,
Дьнйа мә да мьзгине, аһ көштьм, аһ көштьм,
Аһ көштьм шерине...

ҚОНЕ Р'ӘШ

Қоне р'әш бь пьшкож у р'әwакә у чит,
Бь пешмал у п'әрдә у п'әргон у шерит.

Дь бьнда чәwал у тәжбәр у кӧлав у пьвин,
Бь пәз у дәвә у һестьр у дәwар у мәһин.

Кәбани сьбеда р'адьби п'ьр чәләнгә, бе хәw,
Сеп'ьйе ль дар датене у ль дар дьхи мәшка дәw.

Бь дәст навкьл у дӧ ләwләбьн у ль бьнр'а мәхмәр
Мәст дьби дәw у бь сәр льк'әви нивьшке зәр.

Нивьшке хwә хwе дьки у тавежи бьне һиз,
Ль wәлате жери һизә, ль wәлате жори диз.

Сьвька һьндьру кәч'ә, йан букә йахуд qәрwаш,
Бәньк бь дәста у туре р'әнги ль паш.

К'ом дьки qӧнщьк у сьтурьк у сәргин,
Малхо р'уньштьйә Ч'әко, Әрзәндә у Гӧргин.

Пәз те сәр дана у бериван дьчьн дәр,
Шьван пәз дьки к'ом у сәрбери ль бәр.

Шир дьдошьн у вәдьгәр'ьн щьваньк у пир,
Код бь дәста у ль нав пьште ә'йаршир.

Эвари агьр у нети гәш дьби ль нав қонан,
Wәк чьрах у локс йан стерен ль әзман.

Р'әнщбәр у малхо бь т'ьвьнгьн, бь qир'-qир' у гьз гьз,
Тәрше хwә дьпарезьн жь дьжмьн у гӧр у дьз.

Чәнд р'ожан ль wаре хwә дьменьн әw к'очәр,
Бәр дькьн һестьр у бәргир у һӧштьр у к'әр.

Бь ьр' у зьр' дәнг жь wан те гәһ бь шеһин у к'алин,
К'оч'әр дьчьн, сьwарьн, хорт у кал у кәч'ен чарин.

Wәрдози т'ьм дьчьн дьгәр'ьн ль wаран,
Дәнге пәз те, к'алина бәрха у wарина каран.

Қона датеньн шарита вәдьр'әшеньн паш у пеш р'ьнд,
Ль пьшт һәв р'ез дькьн wәк, бажар у гӧнд.

Мек'ӧт р'адьби сәр сәре сьнг у дь бьн рәнеwанд,
П'әз дьчьн п'есир у бәни у qӧфльк у базьн у зәнд.

Дьч'ереньн кӧлилк у һоньб у гьһайе р'әнг-р'әнг,
Ль wан дьборьн сал у дәм у гав у чах у бәнг.

Бь шади у дьлхwәши дьменьн бе к'әсәр у бе шин,
Ль щьһан т'әмаша накьн әй сәйдайе Щәгәрхwин.

СЕВЕ

Дь баг'е жине севәк гьhайә, севәк гьhайә,
аh, шерин у талә,
Жь шәфq у вине сәбрьм нә майә, сәбрьм нәмайә,
аh, h'ьшьм ль балә,
Дәстьм дьреж кьр сәр шах у кате, сәр шах у кате,
аh, бь зор мә анн,
Әв сев ль сәр мьн гәләк бьhа те, гәләк бьhа те,
аh, кәс пе ньзанн,
Әв сев чь севә, нә wәк т'ӧ сева, нә wәк т'ӧ сева,
аh, нә тьрш у хавә,
Бь зор мә ани гьhандә лева, гьhандә лева,
аh, чь шәwq у тавә,
Шерин шәкьр бу, чьqаси хwәш бу, чьqаси хwәш бу,
аh, дьле мә дагьрт,
Хwәши гьhа дьл, дьл пе нәхwәш бу, дьл пе нәхwәш бу,
аh, жь бәр мә т'а гьрт.
Гәзәк мә же да wе дьл жь мьн бьр, wе дьл жь мьн бьр,
аh, әз мамә бе дьл.
Жь сәр h'әта п'е т'әв жан у кӧл кьр, т'әв жан у кӧл кьр,
аh, әз бумә бьлбьл.
Р'әнге тә севе дагьрти ч'авем, дагьрти ч'авем,
аh, hәр дәм хӧйайә,
Иди нькарьм жь гӧh хwә бавем, жь гӧh хwә бавем,
аh, дәрд у бәлайә.
Шерин нәди мьн р'әнге тә дилбәр, р'әнге тә дилбәр,
аh, чәнди щьwани,

Ль чь дьнер'ьм тӧ те ль hәмбәр, тӧ те ль hәмбәр,
аh, ханьм тӧ щани,
Достен тә п'ьр' бун, hаwир хәбатә, hаwир хәбатә,
аh, чер'ни у налин,
Қәс дьл wәки мьн арзан нәда тә, арзан нәда тә,
аh, ләw бум щәгәрхwин,
Байе жь бьска тә әз р'әвандьм, тә әз р'әвандьм,
аh, р'әнге кәләмпәр,
Дәрйа әвине бь хwә гьhандьм, бь хwә гьhандьм,
аh, әз же нәчум дәр,
Дәрйа әвина тә бе п'әравә, тә бе п'әравә,
аh, р'әнге хәйалә,
Заньм чь к'урә ноq бумә наве, ноq бумә наве,
аh, ма әв чь hалә.
Әв р'е чьqаси дьжwар у дурә, дьжwар у дурә,
аh, р'еwи чь шерә,
Гәрнас әwә, кӧ тер'а бьбурә, тер'ә бьбурә,
аh, чь жьн, чь мерә,
Баг'че тӧ теда щанам кӧдәр би, щанам кӧдәр би,
аh, чьqаси п'ьр' хwәш,
Деwе Сьпи т'ьм пеwан ль бәр би, пеwан ль бәр би,
аh, чьнә р'әш у п'әш?
hәчи бьхwази сәрбәст тә бени, сәрбәст тә бени,
аh, дьве хwә бьгри,
Наби кӧ деwан ль ре нәбени, ль ре нәбени,
аh, дьби кӧ бьмри,
Э, кӧ әвина севе к'әти дьл, севе к'әти дьл,
аh, дьве нә пьрси,
Сев найе дәстан бе дәрд у бе кӧл, бе дәрд у бе кӧл,
аh, дьве нәтьрси,
Тәhли нәбени хорте әвиндар, хорте әвиндар,
аh, нахwи тӧ шерин,
П'ьр' кәс дь ве р'е дьл бун бьриндар, дьл бун бьриндар,
аh, бунә щәгәрхwин.

ЙАР КО НӘ МЕВАНЕ ТӘ БИ

Йар кӧ нә меване тә би, ма те бь мьзгине чьки?
Дайә нә р'езане тә би, ма те бь дурбине чьки?

Щарәк ль щәм тә р'унәни, шәкәр нәхи нав ԝи к'әни,
Бе гори у бе әзбәни, ма те бь шерине чьки?

Йар ԝәк кәвока хԝәш кәди сәрбәст у бе шәрм у фәди,
Хԝә ль п'әнщара ниԛе нәди, ма те бь ԝе дине чьки?

Һ'әтта дь ниԛе ԝәрнәби, дьл ԝәк бьйоке зор нәби,
Ԝәк Мәм әвинп'әрԝәр нәби, ма те бь ԝе Зине чьки?

Шәкәр шькина ч'ав бь кьл, йәк аԝьр'е навежә дьл,
Гӧл же нәбарьн мьл бь мьл, ма те бь нерине чьки?

Йар кӧ бь мода ԛәви нәйе, п'але нәди сәр маәйе,
Хԝәш-хԝәш нәйе дәнге мәйе, ма те бь шерине чьки?

Бе зер' у зор у шанс у йар, бе ав у ч'ам у гӧльзар,
Бе хӧрти у бе соз у к'ар, ма те бь ве жине чьки?

Т'а ԝәк Щәгәрхԝин дин нәби, әвьн дь дьлда шин нәби,
Тәһли бь тә шерин нәби, ма те бь занине чьки?

П'ӘРИ

П'әрие да мә сәрәк, һати бьмәш,
Шәвәр'әш бу бь мә хԝәш кьр шәвәр'әш,

Дамә дәсте хԝә мәсиһайе к'әни,
Ль мә хԝәш кьр щәгәре садә нәхԝәш.

Ԝе кӧ тирәк жь кәванан дьԝәшанд,
Мә бьрине хԝә жьмартьн сәд у шәш.

Ма гәло хԝәш дьбьтьн даг' у бьрин,
Ԛ'е хԝәши ди, т'а һәбьн хоб у к'әләш,

Жь әвина тә дьнальм шәв у р'ож,
Нә т'әне к'ӧрд у ә'рәб, чин у һ'әбәш.

Гәр Щәгәрхԝин ԝәки Р'ӧстәм нә бьԝа,
Дь әвина тәда нә дьма ԝә бь ләш.

НАВНИША НАВА

Абдул Wahаб Нури 5
Адиб Муawад 6
Али Щәладет 24 (бьнhер'э Али Щәладет Бәдьрхан)
Асийа 10, 11
Аh'маде Хани 21, 29

Бәйар 109
Бәшир h'əсән 19
Бекәе 5, 49, 114
Бьрhо 140

Герсен А. И., 74
Горан 5
Гӧлзар 154, 158
Гӧргин 166
Гӧhдәрз 80, 114, 115, 125, 134, 140, 141, 162

Даллас 71, 72 (бьнhер'э Щон Фостер Даллес)
Дара 155
Даwьд 145
Деwе Сьпи 115
Додо 15
Дьлдар 5
Дьлзар 5

Әднан Мәндәрис 46
Әзлия Шер 129
Әрг'әвани 127
Әрзәнд 166
Әсқәров Ш. 6
Әhрәман 34, 64, 103

Ә'вдале Зәйне 31
Ә'вдьлqадьре шех жь Неhри 63

Ә'йшан 10
Ә'ли К'әмал Бапир 5
Ә'ло 13

Заhьди 47
Зәндәwьст 126
Зин (Зине) 148, 170

Ибраhим Аh'мәд (Брае Аh'мәд) 5
Ибраhим Бук'ри 8
Изет Ә'бдул Ә'зиз 60, 61, 87, 95, 96
Исмәт 47

Йәздан 25, 57, 64

Қамуран Али Бәдьрхан 8
Қавам-Эс-Салт'ане 58, 59
Кежун Б. 84, 85
Корсун А. 6
К'аwә 129
К'әмал Фәwзи 63

Ленин В. И. 38, 74, 75, 76, 77
Ли-Син-Ман 69

Марк'с 76, 77
Мани 126
Мәг'ол 33
Мәздәк (Мәздьк) 28, 126
Мәләе Щьзири 21
Мәлә К'ерим Р'абат'и 5
Мәлла Фәт'ьлләh 12
Мәм у Зин 21
Мәм 148 170

Мәh'мәд Мәh'муд 60, 61, 87, 95, 96
Мәh'мәд Qази 58, 87, 95
Мәwләwи 90, 96, 98
Мьстәфә Барзани 22, 59, 60, 87, 94
Мьстәфә Хошнав 60, 61, 87, 95

Никитин В. 9
Нури Сәид 22, 27, 59, 60, 71
Нури шейх Сальh' 5

Осман Сәбри 5, 44, 17, 22, 24

Пирәмерд 5, 49
Пол Р'обсон 71, 72, 73, 74, 88

П'әри 61, 62
П'әршәнг 61, 62
П'оте 15

Р'обсон 72 (бьнhер'э Пол Р'обсон)
Р'остәми Зал (Р'ьстәм, Р'ōстәм) 24, 28, 57, 62, 80, 111—115, 117, 124—129, 131, 140, 141, 143, 162, 164, 171, 173
Р'уденко М. 6

Ҫалаhеддине Әйуби (Сьлаhеддин, Сьлаhеддине к'ӧрд, Сьлаh') 28, 65, 87, 95, 114, 115 124, 126
Сальh' бәге Һине 63
Сани 29
Сәдр Qази 58
Сәид 56, 112 (бьнhер'э Шех Сәид)
Сәид 109 (бьнhер'э Нури Сәид)
Сәид Qази 58
Сәйдо 140
Сәмәндов 125
Соро 35, 36
Сьқәндәр 143
Сьлеман (п'ехәмбәр) 142, 143, 144

Труман (Тьроман) 59, 125

Т'ома Буа 8, 9

Усьф Зьйа 63

Фате 35, 37
Фәндо 33, 102
Фәрзәнд 140
Фәрhәд 124
Фуад бәг 63

Хальт бәг 63
Хальт бей 56
Хани 21, 114, 126 (бьнhер'э Аh'мәде Хани)
Хан-Шәрәф 159
Хейрулла Ә'бдул К'ерим 60, 61, 87, 95, 96
Хәлил 10, 11
Хошнав 61 (бьнhер'э Мьстәфә Хошнав)
Хӧсро 57
Хӧсрьw 152

Һащи 114 (бьнhер'э Һащи Qадьр К'ойи)
Һащи Әхти 63
Һащи Qадьр 29, 49, 126 (бьнhер'э Һащи Qадьр К'ойи)
Һащи Qадьр К'ойи 90, 96, 98
Һетлер 76
Һәжар 5, 114
Һӧрмьз (Һьрмьз) 28, 34, 101, 126
Һӧрмьзгаh 64

Һ'әсән 10
Һ'әсән Һ'ьшйар 24, 25, 78
Һ'ӧсейни Әмин 24, 25, 26
Һ'ьшйар 39 (бьнhер'э Һ'әсән Һ'ьшйар)
Ч'әко 164
Ч'ич'әқ 163

Чопин 80
Чорчьл 125

Щәлалет Али Бәдьрхан 12, 13, 14

Щәлал Бәйар 71
Щон Фостер Даллес 71
Щьзəри 21 (бьнһер'ə Мəлəе Щьзири)

Шварскопф 58
Шергоһ 124
Шерин 61, 62, 152
Шехе Хани 126 (бьнһер'ə Аһ'мәде Хани)
Шех Мəһ'муд 74
Шехмус 10—13, 82, 91
Шех Обейдуллаһ 63
Шех Р'ьзə Т'әләбани 90, 96
Шех Сәид 13, 41, 56, 57, 58 63, 83, 86, 87, 92, 95, 140
Шашекли 7

Ь'бейдуллаһ 12
Ь'һсан Нури 54, 140

Qази Мьһ'әмәд 58, 59, 95 (бьнһер'ə Мəһ'мəд Qази)
Qадри Щан 5, 21, 24
Qази 56, 112 (бьнһер'ə Мəһ'мəд Qази)
Qанатe К'ӧрдо (Курдоев К. К.) 9
Qасо 57

НАВНИША
МЬЛӘТА, QӘБИЛА, ЩИWАРА, БАЖАРА У WӘЛАТА

Агри 65 (бьнһер'ə Арарат)
Адьрбещан 8, 58
Адьрбещана Иране 8
Алмания фашистие 21, 58, 68, 75
Алмания Федератив 44
Алмания һитлерие 68
Амәд (Амед) 64, 65
Америка 38, 47, 58, 69, 71, 72
Америка Латиние 22
Амуд 11, 19, 39
Англия 38, 46, 47, 58, 74
Арарат (Әрарат) 32, 63, 123
Асия 22, 73
Африка 22

Байәзид 141
Бак'у 6
Балqан 73
Бейрут' 8
Бенг'ал 47
Бер'лин 68, 88, 96
Бәг'да 27, 60
Бәрзан 65
Бәхт 65, 146

Вйетнам 70, 71

Гор 30, 99
Горан 64

Дерсьм 56, 65
Дәшта Хәтәне 157, 161

Диарбәк'ьр 56
Дьйан-Бьйан-Фу 70, 71, 96
Дьмйат 124
Дьщлә 58

Езди 89

Әкка 124
Әк'рад 49 (бьнһер'ə к'ӧрд)
Әлман 73
Әләви 89
Әрзәром 141
Әрмән 76
Әскәре Советие (Әскәре Сор, Ләшкәре Сор) 51, 57, 58, 75, 76, 77

Ә'рәб 47, 49, 68, 124, 171
Ә'рәбе зәнг 72

Заб 57, 58
Заза 29, 57, 127
Зәмзәм 30, 31, 84
Зәрдәшт 28, 126
Зьнар у Хӧрс 159

Иран 5, 8, 22, 47, 58, 59, 78, 87, 94, 120, 127, 159
Ираq 5, 6, 8, 15, 22, 27, 58, 59, 74, 78, 87, 94, 120

Йеврона 22, 45, 52, 73

Камиран 126
Карәк 115, 124
Кәсраwан 126
Корea Демократие 69, 70, 88, 95, 96

К'ерманша 141
К'әwсәр 31
К'öрд 5, 6, 8, 11—15, 18—22, 25—34, 37—44, 46—67, 69—75, 77—83, 84—88, 90—94, 96, 99—100, 102, 103, 114, 115, 121, 123—125, 129, 136, 137, 140, 149, 146, 151, 162, 171
К'öрдьстан 5, 12—14, 19, 22, 26, 28—34, 37, 39, 43, 46, 47, 52, 54—56, 59, 60—63, 65—67, 70, 72, 73, 74, 77, 82—85, 87, 91, 92—94, 101, 102, 111—113, 123, 140, 141, 145, 146, 163
К'öрдьстана Иранe 12—14, 22, 58, 59 (бьнһер'а К'öрдьстана Иранейә Демократие)
К'öрдьстана Иранейә Демократие 58
К'öрдьстана Ираqе 13, 14, 22, 23, 59, 78
К'öрдьстана Сириае 22, 23, 78
К'öрдьстана Т'урк'иае 13, 56, 78

Лаз 46
Лаләш 127
Лаһищан 12
Либанан 6, 7, 8, 69, 89, 96
Лондон 47, 74
Лор 127, 146
Лоран 29, 30, 64, 99, 127, 146

Мад (Мәд) 115, 124
Мамәш 61
Маназкерт 56
Мекка 84
Меһабад (Мәһабад) 58, 124
Мәг'риб 120
Марwан 65
Мардин 82, 91
Москва (Моско) 73, 74
Муш 126
Мьсьр 120

Найри 115, 124
Нйу-Йорк' 74
Нуроз 147

Орал 134

Ордьн 120

Пакистан 46, 47, 95
Партиа К'öрдьстанейә Демократие 75, 87

П'ек'энд 10

Р'еволйусна Октйабре Сосиалистиейә мәзьн (шqлаба сор) 75, 76
Р'еспублика К'öрдьстанейә Демократие 22, 58, 87
Р'ом 11, 14, 161 (бьнһер'а Т'урк'иа)
Р'оми 39

Сасун 32, 65, 123
Сәйwан 65
Сәфин 65
Сәwра Октйабр 71
Сириа (Суриа) 5—8, 13, 15, 18, 24, 78, 89, 96
Сити 115
Собар 115, 124
Совит 45 (бьнһер'ә Т'фаqа Советие)
Сордаш 124
Сури 119
Сьнегал 119

Т'ат'ар 52, 161
Т'одәйе Иран 47
Т'ор 65
Т'урк'иа (Т'ьрк'иа) 6—8, 18, 46, 56, 63, 70, 74, 78, 82, 83, 91, 92, 94, 95
Т'ьрк' 18, 41, 46, 47, 49, 57, 63, 70, 73, 124, 127
Т'ьлшир 12
Т'фаqа Советие 21, 44, 45, 73, 75, 76

Ур'ьс (Урус) 6, 9, 74, 110
Ур'ьсет 75

Фарс 49
Фарьс 124, 159
Фашисте әлман 44, 58
Фәләстин 143
Фәрат 25, 57, 117, 118
Франк 89
Франсиа 56, 70
Франсьз 8, 70
Фьрс 159

Хачи'арез 65
Харпут 56
Хәлат 25
Хозат 56
Хöрс 159

Һәблер 126
Һәйат 31
Һәлака 57
Һәлфа Әтләси 6, 44
Һәмрин 65
Һисар 10, 11, 82, 91
Һәтти 115, 124
Һәwри 124
Һьнд 35, 68, 73
Һ'әбәш 68, 161, 171
Һ'әләб 39, 41

Чалдеран 124
Чин 68, 73, 110, 171
Чинмачин 74
Чин-чин 73

Ч'eләк 13
Ч'әло 13

Щәһнәм 13
Щуд 29, 126
Щьбрал 63
Щьзир 7, 30, 89, 99
Шам 20, 21, 29

Шарәзур 141
Шах 126
Штатед Америкаейә Иәкбуйи (ШАЙ) 45, 46, 70, 71
Шәһрәзор 30, 99
Шьнгал 65

Qамьшли 7, 8, 89, 96
Qәщар 52, 159
Qор 70 (бьнһер'ә Корea)
Qьрдиләк 163

Wан 126
Wашингтон 47
Wәлате Советие 6, 67

ХӘБӘРНӘ'МА ХӘБӘРЕ НӘНАС

А ӥа

Абру 1) авр'уа харьне, авр'уа аве; 2) шәрм, ә'йб

Абьа qул, һесир

Абьдар хwәдедайи, щьнәти

Авани авайи, хани

Агаһ 1) мәрие занә, мәрие аqьл; 2) мәрие гōһдар, мьлук

Азадип'әрәст азайиһ'ьз, мәрие кō жь азайе һ'ьздькә

Айа 1) ижар; 2) ле

Аләм дьнийа

Альм альм, занә

Аман һәwар, гази

Ар агьр

Асман ә'зман

Ах хwәли

Ахōр т'әwлахана, т'әwьлхана, т'әwлә

Аһангдар (аһәнгдар) дәнге хwәш, дәнге ширьн, дәнге назьк

Ащур щōһер', мешоке кае, кō ль сәбе һ'әйwинада дарда дькьн

Ат'әш агьр

Аwаз дәнг

Аwьр (аwьру) авьр', авьр' дани, чахе хьраб мәрпа дьһер'ьн

Бадә (баде) 1) щур'е тьрийә, тьри; 2) к'ас, щур'е т'аса

Балафьр' бәлафьр', фьр'ьндә, тайарә

Бангер' 1) хwәйе банке; 2) дәwләмәнд

Бангин гази

Бандав 1) сәре ч'ие; 2) т'әпә

Бани бльнд, qәwат; сәмае бани—бае qәwат; 2) ә'ямин

Бәwәшиньн (баwәшандьн) дамшиньи

Бегана мәрие хәриб, мәрие жь щиеки дьне һати, мәрие нә жь щи

Бедәсәләт'и 1) беqәwат, бепьшт, бет'аqәт; 2) дōдьлти

Бемьрес жь һ'ьш к'әти, беһ'ьш

Бет'ьр дһа

Бехәлат бехер, бекер

Бехәмбәр беqәwат, нә хwә гьрти

Беһеви бесәбьр

Бещаwази беhзьнцаин

Беш бе эш

Бәгчи 1) к'әләмчә, ләлә, qәйд, чидар; 2) qәwаз

Бәл хьраб, п'ис

Бәдго хьрабго, мәрие кō хьраб хәбәр дьдә

Бәдк'ар мәрие хwәйе шōхōле п'ис, шōхōле хьраб

Бәйан п'ешандан, нишандан

Бәкләк ләгләг

Бәл бәр, бәла хwә, бәре хwә, сьфәте хwә

Бәлаш беһәq, беqимәт, п'уч

Бәлк'у бәлк'и, дьбә бьqәwәмә

Бәнг бәлг; бәлге дара

Бәндав гола бьч'ук

Бәрам һ'әwа

Бәрани мерхас, зор

Бәрбәри 1) дьжмьнайи; 2) мьqабьли һәв р'абун

Бәргил бәргир

Бәрма нәйһати, сьлсьләт

Бәрсьв ә̄йwан, бәрсьвдәр, һ'әwш

Бәртав әw алие дьнер у ч'ие кō тирежка р'ое ле дьк'әвә, бәрр'ож

Бәс бәсә

Бәтл мерхас, ә'гит, qәһрәман, ә'фәт

Бәшәр 1) инсан, мәрьв, п'каw; 2) сәр у qьkьле мәрьв, qьлафәт

Бәqqал фьротчие дьк'ане бьч'ук, йе кō ошиае һур дьфрошә

Бимеьйн бьминьи

Бо чьма сәва чь, сәвав чь, бона

Бок'е ледана бь к'ōлма

Бо һәв бона һәв, һәвр'а һәвдōр'а

Бōһар бьһар

Бьбазьн 1) бьбәзьн, бьр'әвьн, һәр'ьн; 2) бьбаськ, хәбәрдьн бежьн

Бьбеньн бьбиньи

Бәхтиар хошбәхт

Бьдерә бьдә

Бьйан шеwр, пьре

Бьйани сьһ'аре зу, сьбе зу, шәбәqе

Бьйанйан мәрве хәриб

Бьйок бивок, биwок

Бьқ'әwиньн qәнщ кьрьн, сәг'ләм кьрьн

Бьмени бьмини

Бьркан фәнтан, ава кō бь зорп жь бьн ә'рде давежә

Бьрһу бьру

Бьрьштьн qәландьп, бьржандьн

Бьстан бостан

Бьһōрти бьһōри, чу, дәрбаз бу

Бьһьшт бьһōшт

Бьчеьни бьчьрьн

Бьшькин бьшкен

Бьqәштьн (qәштандьн) дәст же бьк'шиньн, дәв же бардьн

Бьqәwьтеньн (qәwтандьн) qәмьтандьн, шәwьтандьн, бьшәwьтиньн

Бьwин бьбин

Вена ве, we

Вәдьwашанд дадьwашанд, даwдьшанд

Вәмәлә (вәмәландьн) һәлк'еша, һьлмьшт

Вәмьранд 1) тәмьранд, весанд; 2) бьр'и, дәнге хwә вәмьранд—дәнге хwә бьр'и

Вәwәшандьн ледан, дехьстьн

Вина бина, мина

Волqан нулкан, агьр алава кō жь бьн ә'рде дьдә дәр

Гальндә газин

Гәмбог'ә 1) гōрех; 2) qәwат

Гәвәр сәрqот, qот

Гәвьзандьн qьр'ьч'индьн

Гәл щәм, бал

Гәнщ лау, щаһьл, щьһ'ел

Гәр һәгәр, һәрге, әгәр

Гәрд 1) мәрие хwәйе qōльхә бльнд; 2) к'ōбар, сәнг

Гәрдәнхwар сōхар, сәрбәржер

Гәрденшьqәсти сōшьqәсти

Гәрдун 1) ә'рше ә'змин; 2) бәзи, йазиа мәрьв

Гәрнас мерхас, ә'гит, мәшур, ә'йан

Гәр'айә гәр'найә

Гәһ һәрге, әгәр

Гәһан гьһиштьн

Гәшт гәр', сәйрангә, р'еwити, сәфәр

Гәwһәр щаwаһьр, дōр'

Гиан ә'мьр, р'оһ'

Горандьн горин, гōһер'андьн, гōһартьн

Гори 1) гори бун; 2) wәкә һәв бун, мина һәв бун

Гор'и гор', гор'а мьрна

Гофт гот

Гöлп'әрәст мәрие кö жь гöла һ'ьзлькә
Гöмгöмә гьмә-гьм. гöр'ә-гöр', дәнге зиз у бльнд
Гöрд гопал, чомах, зог'ал
Гöрдьл дьлсоти, дьлсожи бәрхwә к'әтьи
Гöр'и бун 1) һ'ар бун; 2) гöр'и бун (нәхwәши)
Гофтуго 1) хәбәрдан; 2) qьсә
Гöhдәрз ма'на мәрие мерхас; ә'гит
Гьди мәрьвс хьраб, мәрьве беqәдьр
Гьз-гьз хöшәхöшә аве, баране, хьшәхьша гиһер'а дьбежьн
Гьребәнд 1) созе хwә йак кьрьн; 2) к'әмбәр, гьре, шьрит, qәйт'ан грефут лехьстьн
Гьһа 1) гиһа; 2) гьһишт
Гьһам гьһиштьм
Гьһäнд гиһанд
Гьһен (гьһештьн) гьһиштьн
Гьш гьшк, т'әв, һ'әми, һ'әму, г'әвда
Гьшт гәр', сәйран

Г'ар лаз, ләз-бәз, зу
Г'әйри 1) хенжь, хенжи; 2) йәкә дьи; башqә
Г'әмгин бек'еф, малул
Г'әwс бь фә'мдариа щмаә'те әw мәләке ә'змана, йе кö тен сәр мьле мәрьва датиньи у wäна жь тәнгасие хьлас дькьи
Г'ерат хирәт, намус
Г'öрбәт хәриби, qöрбәти

Да ко, кö, wәкö, wәки, һ'әта, һ'әтани
Дабәрьзин дабәрьзандьн, һьлп'әр'и мәриа бун, qадәльсандьн, бь дьзи әриш кьрьн, һ'öщум кьрьн, һатьна бь хöртани
Дав дәв
Давьк 1) т'ор'а кö мә'сийа, кәwа, тәйра пе дьгрьн; 2) шкәвт
Дайийә дайә
Дан дәхл у дан
Даньгә данина
Данир пирьк, дайка пир
Дахевә, һ'әйф, фәqәт
Дахwаз хwәстьи, хwәстәк, нет, доз
Даwьйа (даwийа) к'öтасиа, ахьрйа
Демдöр' сәрч'ә'ве мина дöр', бәдәw
Дер дар
Дәвч'ьр'ен дәвqәльши, дәвqәльштн
Дәг'ьл (дәхьл) 1) гәньм; 2) әк'ьи
Дәй дәнг
Дәм wәхт, зәман
Дәрйа бә'ра мәзьи, океан
Дәwьйа р'е кöтабуна р'е, к'идәре кö р'е к'öта дьбә
Дәw-дар гәр'ок, тьште кö т'ьм шики дьзвьр'ә
Диван говәнд мер, жьи, зар' т'әв дәсте һәв гьрти дьлизьи, дьр'әqьсьи
Дилэк һиви кьрьи, р'әща кьрьи, т'әwәqә кьрьи
Динар наве п'әре Ираqе, Ордон у Йугославиаейә
Дож (дожәһ) 1) щә'ньмә; 2) нә'с, нәхерхас
Доз 1) Дә'w; 2) арманщ, хwәстьи
Дозәк'ар дә'wак'ар, мәрие кö дә'wе, дозе дькә
Дотмам qиза апе, кьч'а мам.
Дох 1) мина р'ьмейә, ле һьнәки р'ьме кьнтьрә, кöрттьрә; 2) поч'а т'әшие
Дохт qиз, кәч'
Дöгöрд qәwат, qальм, гьран
Дуа паше, паштьр
Дьборьи дьчьи, дьмәшьи, дьбьһöрьи
Дьгьһе дьгьһижә
Дьжун 1) щьвине п'ис, хәбәре п'ис, ч'ер'; 2) әшандьи, к'öтан
Дьжwар чәтьи, туж, гьран
Дьйар 1) пешч'ав, хуйа; 2) мал, хани, хану
Дьйари һәдан, п'ешк'еш
Дьйанәт динп'әрәстьи, динһ'әбандьи
Дьлг'әм малул, г'әмгин, бек'еф, зәлил
Дьлжар дьлг'әм, бек'әс, малул
Дьлсадә дьлqәнщ, дьлп'ак, дьлпаqьж
Дьлшали дьлхоши, дьлк'ефи, шаи
Дьрәси дьжий
Дьшькандьи дьшкенандьи
Дьwәшанд даwшанд

Эриш (эришкьрьи) һ'ьщум, һирьш
Эсир һесир

Е йе
Ельм öлм

Әбид qул, әбд, һесир, дил, бәни
Әбрьw бер'умәт, беqәдр, беqимәт
Әвqас иqас, аwqас, öqас
Әдаләт һәqи, р'асти, дьрусти
Әждәр 1) ашдаhа, әждаhа; 2) ньльиг
Әзаб чәтнаи, заһ'мәт, нәхоши
Әзар (әзарә) мәрие кö дькә аһ у зар
Әзбәнä әз гори, әз хöлам, әз qöрбан
Әйwан 1) к'ошк, сәрә; 2) балкон, шушәбәнд; 3) щие кö qәнаха qәбул дькьи
Әк'рад к'öрд (щмаә'та к'öрд)
Әмбур 1) к'әлпатан; 2) вилке сет'ьли йан йе ч'арт'ьли
Әрх әрq, әрqа аве, сәнгәрә, сәнг; 2) әрq, арка хания
Әсәф 1) йазьх, һ'әйф; 2) шәрм, ә'йб
Әсйад бәгләр, сәрок
Әстол фьлота әскәрие йа сәр бә'ре
Әфрит һори-п'әри
Әшдәр бьнһер'ә әждәр
Әwчәнд аwqас, әwһьндә, әwqәдәр
Ә'дәм 1) нәбун, тьште нәбун; 2) ә'дәм кьрьи, дарда кьрьи, хәньqандьи

Жердәст бьндәст
Жеhати 1) бәдәw, р'ьнд; 2) зирәк, жь дестһати
Жин һәйат, ә'мр
Жьмә жь мәр'а, бона мә, тәви мә, мәр'ә

Зайарәтгаһ щие зиарәти, зиарәт
Зания 1) заиәбун, тегһьштьи; 2) фә'мдари
Заньсти мәрие п'ьр' зана, зод зан
Зәрә (зар'ә) мумьсqал, п'арә атомейә һәрә бьч'ук
Зәрәвшан р'анге сафи у залал
Зивари авзиакьри
Зиньрандьи һьлжьрьи, р'ак'ешандьи, кöр'кьрьи
Зора мә набьи мә нькарьи
Зоркәр хәбатчи, мәрве кö гәләки шöхöл дькә
Зьгöрд 1) р'әбән, бәләнгаз, фәqир; 2) мере зорбьдәст
Зьнһар зьнар

Илһам әшq бун, р'öһдарбун
Инсан мьров, мәрьв, п'иаw, нәфәр, шәхс
Иршад иршад кьрьи, һин кьрьи, зания бәлакьрьи, р'йа р'аст нишан дани
Истиqлал сәрхwәбун
Истиqмар зöлмк'ар

Йадьгар бирания
Йаход йане, йане жи

Қат та, т'әк
Кесщьһу кәстьһу, зәрqе щьһу, щьһуд
Кәвнар кәви, к'он, ль меж, зуда, йе бәре
Кәвок кәвотк, кәwьтк, кәwоқ

Қәди һиткьри, т'әрбаткьри, һини дәста кьри, һини мала кьри (жь тәйрәда у һ'әйwанар'а дьбежьн)
Қәлат qәлә, кәлә, бьрщ
Қәләм 1) к'әләм; 2) дӧр'и, чәqәл, стри
Қәләмл'әр стридар, дарե бь стри
Кәм хар
Кәнгар нәве дарейә, бина wе һайо, не гопала у мьштька челыкьн
Қәпән кәпан, зьнщир, qәйд
Қәпу пол
Кәсра qәсра
Кәһрәб 1) электрик; 2) қ'арьбар
Кәшти гәми
Қәwчуж qәйд, к'әмәнд, ььнг-бәнде жь каучук, жь резине
Қолап к'учә, соqаq
Қолә (кол) дил, һесир
Қолэдар феодал, дәрәбәг
Қолэти дили, бьндәсти, жер дәсти
Кӧләр к'ӧлә, к'иләре
Кӧлаһ 1) кӧлав; 2) к'олоз
Қӧльк бьрина бьч'ук, кӧл
Қӧртан 1) щие һ'әйwин; 2) п'алан
Қуп к'уп
Кьлан 1) к'ьлан; 2) хӧйа дьбә
Кьльсәнд—(к'ьльсанд), лапи, гьрт, сьпи кьр

К'ар 1) хәват; 2) мьжули; 3) к'ар
К'аркәр п'әлә, хәбатчи
К'ат wаxт
К'ашо мозаика
К'әй бой, бона wе һаке, кӧ
К'әйан мина п'адьшаһ, мина qәйсьра
К'әләш 1) дьз, әбабоз; 2) майт'; 3) бадәw
К'әнти к'әнге
Қ'әw кәw
Қ'әwт к'әт
Қ'омал махлуqәти,
К'омьшин һ'ьлшейан, хьраб бун, р'ухин
К'ӧр һ'ә'р'и
Қ'ьрет п'ис, нәбаш, хьраб

Лавлав 1) хәбәрдана бадиһәwа, хәбәрдана нак'әрлар, лавәлав, хәбәрдана бе әрманщ
Лак'ьи ле, бәле
Лат' 1) кәвьре мәзьн; 2) зәнар, qәйа
Лат'-лат' п'әрч'ә-п'әрч'ә, жь һәв бәшqәкьри
Ләбат 1) әндам; 2) т'әвбуп
Ләвакьи нав хwәда п'арәвәкьи
Ләйлан щи, дәшт, мәзила кӧ һ'әта ч'ә'ве мәрйа дьбьр'ә
Ләк-ләк щергә-щергә
Лә ль
Ләщ мә'на гьртьн
Ләрзин р'ьщаф
Ләһи лен, т'офан
Ләш лаш, майт'е мьрин
Ләшкәр әскәр
Ләwләб льqав
Ләwрә (ләwра) лома, ләма, жь бо wе йәке, бәр wе һьнде
Лиландьн wәхте дьстьреп пер'а жи һазьр бь дәнг дьльлиньн
Лис һелуне зьнарада

Ма 1) чьма; 2) йане; 3) ле; 4) чь
Маг' 1) хание бьч'ук, һ'ольк, п'иньк; 2) дәмаг', мешк, межу; 3) к'ераиг; 4) ч'ә'вкани, кани
Мад мә'дә, к'еф, һ'ал
Манаш р'енәдан, сәри нәдан
Мананди мина, wәкӧ
Мар 1) мә'р; 2) зәwащ
Маса 1) т'әхта, т'әхте харьне; 2) шьмьк
Масәкан щи, йер, ә'рд, мәскәп
Мах ч'ә'вкани, кани
Мач' нач', р'амусан
Маш 1) ниск, лоби, бьрьнщ; 2) һаq
Маwьн мәрьве нашдәман
Маwә майә
Мәрвә бь мерани, бь мерхаси
Мә нә, на
Мәдрәсә 1) мәк'т'әба р'ӧһание; 2) мәк'т'әб, хандьнхана
Мәәлум мәрьве кӧ зӧлм һатийә сери
Мәзьйат (мәзийәт) һежа, пәсин
Мәйзә (әйза) ньһерт, ньһерин
Мәйхwәр шәрабхӧр, сәрхwәш
Мәйхwара шәрабхана, щие шәрабхӧра
Мәлкәмот әзраһил, әзраһил
Мәнд 1) гьре; 2) мәрие мьнук
Мәраq мәрәм, хwастьн, хwәстьк
Мәрд 1) мерхас, ә'гит; 2) һеже, лаиq
Мәqам 1) мьqам; 2) щи, щегаһ
Мәфәр щие кӧ мәрьн хwә жь бомба у дьжмьна хwәйи дькә
Мәһрищан (мьһращан) фестивал
Мәһрум мә'рум, бәләнгаз, фәqир
Мәши мәшин, чу
Мәшадк тьште пәр'аст, тьште дәрәw
Мәшәр 1) һесир; 2) мьһащьр
Мили бьнһер'ә мьли
Митралйоз пулемет, плимот
Мӧрг' 1) ч'ьвик; 2) тәйр
Мӧхтар сәроке гӧнд
Мрес (мьрес) сьлсьлат, әwләд
Мьк'уи чебун, миасәр бун, дәв һатьн
Мьләти'ареан мьләтһ'ьән, щмаә'тһ'ьән
Мьли мьләт, мьләти
Мьрандьн пәмьрандьи, тәмьрандьн
Мьров мәрьв
Мьрус мьр'уз, хәмгин, мә'дәкьри, пьр'ч'укьри
Мьтабәрә (мьт'әбәр), 1) ә'йарәти; 2) һӧрмәти
Мьфт мьфтә, бәлаш, беһәq, беqимәт
Мьхабьн һ'әйф, йазьх
Мьшмьш щур'е зәрдәлана
Набьһнан набьһен
Навбәр орт'ә
Навк'ьл навк'ел, навк'елк
Нәкәс бекәс, бехwәи, беҳӧдан
Намә нә'мә, р'әшбәләк
Намусә бь намус
Насийә 1) нася; 2) нас бун
Насӧфтә 1) даст нәдан, даст ле нак'әти
Нев нав
Нергьә щур'е кӧлилкана
Нерин мере мерхас, хӧрт, сәрхwә
Нәжәд 1) ньжад, бар; 2) мьләт, щмаә'т
Нәзм 1) ә'wре сьник; 2) мьж, думан
Насл 1) ә'сл, сьлсьләт, п'әйһатие мәриа, к'ок ә'сле; 2) тиое туж
Нәт'ищә нәт'иц, әхьрии шӧхӧләки
Нәхт qәлән
Нәһьн qә, т'ӧ тьшт, тьште кӧ т'ӧнә
Нәwалейә нә wайә, нә осенә
Нә'сиһ'әт' г'әрбәт кьрьн, шеwр дайн
Нидал 1) хәбат, к'ар кьрьн; 2) хwәстьн; 3) шәр'к'ари
Низам qәйдә-qануи
Нижәд пешне мәрва, кал-бав
Ништиман wәт'ән
Ништиманп'әрwар wәт'анһ'ьз
Нок'арапизад хӧламе дьжмьне мьләт, мәрие кӧ qӧльхи дьжмьне щмаә'та хwә дькә
Ношин (нош) ноштьн, вәхарьн
Ноq буи ньqо бун
Нӧһ ну, т'әзә
Нупә (нува) т'әзәдан, т'әзәдан дәстпе кьрьн
Нугьһа щаһьл, т'әзә гьһишти
Нуроз ә'йда бьһаре у әзаейа. Щмаә'та к'ӧрда әwе ә'йда хwә һәр сал 21-е марте дәрбаз дькә
Ньждәван (ньжадван) 1) мәрие кӧ ә'сле хwә хwәй дькә; 2) мьләтчи
Ньзам бьнһер'ә низам

Нъэар 1) жар, жарок, бек'еф; 2) голц, гәбоз; 3) мерг
Нъх щәм, бал
Нъфус мәрьв
Нъһо нһә, цака, паһа

Отаматик автоматиқ

Оммат хәбатк'ар, хабатчи
Омър ә'мър

Пәт шәwьтанд, сот, пә'т
Пашмер пьштоваи, алик'ар
Пешвәчун пешдачун
Пеканин ләв анин, һәв анин
Пел (п'ел) 1) п'еле аве; 2) п'еле бе; 3) wахт, сәһ'ат, чах
Пет' петиа эгьр
Пеwан хwәйкьр, нобадар
Пәйман һәвр'а qаил бун, ләв һатьна сәр пьрса, йәк кърьна соз
Пәйрәw (пейрав) пәй һатн, һ'алал
Пәк 1) к'ом, т'аг'бура әскәр; 2) щерга сәкнандьн; 3) керһатн, лазьм
Пәсандид пәсьн дьдә, мәт'һ' дьдә
Пәтрол нъфт
Потин батинкә, шур'е солана

П'а 1) п'е, льнг; 2) ангори, qәси; 3) п'әһ
П'арастьн хwәйкърьн, мӧqати ле кърьн
П'аргон стун
П'арез 1) п'арастьн; 2) хwә жь хьрабийе хwәйкърьн, дур хъстън
П'алахә п'әлах, гиһае һ'ьшк, чаwире һ'ьшк
П'арав 1) п'еле авейә бльнд
П'әранг р'әнге сор
П'әт кап, к'әндьр, к'ьндьр
П'уш гиһае һ'ьшк, чаwире һ'ьшк

Р'абори р'аббһӧри, чу

Р'алья п'алдан, вәләвандьн, дьрежкърьн
Р'аман сәрһати, сәрпеһати, мәсәлә, ч'пр'ок
Р'апечьн 1) гредьн, һәвърбьн; 2) хwәйкьн у бәре хwә бьдьн дьжмьн
Р'аһежьн бьгрьн, һьлдьн
Р'аwастан сәкьнин
Р'ебәр мәрие р'енас, р'е бәләд, дәлил
Р'ега р'е
Р'езан р'ебәләд, мәрие кӧ р'йа пае дька
Р'ел меша, дәһ'а
Р'еч' кәчр'ек, р'ийа танг, шьвәр'е
Р'анщ 1) р'анг; 2) хабата гьран, хабата чәтьн;3) чәтьнайи
Р'әпеwанд р'әпандьн, ледан, лехьстьн
Р'әшбәләк 1) нә'мә; 2) р'әшбәләк' (жь бо р'әнге ч'ә'пә дьбежьч)
Р'әwан 1) р'аст дуз; 2) аве ко дьк'шә, дьр'ежә
Р'әwанщ 1) хӧйан, нас; 2) керһатн, тьште кӧ т'ьме те фьротане у qимоте wи һәйә
Р'обар р'убар ч'аме бьч'уқ
Р'ови р'уви
Р'онәк р'онан
Р'ук'ьрет р'у qьлер
Р'умәт һӧрмәт, qәдьр, навудәнг
Р'ур'о р'у бь р'у, бәр һәв, ль пешһәв сәкнандьн
Р'уткәр т'аланчи
Р'ьзгарк'ьрдьн азакърьн
Р'ьк р'ьк', сәрһ'ьшк, мәрие кӧ нае йоле
Р'ьсwа 1) бе һӧрмәти, шәрмн; 2) qәльрәхьстьн
Р'ьт'б дәрәщә, сьнӧф

Салон одә, от'ах, хани
Сальхдан нав дән, сальхдана дәрһәqа пьрсәке, шӧхӧләки, мәрики
Сани дӧдӧ (хәбәра ә'рабийә)

Сәдарә бьнһер'ә сеп'е
Сепш сапшу
Сеп'е даре дарьг'аще
Сәг сә, куч'ьк
Сәда дәнг
Сәйдар 1) к'очәр, мәрие кӧ шики р'унани т'ьме ль сәр р'ейә; 2) мәрие сәр хwә, мәрие кӧ т'ьме сәр к'ар у бәрә, сәр шӧхӧлә, эгьнә
Сәйда 1) дәрдар; 2) мәрие хwәнди
Сәлам ә'длаи
Сәлаван сьлав
Сәма ә'змаи
Сәмбел сьмбел, сьмел
Сәрәфраз сәрбьльнд, к'ӧбар
Сәри сәрхwә, хwәхwа
Сәрмайдәр капиталист, дәwләмәнд
Сәрмәст сәрхwәш, сәргьран
Сәрп'ел сәрбәржер
Сәрсәм сәри геж, геж
Сәрк'еш 1) сәр бәрдан; 2) сәрк'еше автомобиле; 3) сәрк'еше трамве
Сәрһ'әд 1) т'ъхуб, синор; 2) наве щийә ль К'ӧрдьстана Т'урк'иае
Сәрwәр сәрwере wар, сәрәкещи
Сәт'әм зор, зоркърьн
Сәф щергә, qәйдә, к'ом, к'ома мәк т'әба
Сәфил сәфилә, гәми, гәмиа мәзьн
Сәһәр (сәһһар) һ'аwас, щуан, бәдәw, р'ьнд
Сәwра сәwьр, һ'әжандьн, тази
Сӧрбшт мәрие занә, аqьл, фә'мдар
Сӧрп'ари мәрие дембәдәw
Сӧршири һ'ьзкърьна дьзи, һ'ьзкърьна нә әшкәрә
Синәмә (синема) кино
Сьйаһ р'әш, qәмәр
Сьмбел сьмел
Сьрт сарт
Сьрти сарти, һ'ьшки

Стем (стәм), зӧлм, зерандьн, эшандьн
Сьтәмбар 1) мәрие кӧ тәнгайе, зәһ'мәт дьдә мәриа; 2) зӧлмк'ар

Та һ'ата, һәйа, т'а
Тав 1) тә'в; 2) р'онан, шьqа тә'ве; 3) т'аб, т'аб кърьн
Тләи тә'ли
Тар тари, тә'ри
Тек һьлнан бьда бун
Тек'ол 1) т'әвазг; 2) т'әв һәв бун, сәри-бьни жь һәв нае щӧдәкърьн
Тепи тинә
Тереж тиреиж, тиреж
Тәбәq табә, бәйани
Тәвьл (т'әвли) т'әв һәв бун
Тәнәкә т'әнәкә, боч'кә, лиңә боиа аве, бәрмил, мәнщәлок
Тәрш 1) һ'әйwане мале; 2) һ'әйwане мале (п'ьр'аш)
Торик (т'ор'ик), 1) сәе бәйани; 2) мәрие һ'ар, нә'с
Тьматик автомат
Тьпаз 1) qәрф; 2) сәрһ'ьшки
Тьрһ (т'ьрһ) 1) щур'е һешнаейә; 2) шькьл, пьлан, эскиз

Т'а һ'әта
Т'едькошьн дьщә'дикьн, дьхwазьн, дьхәбьтьн, кӧ шӧхӧл миасар бә
Т'әбәq 1) qәт, ньһом; 2) сьньф, чин
Т'әблиғ' агадар кърьн, ә'лам кърьн
Т'әвгәр' 1) гор'а т'әвән; 2) һ'әж һ'әжә мьләтие
Т'әнһа т'ане
Т'әрәс мәрие кӧ хwәде бәwар накә, һ'әбандьна wи т'ӧнә, жь дине хwә дәрк'әтийә
Т'әриф әли
Т'әһqир тьпазп, пе к'әнин, бе qәдьри
Т'әдаир тәхдир, qимәткърьн, бьһае тьштәки к'ьвшкърьн

чандьи; 2) шьровэкьрьи; 3)

Т'эqрир 1) бь зор диса wэк'ьбь зар тьштэк иабаткьрьи; 4) аиина сэр йоле

Т'эwаф мьрьи, кöштьи

Т'уопа (т'оанэ) дьбэ бьqэwьмэ, дькара бьqэwьмэ

Т'ьфжьрьи т'у кьрьи

Т'ьхуб 1) сипор; 2) wэт'эи; 3) wэлат; 4) нэh'и

Фана (фэкп) ль нав чуи, нэман, нэмапп

Фела фэйда, к'ар

Фербин (фербуи) hиибуи

Фэли 1) шэрмкьрьи, э'йбкьрьи; 2) бехофи, бе тьрси

Фэлат фьльтии, жь чэтьианке, тэигасике аза буи, хьлас буи

Фэлэh шотийар, гöидп

Фэна беh'эwьл, бек'ар, бешöхöл

Фэнд фэнд, фел

Фэсаhэт щие фьрэ, дэшта фьрэ

Фэhэт фэhет, бешарм, бе э'йб, бонамуси

Фэqэh wэк'иле р'öhаиие, эw мэрьв кö qэвуне исламе щмаэ'тер'а шьровэдькэ, исламе нава щмаэ'те бэла дькэ

Фиханан (фьг'аи) аh, зар, гьри

Фьлос фьлс, п'эре Ираqейэ

Фьр'онак фьр'ьндэ, тэйарэ

Хак хwэли

Хамэ 1) qэлэм; 2) мэрпе хам

Ханедан мэрие хwэйе мал у hэбуне, малдар, дэwлэмэнд

Хэбат 1) шер'к'ари; 2) шöхöлкьрьи

Хэмгии бэрхwэ к'этьи, ма'дэ кьрьи

Хэраб хьраб

Хэрзан харзаи, п'ьрти, п'ьртие к'ьища

Хэроши 1) п'эиицьр'у кьри; 2) чэрчьранди

Хо 1) хwэ; 2) хwэрьи; 3) хwе, хöй

Хоб р'ьид, баш, п'ак, чак

Хомаи боиа мэ

Хошэwист э'зиз, h'ьакьри, дэлал

Хöлангэwрэ 1) хwэле, хöла хаwьп; 2) сэрок

Хöмии qужин, qир'ин, дэнге эиз, дэнге бэрэ

Хöмхöм хöмэ-хöм, дэнге барание, бае зиа

Хöрд хьрьи, п'ар, р'ьсq

Хöрт сэр хwэ, qэwат, же hати, ле hати

Хуэ куэ, куэ буи

Хук ху, худаи

Хьзан 1) мэрие нэ щер'ьбаили, нэзаи; 2) к'эсив, фаqир, бэлэнгаз

Хьм р'энгэ жь кöлилкэ у hешьиайе hазьр дькьи

Хьрхьрандьи к'ьшандьи, к'ашкьрьи

Хьсар хасэр, зьйан, мьрьи

Хьшт дэф, дэфьк, дэфьке шеха

Хwал 1) хал, бьре де; 2) хал, хала сурэт; 3) лэк'э

Хwалтьк хwэлтик, хати, хушка де

Хwэдаи хöдаи, хwайи

Хwэди бьиhер'э хwэдаи

Хwэдити хwэгьрти сэрбьльид, к'öбар, qобэ буи

Хwэидэгаh хwэидэгэh щие хwэидьие, щие hиибуне, хwэидьихаиэ, мэк'т'эб

Хwэшхwаи газел, чарек

Хwэh 1) хушк; 2) хwэ

Хwии хуи

hавьл 1) hаwьл, тьрс, хоф; 2) р'öh

hасьи h'эсьи

hатьимана hатьиэ мэ

hаштип'эрэс э'длайh'ьз

h'аштихwаз бьиhер'э hаштип'эрас

hаwир (hаwьр) hэр чар али, дорбэр, жь hэр алиэ

hердьи hерандьи

hерзаи арзаи, эжаи

hестьр hесьр

hэвсар гэм, гэма hэспа

hэвqес hаwqас, аwqас

hэдаи сипор

hэйв 1) hив; 2) мэh

hэлаи hелуи

hэм öса жи

hэмбез (hэмбеэкьрьи) h'эмез

hэмбэр миq, кош, пöш, э'йэци мана

hэмдэм hэр щар, hэрт'ьм, т'ьме

hэмдэрд мэрие кö дэрд у кöле hэвал-hагьред хwэ сьвик дькэ, дьл дьдэ бэр

hэмхак мэрие wэлатэки, йерэке

hэрдэм hэрт'ьм, hэргав, т'ьме

hэр чэнди hэрчэнд, чьqас

hэрик йекö, к'и во

hэр wэhэ hэр öса, öсэ

hэр'ьштьм (h'эрьштьм), 1) аз п'эиицьр'у кьрьм; 2) аз щиме бэр иькöлв

hэwлэмэндэ мэ т'ек'ошэйи, мэ хэбаткьр, мэ шэр'кьр

hиз мэрие п'ис, хьраб

hиищаэ höрми

hоп 1) бэйани; 2) к'эвтар'

hозаи мэрие эзиэ, аqьл, аqьлбэнд

hор hори, hури, п'эри

hох 1) п'эрчэ, п'эри'э хwэли; 2) эзви

hош 1) агари, гöидари; 2) р'эwшьи бири; 3) хwэидии

hошьб шур'е кöлилкаиэ

höшйар h'ьшйар

hьqуq hэq, иьзи

hьлал h'элал

hьленьи hьлиньи, hьлдьи

hьлwэшии h'ьлшйаи, хьраб буи, р'ухии

hьмбез h'эмез

hьмет иии, хайсат

hьи hьнэк

hьньк hьнэк, hьньк

hьсар hесар, гэм

h'эбси гьрти

Чалак ейаре хöрт, ейаре сэр хwэ

Чап пэньр

Чапкэр пэшьэкьр

Чари миасэркьрьи, ч'арэкьльи, h'элк'ьрдьи

Чарок (ч'арок) ч'ир'ок

Чэидаи гэлэк, зор, зэ'ф, п'ьр'

Чэпьк достэлэвхьстьи, дэстhэихьстьи

Чэhр р'уе мерьв, сьфэте мерьв, р'у шькьлэ мерьв

Чон чаwа

Чу hеч, hич, qэ, т'ö тьшт

Чькьи чьр'аиэ, бона чаэ, чь бьки, чира

Чьлиэ чьлии, чьлиие даре

Чьрав ч'ьр'аи, ава каниайэ зэлал

Чьри мэhа октйабре

Ч'ав ч'э'в

Ч'ак баш, п'ак, р'ьид, бэдэw

Ч'ьр'ии ч'ьр'андьи, дир'андьи, qэлэштьи

Щам к'эс, тас

Щаббар пьшт, qэwат, к'омэкдар

Щэбэр'ут 1) qэwата мэзьи; 2) мэзьиэти

Щэдэк дэищэк, мийт'

Щэжи э'йд

Щэлэл т'алаиэи, мэрьвюж

Щэлэw 1) qьлафэт; 2) щур'э; 3) фэсил

Щэнаб 1) маqул; 2) р'эх, щэм бал

Щэиг шэр'

Щэwр 1) зордэсти, жердэсти, бьидэсти; 2) ч'ежик

Щигэh щьгаh, щи

Щиран щинар

Щиhаи бьиhер'э щьhаи

Що щэw, щэ

Щобар эрq, щэw

Щотар щотк'ар, гöиди

Щоши хwэши

Щьббэ 1) шаши, шаш буи; 2) чав hэида шэр'кьрьи, хэйд

Щьвии 1) щьwаи, р'ьид, бэдэw; 2) щьват, hэвр'а хэбэрдаи

Щьжи бьнһер'ә шәжи
Щьһ щи
Щьһаләт дак'әwтуи, те нәгьһишти, нашдамайи, нәзанин
Щьһан дьнйа, дьне
Щьwан бәдәw, р'ьнд, п'ак, чак, баш
Щьwанимер хwәшимер, мере че, мере сәрхwә

Шабаш шаваш, wәхта дә'wате шаваше дьдьнә сазбәнда
Шади шаи, шаһи әшqи
Шайан һежа, лаиq
Шайестә бьнһер'ә шайан
Шар шәһәр, бажар
Шах ч'ийа
Шахур чәqәла бәр, кәвьре туж, кӧ сәре wи жь бьн ә'рде те хӧйан
Шашьк дәсмала сьпи, кӧ софи у мәлә сәре хwә пе дьпеч'ьн
Шенаһи шенаи, ә'мре хwәш, ә'мре баш, ә'мре т'ер у т'ьжи, дәwләманди
Шеһии 1) һ'ир'ә-һ'ир, һ'ирәһира һәсиа; 2) һәwар, гази; 3) гьри
Шәнг 1) шәх у шәнг, бәдәw, р'ьнд, дәлал
Шәл'ал нщьq, ишьqа тә'ве, ишьqа к'ьнща
Шәрәф һӧрмәт, qәдьр
Шәфәq шәбәq, бәрбанг
Шәфq шәwq
Шәхт шахтә
Шәһәдә 1) бәwарнә'мә, документ; 2) шә'дәти
Шәqам к'уче мәзьн у дьреж, соqаq
Шәwк'әт бьльндаи, к'ӧбари
Шийар һ'ьшйар
Шинаһи шинайи
Шин (ше) мәрие кӧ һазьрә бона шӧхӧләки
Шоп' (шоп) 1) р'е, р'еи'; 2) р'егә, пьвар'е; 3) дәwс
Шор 1) хәбәр, гьли; 2) qьсә; 3) шор'

Шохәqәмәт мәрие бәжнбьльнд у бәдәw
Шоһрәт шӧрәт, вас бун, ә'йан бун
Шуфер шофер, мәрие кӧ автое дажо
Шьйар һ'ьшйар
Шькин (шкандьн) шкәстьн
Шьрти полисиа, полис
Шьфqә шьфqә, шәвqә,шәwqә, к'ӧм
Шьһер шьер, һьлбәст

Ьмум һ'әму, т'әв, гьшк
Ьисан исан, и'исан, и'сан, мәрьв
Ьрһаб 1) тьрс фьр'андьн; 2) зордаи
Ьетьмар истиqмар, империализм

Ь'барәт готьи, хәбәрдан
Ь'лм ӧлм, занин

Qад 1) сьнор, ә'рд, йер, щи; 2) qат, qате хени
Qадә ә'рд
Qал хәбәр, готьи
Qер'еи (qер'ии) qир'ин
Qәд бәжн, qамәт,
Qәдәһ 1) финщан, к'ас, т'ас, щам; 2) qәдә
Qәллаш 1) мәрие нә р'әһ'әт; 2) к'әләш, чәтә
Qәлсәһәвал һәвале qәлп, һәвале qәлс, һәвале сьст
Qәмбәр (qӧмбәр) 1) бомб; 2) гӧллә
Qәр'аш ашван
Qәпп'ал к'ьище п'ьзьпп, к'ьище п'әр'ьти, к'ьище qәтйайи, гьшьр'
Qатьқ qат, п'әт
Qәфлә 1) к'ом, к'ома мәриа; 2) qәфла гәньм, дәстә фьрик
Qил 1) пек'анин, готьне вала; 2) һәстӧе фила
Qим р'ьq, к'арб, һерс

Qир 1) qира р'әш; 2) бӧг'дан, шәр'; 3) qир'ин, гази
Qир' qир', qир'ә-qир'
Qӧбба qӧббә
Qӧлләбази щанбази
Qӧсандьн бьр'ин, жекьрьи
Qр'уи qӧр'и
Qунаг' 1) qонах; 2) хение бьльнд
Qьр'ак qар'qар'
Qьшт дәнг, qар'әqар'

Wальстрид Уолстрид
Wарин qажин, qижин, мькәмька кара, бәрха

Wәки wәка, wәкӧ, qаси, ангори
Wәлак'ии ле
Wәлатп'арези wәлатһ'ьзи
Wәле wәллә
Wәр аwа, wа, wәһа, wӧло
Wәст (wәстандьн) wәсти
Wәт'анп'арез wәт'әнһ'ьзи
Wәфд делегасиа, к'ома wәк'иле
Wәшин wәшан
Wәщиб 1) wәщьб, борщдари, борщ; 2) керһати, ә'сәи
Wьждан бирубаwари
Wьло wайә, ӧсайә
Wьидә ӧидә
Wьса ӧса

СƏРƏЩƏМ

Пешхəбар 5
Кöрт дəрhəqа ə'мьр у шöхöлкьрьна Щəгəрхwинда . . 10
Поэзиа Щəгəрхwинə бажарвание 28
Р'езйуме бь зьмане ур'ьси 82
Р'езйуме бь зьмане инглиси 91
Шьеред Щəгəрхwинə бажарвание у лирикие . . 97
Готьна wəлат 99
К'öрдьстаньм к'а 101
Əм у гöр 102
Пəмбьwе мəйə, ле əм тазинə 104
Р'онаhи ль пəй тарийə 107
Т'а к'əнги əме к'аркəр у шотк'аре бəгə бьн . . 109
Мерана р'абьн хортен К'öрдьстан . . . 111
Һəй qəhрəман мьлəте к'öрд 114
Wəлатп'арези 116
Сиh у се р'ож дь зьндане 117
Сəрхwабуя 121
Qöльнге п'əр'шкəсти 122
Əв ль мьсьлманийə 124
Р'еч'а мə р'астə 125
Шам шəкьрə wəлат шеринтьрə . . . 126
Данге П'əришане 129
Эвиндаре wəлатьм 131
Р'əwша wəлет 133
Нир у əмбур бəтальн 134
К'öрдо марш 136
Тьреоноке дьжмьн 138
Əм гöhдарзьн 140
Хöртьна йəкитьйе 142
Wəлат hеж кэч'ə 146
Нуроза 147
Ль бəр масе 149
Гəшт у сəйран 150
Эз хwəзи дьзаньм ве сьре 152
Wəрə йаре 154
Сəге hар 156
Зъльфе мəqəси 157
Шəкəрлеве 158
Əв н'əрдə чьйə 161
Шерин 162
Һəй Ч'ич'ак 163
Гöлфьрош 164
Кöшьтьм Шерине 165
Коне р'əш 166
Севе 168
Йар кö нə мевание тə би 170
П'əри 171
Навниша нава 172
Навниша мьлəта, qəбила, щиwара, бажара у wəлата . 175
Хəбарнə'ма хəбəре нəнас 178

ОРДИХАНЕ ЩАСЬМЕ ЩӘЛИЛ (ЩӘЛИЛОВ)
ОРДИХАНЕ ДЖАЛИЛ ДЖАСИМОВИЧ (ДЖАЛИЛОВ)

ПОЭЗИА ЩӘГӘРХWИНӘ БАЖАРВАНИЕ

Р'едактор **Wәзире Әшо**
Р'едакторе техникие **Э. Аветйан**
Шьклк'еш **К. Йут'ущйан**
Коректор **Аh'мәде h'әпо**

ВФ 07824 Рйсо 1038 Т'әмбә 2698 Нәшьр 778 Тираж 1000

Бона нәшьре hатиійә спартьне 13/IV 1966
Бона чапкьрьне hатиійә qолкьрьне 22/VIII 1966
Қ'аг'әз 84×108 1/32. бәлгнәшьре мәнгәне 6,7
Бәлгнәшьре нәшьрәте 12 Qимәт 60 к.

Нәшьрхана 2-а йа сәрwертийа сәнайа полиграфейә сәрәкә йа комитеа пресейә дәwләте, р'әх Совета Министред Р'еспублика Әрмәнистанейә Советнейә Сосиалистие

600 2 CEN 1966

NL1732248

Ա9-Հ
11301